

Ο ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ

ΩΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ

Ἡ χαρακτηρογραφία καὶ ἡ σάτυρα, ἔχουσι στενήν πρὸς ἀλλήλας σχέσιν, καὶ ἐκείνη μὲν εἶνε εἶδος λόγου κυρίως πεζὸν καὶ φιλοσοφικόν, αὕτη δὲ ποίησις κυρίως ἐπαγωγὸς καὶ εὐπρόσιτος διὰ τε τὸ ἐνδιαφέρον ὕπερ ἐγείρει καὶ διὰ τὸ εὐχαρι τῆς τε ἰδέας καὶ τοῦ στίχου, ἀλλ' ἀμφοτέραι ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀπορρέουσι πηγῆς, ἀπὸ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ὅστις παρέχει τὴν ζύμην ἐξ ἧς πλάσσει τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ὁ χαρακτήρας συγγραφέων καὶ ὁ σατύρας ποιούμενος· καὶ ναὶ μὲν εἰς πολλὰ τοῦ λόγου εἶδη ἀντικείμενον ἐρεύνης καὶ σκοπὸς τυγχάνει ὁ ἄνθρωπος ἐν ταῖς πολλαπλαῖς καὶ ποικίλαις λειτουργίαις καὶ ἐκδηλώσεσι τῶν ψυχικῶν καὶ διανοητικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων ἢ τοῦ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ, ἀλλ' ἢ χαρακτηρογραφία καὶ ἡ σάτυρα κρίνουσαι αὐτὸν ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ὁμοίους ἐπαφαῖς, κατὰ τὰς ἐμφύτους ἢ κτηθείσας ἀρετὰς ἢ κακίας, εἰσὶν εἶδη κυρίως κοινωνικὰ καὶ πρακτικῶς σκοπιμώτατα. Ὁ σκοπὸς ἀμφοτέρων, καθ' ἃ καὶ ἱστορικῶς ἀποδείκνυται, δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι συμπορεύεται μετὰ τῆς ἠθικῆς· καὶ ὄντως ἡ σάτυρα διὰ τοῦ ψόγου, τῆς χλεύης, τῆς ὕβρεως, τῆς εἰρωνίας καὶ τῆς ἐν γένει προσωπικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀφετηρίας, ἀποτομώτερον καὶ ἀμεσώτερον ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ κακοῦ, καυτηριάζουσα τὰς ἀτομικὰς καὶ κοινωνικὰς πληγὰς καὶ ἀπεργαζομένη οὕτω τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ πεπτωκότος ἠθικῶς ἀτόμου, καὶ τῆς κοινωνίας τὴν πρὸς τὸ καλὸν ἐπίρρωσιν, ἔργον ἐμπείρου καὶ καλῶς μεριμνῶντος γεωργοῦ οἰοεὶ μετερχομένη, ἀνασπῶντος τὰ βλαθερὰ φυτὰ, καὶ ἀποτέμνοντος τοὺς ἀσθενεῖς τῶν δένδρων κλάδους· ἢ δὲ χαρακτηρογραφία τυγχάνει μὲν φαινομενικῶς ἀντικειμενικῆ ἐργασία, ἀπλῆ τρόπον τινὰ ἀντιγραφεὺς κακιῶν καὶ ἀρετῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις δὲν εἶνε ξένη καὶ ὑποκειμενικῆς τινος τοῦ συγγραφέως διαθέσεως πρὸς σύγκρισιν τούτων, ἀπαθῶς καὶ φιλοσοφικῶς βαδίζουσα χωρὶς νὰ ἐκφέρῃ ἠθικὰ συμπεράσματα, ἀλλὰ τὰς μὲν ἀρετὰς περιγράφουσα μᾶλλον ἐνδιαφερόντως, ἐνθουσιωδέστερον καὶ ὡς τύπους τελειότητος ἰδεώδους, τὰς δὲ κακίας, οὐχὶ ἄνευ ἐμμέσου ψόγου ἐν συμπαραβολῇ πρὸς τὸ ὑπονοούμενον ἀντίθετον ἰδεῶδες. Τοιοῦτοτρόπως τὰ εἶδη ταῦτα τοῦ λόγου εἰσὶ δύο

ὁδοὶ εἰς τὸ αὐτὸ περίπου ἀπολήγουσαι τέρμα, ἀπὸ τῶν αὐτῶν σκοπῶν καὶ ἰδεῶν ὁρμώμεναι. Ἄλλ' ἡ σάτυρα δὲν δύναται βεβαίως νὰ φέρῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον τέλος, ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς κοινωνίας, χωρὶς τῆς μελέτης τῶν χαρακτήρων, ἄρα ἡ σάτυρα προϋποτίθει τὴν χαρακτηρογνωσίαν οἰονεὶ διάγνωσιν τῆς ὑγιεινῆς καὶ νοσολογίας τῆς κοινωνίας ἢς προώρισται ἐν γένει ἢ ἐν μέρει θεραπευτής. Τὰ δύο εἶδη συγχειρωγώμενα οὕτως, εἰσὶ σπουδαιοτάτου κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀληθεῖς τῆς ἠθικῆς ἀπόστολοι καὶ διδάσκαλοι. Εἶνε κατ' ἀκολουθίαν εὐεξήγητον ὅτι ὁ σάτυρικός ποιητής, τοῦ κατ' ἐξοχὴν κοινωνικοῦ χαρακτήρος ποιήματος, εἶνε πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον κοινωνικός φιλόσοφος, ἀπόδειξις δὲ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου εἶνε καὶ παρ' ἡμῖν ὁ Ἄνδρέας Λασκαράτος ὁ γνωστός ποιητὴς σατυρῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων καὶ χαρακτήρων συγγραφεύς, διάγνωσις καὶ ἀνατόμια ψυχῆς ἀφ' ἐνός, μετὰ τῆς θεραπευτικῆς ἀφ' ἐτέρου συμβαδίζουσαι. Τοιαύτη ἀπέδθη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος πάντοτε σημασία εἰς τὴν σχέσιν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν εἰδῶν τούτων. Ὁ Θεόφραστος τὸν σκοπὸν τῆς χαρακτηρογραφίας ἄριστα διαγράφει ἐν τῷ πρὸς Πολυκλέα προοίμιῳ· «Ἐγὼ γάρ, ὦ Πολυκλείς, λέγει, συνθεωρήσας εἰς πολλοῦ χρόνου τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν (καὶ βεβιωκῶς ἔτη ἑννεήκοντα ἑννέα) ἔτι δὲ ὠμιληκῶς πολλαῖς τε καὶ παντοδαπαῖς φύσεσι καὶ παρατεθεάμενος ἐξ ἀκριβείας πολλῆς τοὺς τε ἀγαθοὺς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς φαύλους, ἠύπελαβον δεῖν συγγράψαι ἅ ἐκάτερος αὐτῶν ἐπιτηδεύουσιν ἐν τῷ βίῳ.» ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ του ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ἐξετάζει τὸ περὶ παθῶν καὶ χαρακτήρων, ἅτινα θεωροῦνται ὑπὸ τῶν γραμματολόγων καὶ φιλοσόφων ὡς πολύτιμος προσθήκη εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ διδασκάλου φιλοσοφίαν, ὅστις ἐπίσης προσωποποιεῖ τοὺς χαρακτήρας ὡς ἐξεικονιζόμενα πρόσωπα. Τὴν πρὸς τὴν σάτυραν δὲ στενὴν σχέσιν τῆς χαρακτηρογραφίας προφανέστατα δεικνύει τὸ ὅτι ὁ Ἐρέσιος φιλόσοφος κατ' Ἀθηναίων ἐμιμῆτο καὶ σκωπτικῶς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χαρακτηριζομένους, καὶ τὸ ὅτι κατὰ Πλούταρχον ἔκλινε πρὸς τὴν ἀστείότητα, τόση δὲ ἡ σχέσις καὶ ἡ ἀλληλεπίδρασις τῶν δύο τούτων τοῦ λόγου εἰδῶν, ὥστε ἄλλοι μὲν, ἐν οἷς καὶ ὁ πολὺς Κοραΐς, ὀνομάζουσι τὸν Θεόφραστον διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν κακιῶν καὶ ἐλαττωμάτων ἐν ταῖς γελοιωτάταις καὶ βδελυρωτάταις αὐτῶν ἀπόψεσιν, εἰσηγητὴν τῆς νέας κωμωδίας, τῆς ἀδελφῆς ταύτης τῆς σατύρας, καὶ τὸν Μένανδρον δραματοποιήσαντα μόνον τοῦ διδασκάλου τὸ ἠθικὸν σύστημα τῶν χαρακτήρων, ἄλλοι δὲ τούναντίον, ἐν οἷς καὶ ὁ σοφὸς Θερεσιανός, ὅτι οἱ χαρακτήρες τοῦ ἐξ Ἐρεσσῶν φιλοσόφου εἰσὶ μᾶλλον ἀπηχῆματα σκηνικῶν διδασκαλιῶν

κατὰ τὴν ἰδίαν του φράσιν, ἀναγομένων εἰς τὴν νέαν κωμωδίαν, διαφορομένων οὕτω τῶν σοφῶν μόνον περὶ τῆς πατρότητος ἢ υἰότητος τούτου ἢ ἐκείνου τῶν δύο περὶ οὗ ὁ λόγος εἰδῶν.

Ἡ σειρὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἄλλου εἶδους, ἐκ μέρους τοῦ Λασκαράτου, δὲν καταστρέφουσι τὴν οὐσίαν καὶ τὴν σχέσιν. Κατὰ φιλοσοφικὴν ἀκρίβειαν ἔδει νὰ προηγηθῇ ἡ ἐκδοσις τῆς συγγραφῆς τῶν χαρακτήρων, καὶ εἶτα αἱ σάτυραι, ἀλλ' ἂν τοῦτο δὲν ἐγένετο, τούναντίον δὲ προηγήθησαν αὐταί, δὲν ἔπεται ὅτι ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ποιητοῦ δὲν προηγήθη ἡ χαρακτηρογνωσία· ὁ βίος τοῦ Λασκαράτου ἀποδεικνύει ἐν ὄλαις ταῖς ἐκδηλώσεσι τῆς διανοητικῆς καὶ ψυχικῆς του ἐργασίας ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ, ὅτι ἂν μέχρι πρὸ χρόνου μικροῦ δὲν ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ εἰδικὸν περὶ χαρακτήρων σύγγραμμα, ὅλα τὰ περὶ καὶ ποιητικὰ του ἔργα βᾶσιν ἐσχον τὴν κοινωνίαν ἐν ταῖς ποικιλίαις τῶν χαρακτήρων διαφόρων ἐκδηλουμένων ὡς ἀντικειμένων ὕβρεως, χλεύης, μελέτης, ἐπαίνου, διδάγματος. Ὁ Λασκαράτος συγχρόνως ἐμελέτα τὴν κοινωνίαν καὶ ἔγραφε κυρίως σατύρας, τὰ δ' ἔργα του ἐντεῦθεν ἔχουσι μᾶλλον χαρακτηρὰ ἐμμέτρων κοινωνικῶν μελετημάτων. Πρὶν ὅμως ἐπιληφθῶμεν τῆς περὶ τοῦ τελευταίου του συγγράμματος κρίσεως, δὲν νομίζομεν ἀπὸ σκοποῦ ν' ἀναφέρωμεν βραχέα τινὰ τοῦ βίου αὐτοῦ, παρῆγοντες εἰκόνα σμικρὰν αὐτοῦ, σχέσιν ἔχουσαν πρὸς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον καὶ πρὸς τὰς τοῦ συγγραφέως ῥοπὰς.

Ὁ Λασκαράτος εἶνε ἐκ τῶν γνωστοτέρων συγγραφέων καὶ ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, διὰ τε τὴν πρωτοτυπίαν τῶν ἔργων του, τὴν λεπτότητα τοῦ πνεύματος, τὸ ἰδιοφυές ὕφος, τὰ ἀντικείμενα ἅτινα διεπραγματεύθη, τὸ ἐξοχὸν σατυρικὸν ἄλας καὶ διὰ τὴν πρὸς τὰς πεποιθήσεις καὶ ιδέας αὐτοῦ ἀμετάπτωτον ἐμμονὴν καὶ θάρρος. Βαίνων ἤδη θαλερὸς εἰς τὸ ὑπερογδοηκοστὸν, οὐδαμῶς ἀπώλεσε τὸ νεανικὸν πῦρ, ἀόκνως ἐργαζόμενος καὶ ὄν ὑπόδειγμα ἀκαταπονήτου καὶ ἐρευνητικοῦ λογίου. Ὑπὸ τὸ ἰσχυρὸν, ξηρὸν, ἤρεμον καὶ ἀπαθές, κρύπτει βῶμην ἀξιωματικῶν πνεύματος καὶ σώματος, ἵσταται δὲ φρουρὸς ἀγρυπνος πρὸ τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων, περὶ πάντων σκεπτόμενος καὶ ἐργαζόμενος, συντρέχων παντὶ πνευματικῷ ἀγῶνι, συλλόγῳ καὶ ἔργῳ, φέγων τὰ κατ' αὐτὸν παράχորδα καὶ ἐπαινῶν τὰ κατ' αὐτὸν ὀρθά. Ἡ φαντασία του εἶνε γονιμοτάτη, μετὰ τὸν προσφιλῆ του ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐνδεκασύλλαβον καὶ τὸν τύπον τῶν σονέττων, αἱ ποιήσεις του διαδέχονται ἀπὸ τῆς νεότητός του ἀλλήλας πλήρεις ἄλατος, δηκτικαὶ τὰ πολλὰ, πάντοτε δὲ κινουσαὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινωνίας. Εἶνε δύσκολον νὰ συμβῇ τι ἄξιον λόγου ἐν τῷ κοινωνικῷ ἢ πολιτικῷ

βίω, χωρίς να ἴδῃ τὸ φῶς ποίησις ἢ πεζὴ διατριβὴ τοῦ Λασκαράτου, εἰάν δὲ τύχη ἐχθρικῆς ἀπαντήσεως, μεροληπτικῆς κρίσεως, ἢ κακοβούλου ἐχθέσεως, ἢ ἀμυνά του ἐννοεῖ νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν ἄκρων, καταλήγουσα μάλιστα εἰς ἐπίθεσιν ἐνίοτε ὑπερβολικῶς ἀμείλικτον.

Τὸ Ληξουρίου ἐνθα ἐγεννήθη ὁ Λασκαράτος τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, εἶνε τόπος ἐν ᾧ διὰ λόγους κλιματολογικούς καὶ κοινωνικούς πλεονάζουσιν οἱ ἰδιότροποι καὶ παράξενοι χαρακτήρες. Τὸ σατυρικὸν ἄλλας ἀφθονεῖ, πολλὴ δὲ εἶνε ἡ ἀγχίνουα, ἡ ἐτοιμότης τῶν λόγων, τὸ εὐτράπελον τῆς φράσεως, τὸ φιλοσκῶμμον καὶ τὸ εὐχαρι τῶν κατοίκων. Αἱ μεταξὺ Ἀργοστολιωτῶν καὶ Ληξουριωτῶν κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ αἰῶνος ἔτη διαμάχαι, ὁ λυσσώδης ἀνταγωνισμὸς τῶν ἐντοπίων ἐν Ληξουρίῳ μερίδων ὑπὸ ἀριστοκρατίας ἀρχηγούς, ἀπὸ τῶν μέσων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μαχομένους διὰ τὰ σκῆπτρα, εἶχον αὐτόχρημα ἐμβάλει εἰς ἀναστάτῳσιν τὴν μικρὰν μας πόλιν, καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς ἐκδηλώσεις ποιητικῶν φύσεων, σατυρικῶν καὶ πικροχόλων. Ὁ Λασκαράτος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὰ νεανικά του ἔτη διερχόμενος, ὦν δ' ἐκ φύσεως ἐρευνητικός, καὶ ὀργῶν εἰς μελέτας, μὲ τὴν ἔμφυτον ζωηρότητα τοῦ πνεύματός του, καὶ μὲ τὴν γονιμότητα τῆς φαντασίας του ἦτο φυσικὸν νὰ δράσῃ ἐν πρώτοις, καὶ νὰ αἰσθανθῇ καὶ ἀποδώσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ πνεύματός του ἐπηρείας τῶν τότε γεγονότων. Ἀπὸ τοῦ στενοῦ ἐκείνου κύκλου ἐτάνυσε τὸ πρῶτον τὰς πτέρυγας ὁ Λασκαράτος. Τὰ πρῶτά του ἔργα ἀπὸ τῶν γεγονότων τούτων ἐπήγασαν, καὶ ἀπὸ τῶν τοπικῶν ἤρξατο ἢ εἰς γενικὰ τῆς κοινωνίας ζητήματα μετέπειτα ἐκδηλωθεῖσα ἐν τῷ πεζῷ καὶ τῷ ἐμμέτρῳ λόγῳ φιλολογικῆ του δράσις. Ὁ γενικὸς χαρακτήρ τῶν κατοίκων, ἦτο καὶ χαρακτήρ τοῦ Λασκαράτου, ἀλλ' εἰς καλλιέργειαν, εἰς κοινωνικὴν σκοπιμότητα τρεπόμενος, διὰ τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς εὐφυΐας. Ἀνήκων εἰς εὐπορον οἶκον καὶ ἀριστοκρατικόν, ἐκ τῶν γνησιωτέρων ἀπογόνων τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐνταῦθα ἐκ Νεαπόλεως ἐλθόντος καὶ ἐγκαταστάσαντος, κόμητος Collela Tipaldo, ἔτυχεν ἀπὸ παιδῶν τῆς δεούσης πνευματικῆς ἀναπτύξεως, προορισθεὶς εἰς ἐπιστήμονα ἵνα συνεχίσῃ τὸ κλέος διακριθέντος παλαιοῦ τοῦ οἴκου του καὶ ὁμωνύμου αὐτῷ ἰατροφιλοσόφου. Ἐν Ἰταλίᾳ γενόμενος διδάκτωρ τὰ νομικά, πολλὰς πόλεις περιηγήθεισας καὶ ἐπ' ἀρκετὸν ἐν Ἀγγλίᾳ βιώσας, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα εὐτυχῆσας νὰ παραστῇ εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ πατρός του Γερασίμου, ἀνδρὸς εὐφροσύνης καὶ πολυπειροῦ. Νυμφευθεὶς κατόπιν τὴν εὐπαιδευτον καὶ νουνεχῆ Πηνελόπην Κοργιαλένιχ, ἔζησεν ἐπ' ὀλίγον μόνον ἐν Ληξουρίῳ πρὸς κανονισμὸν τῶν οἰκογενειακῶν του ὑπεθέσεων,

μεθ' ὃ ὀριστικῶς ἔκτοτε ἐγκατέστη εἰς Ἀργοστόλιον, ὅθεν ἀπεμακρύνθη μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ διωγμοῦ του. Τὸ ἐπάγγελμά του δὲν μετέλλθε εἰμὴ ἐπὶ τινα καιρὸν ὡς δικαστής, διακριθεὶς ἐπὶ ἐντιμότητι καὶ αὐστηρότητι οὐχὶ ἀμίκτη ἐνίοτε ἰδιοτροπιῶν. Ἦτο πολὺ φυσικὸν τοῦτο ποιητῆς ἐκ φύσεως ὁ Λασκαράτος, εἰς τὰς χώρας τῆς φαντασίας τοῦ αἰσθήματος, τοῦ ἰδεώδους ζῶν, δὲν ἦτο τὸ δυνατόν ν' ἀρέσκηται εἰς τοὺς ξηροὺς καὶ ἀτερπεῖς τῶν νόμων τύπους, εἰλικρινῆς δὲ, εὐθαρσῆς, φιλαλήθης, ἀφιλοκερδῆς, ὑψηλόφρων ἀνὴρ ὡς ἐκεῖνος δὲν ἠδύνατο ν' ἀσκήσῃ πρακτικῶς ἐπιστήμην ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν κατ' αὐτὴν ἀδυνατούσαν ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ ψεύδους, τῆς στρεψοδικίας, τῆς ἀνελικρινείας καὶ τῆς κερδοσκοπίας. Καὶ ἔπραξε καλῶς. Ἐξοχότητα νομικὴν δὲν θὰ εἶχομεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Λασκαράτου. Τίς οἶδε εἰς τίνα τίτλον τῶν πανδεκτῶν, εἰς ποίαν σελίδα τῶν Ἐνετικῶν στατουτῶν, εἰς ποῖον τοῦ Ἰονίου Κώδικος ἄρθρον θὰ ἐξηγλεῖτο ἡ εὐφυΐα του, εἰς τίνα χειρόγραφα, εἰς ποίων συμβολαίων καὶ ἀποφάσεων τὴν κρίσιν θὰ περιωρίζετο τῆς διανοίας του ὁ ὄργασμός, χωρὶς ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ νὰ καταλείψῃ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του, αἰτίας φήμης ἀγλαῆς ἐν τῷ μέλλοντι. Ἄγαμος ἔτι ἀνέτειλεν εἰς τὸν Παρνασσόν. Αἱ ὠραιότεραι ποιήσεις του τότε σχεδὸν ὅλαι ἐγράφησαν. Εἰς τὸ χαροπὸν κλίμα, ὑπὸ τὸν γελόεντα τοῦ Ληξουρίου οὐρανὸν ἐδέχθη τὰ πρῶτα τῆς Μούσης φιλήματα, τὰ δὲ ἔργα του, ὦν προεξάρχει τὸ «Ληξουρί», ἔχουσι περίπου ἀντικείμενα ἐντόπια. Αἱ ἐμπνεύσεις του προήρχοντο ἐν πλείστοις ἐκ γεγονότων καὶ προσώπων συγχρόνων, τὰ δὲ ἔργα του ἐν γένει κάλλιστα δύναται τις νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς δημῶδη φιλοσοφήματα καὶ σατυρικοκοινωνικὰς περὶ Κεφαλληνίας μελέτας. Αἱ θρησκευτικαὶ τοῦ τόπου προλήψεις, καὶ τὸ ἐν πολλοῖς ὑπερβολικὸν τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας, πρὸ πάντων δὲ τοῦ κλήρου ἢ μικρὰ μόρφωσις καὶ ἡ ἀμφίβολος ἠθικὴ πολλῶν τότε κληρικῶν παρέσχον ἔκτοτε εὐρὺ στάδιον μελετῶν καὶ ἀγῶνων τῷ Λασκαράτῳ, ὅπερ ἀποτελεῖ ἔκτοτε τὸ κύριον ἀντικείμενον τῶν συγγραμμάτων του καὶ ποιήσεων, καὶ ὅπερ ἐξέτεινε πέραν τῶν τύπων καὶ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας, εἰς ἄλλας οὐσίας καὶ δογμάτων συζητήσεις, ὅπερ ὡς εἰκὸς ἠρέθισε καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας τὰ νεῦρα, καὶ παρῶργισε πολλοὺς τοῦ λαοῦ, ἐντεῦθεν δὲ πολλὰ ὑπέστη ὁ ποιητῆς δεινά. Ὅστις γνωρίσῃ τὸν Λασκαράτον θ' ἀπορήσῃ βεβαίως πῶς ὑπὸ τόσῃ σοβαρότητα καὶ ὀλιγολογίαν, κρύπτει τόσῃ θερμότητα καὶ σατυρικὴν ἀφθονίαν. Ἀναστρεφόμενος μετ' ὀλίγων, ἐν τῷ οἴκῳ τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας διαμένων, οὐχὶ κοινωνικὸς καὶ ὁμιλητικὸς, οὐδαμῶς δὲ περίεργος καὶ φιλόκαινος, κατορθοῖ οὐχ ἦττον νὰ εἰσδῇ εἰς τὰ βάθη τῶν κοινωνικῶν

ἀδύτων καὶ τῶν οἰκογενειακῶν ἀπορρήτων. Εἶνε ἀφανὴς ἐρευνητῆς καὶ ὅλα τὰ γινώσκει καὶ γράφων φαίνεται ὡς ἄνθρωπος διαγαγὼν τὸν βίον ἐν συνεχείᾳ καὶ θερμῇ ἐπιμιξίᾳ μεθ' ὄλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ὡς ἀληθῆς ἄνθρωπος τῆς ἀγορᾶς, τοῦ καφενεῖου, τοῦ οἰνοπωλείου, ὡς στοιχεῖον καὶ παρὼν ἐν πάσῃ τύρβῃ κοινωνικῇ. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων εἰσὶν αὐτῷ γνωστόταται. Παντὸς ἀτόμου καὶ οἴκου ἡ ἱστορία γνωρίζεται κατὰ βάθος ὑπ' αὐτοῦ, οὐδέποτε ὅμως μετῆλθεν ἔργον χαιρεκάκου ἐπικριτοῦ, οὐδὲ κακογλώσσου ἐν ταῖς ὁμιλίαις αὐτοῦ. Αἱ ἔξεις τοῦ βίου του εἰσὶν ἀπλοικώταται. Εἰς τὴν ἐν τῇ παραλίᾳ Ῥιτσάτα μικρὰν τοῦ ἔπαυλιν μεταβαίνει συχνάκις πεζῇ καὶ μόνος, ἀδιαφόρων διὰ τε ὑπερβολικὸν ψῆχος ἢ τὸν πολὺν καύσωνα. Ἐκεῖ τὸ θέρος μένει οἰκογενειακῶς ἐπὶ πολὺ, ζῶν λιτοβίως καὶ μεμετρημένως γράφων καὶ μελετῶν πάντοτε, ἐν μέσῳ τῶν ἀγροτικῶν του ἀσχολιῶν, καὶ ἂν τυχὸν εὔρεθῇ ἐκεῖ μόνος, αὐτὸς ὁ ἴδιος περιποιοῦμενος ἑαυτὸν καὶ τὸν οἶκόν του, συλλέγων τὰ ξυλάρια καὶ μαγειρεύων, οὐδένα ἐνοχλῶν ἀλλὰ καὶ οὐδένα φοβούμενος. Ἐν ὄλῳ τῷ βίῳ τοῦ Λασκαράτου ἐπικρατεῖ ἡ φιλόνομος τάσις. Ἡ κυρία Lambert ἐν Παρισίοις ἄριστα διέτυπωσε τὸν χαρακτήρα τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ, ἀποκαλέσασα αὐτὸν batailleur, ὅπερ οὐ μόνον δὲν ἀπέστερξεν ὁ Λασκαράτος ἀλλ' ὁμολογεῖ ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ χαρακτήρ του, ὃν καὶ περιέγραψεν ἐν τῷ Φιλονεϊκῷ, ἐνὶ τῶν ἀρίστων ἐκ τῶν χαρακτήρων του.

Τοιοῦτος περίπτου ὁ ἡμέτερος ἔγκριτος συμπολίτης, ἐπειδὴ δὲ τὸ περὶ χαρακτήρων ἔργον του βάσιν ἔχει συγχρόνους χαρακτήρας καὶ ἐπιτόπια ἔθιμα, ἐκρίναμεν καλὸν καὶ νὰ προτάξωμεν καὶ νὰ παρενείρωμεν ἐν ταῖς μετέπειτα τὰ περὶ τοῦ βίου τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς συγχρόνου αὐτοῦ κοινωνίας τινά, ἵνα καταστήσωμεν τὴν μελέτην τοῦ ἔργου του εὐχερῆστεραν. Οἱ χαρακτήρες τοῦ Λασκαράτου εἶνε εἰκόνες συγχρόνων μᾶλλον ἢ γενικοὶ τύποι, ἀλλὰ πλήρεις ἀληθειῶν καὶ ἀξιωματικῶν δυναμένων νὰ μὴ ἀφίσωσιν αὐτοὺς στενῶς περιωρισμένους εἰς τὸν τοπικὸν κύκλον. Ἐπεταὶ οὕτω τῷ Θεοφράστῳ, ὅστις τὴν ὕλην τῶν χαρακτήρων του ἠρύσθη ἐκ τοῦ τότε καθημερινῶ τῶν Ἀθηναίων βίου ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διὰ τὰς πολλὰς ὅμως ἀληθείας, ὡς λέγει ὁ Donalson, διαμενόντων πάντοτε καὶ πανταχοῦ σπουδαῖον καὶ διδασκτικώτατον ἀνάγνωσμα. Τοιοῦτοι καὶ οἱ τοῦ Λαβρυγέρ χαρακτήρες εἰλημμένοι ἐκ τῶν προσώπων τοῦ αἰῶνός του, ἄλλων τούναντιον χαρακτογράφων φιλοσοφισάντων ἐπὶ τῷ ἐν γένει ἀνθρώπου καὶ γραψάντων χαρακτήρας παντὸς τύπου καὶ χρόνου.

Τὸ ἔργον οὐ ἐπελάβετο ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶνε εὐκόλον. Ἐκ τῶν εἰδῶν

τοῦ λόγου τῶν δυσχερῶν τὴν τε σύλληψιν τῆς ἰδέας καὶ τὴν περιγραφὴν ὁμολογουμένως τυγχάνει ἡ χαρακτηρογραφία. Ἀπαιτεῖται ἐρευνητικὴ ἐκ φύσεως τάσις, κρίσις ὑγιῆς, φιλοσοφικὴ καὶ κοινωνικὴ τοῦ συγγραφέως μόρφωσις, πρὸ παντὸς δὲ πολυπειρία βίου. Καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ θρησκευτικὴ κατάστασις, αἱ οἰκογενειακαὶ περιπέτειαι, ἡ ἐθνικὴ καὶ τοπικὴ ἱστορία, τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, αἱ φυσικαὶ οἰκογενειῶν καὶ ἀτόμων ῥοπαὶ καὶ ιδιοτροπίαὶ καὶ ἄλλα πολλὰ πρέπει νὰ ὦσιν ὑπὸ τὰς σκέψεις καὶ ἐν γνώσει τοῦ συγγραφέως χαρακτήρων. Ἐκαστον ἄτομον δύναται νὰ ᾗ καὶ ἀντικείμενον ἰδίου χαρακτήρος, καὶ ἐν πάσῃ οἰκογενεῖα καὶ κοινωνικῇ τάξει, δύναται εἰσδύον τὸ ἐρευνητικὸν βλέμμα τοῦ συγγραφέως νὰ φέρῃ εἰς φῶς πρωτοτυπίας καὶ ποικιλίας, ἐξαρτάται δὲ ἐκ τῆς ἐκλεκτικῆς ψαλίδος του καὶ τῆς δεξιᾶς του ῥαφίδος νὰ συναρμολογηθῶσιν αἱ καθ' ἑαυτὰς πολλακίς φαινομενικῶς ἄσχετοι πρὸς ἀλλήλας ιδιότητες, ἀλλὰ σχετικώταται πράγματι ποικιλία καὶ παραλλαγαί, ὡς συνέπειαι βάσεως φιλοσοφικῆς, ἐξ ἧς ἀπορρέουσι καὶ ἐξ ἧς ὡς ἀπὸ ἀφετηρίας ἀναχωρεῖ ὁ ἐπιλαβόμενος τὴν ἐπ' αὐτῶν κρίσιν, συνδυάζει καὶ περιγράφει τοὺς χαρακτήρας ἐν ἐνότῃ καὶ ἀπόψει φιλοσοφικῇ ἀνάγων τὰς ποικιλίας εἰς εἶδος, εὐρίσκων τὰ κοινὰ τῶν παραλλαγῶν, καὶ χωρίζων τοὺς ἰδιοφυεῖς καὶ σπανίους. Ἄλλ' ἡ περιγραφή χαρακτήρων οὐχὶ γενικῶν εἶνε ἔτι δυσκολώτερον καὶ οὐχὶ τόσο εὐκατόρθωτον ἔργον. Καὶ ὄντως ἐν ἐκάστῳ τόπῳ αἱ συνθήκαι τοῦ βίου, αἱ οἰκογενειακαὶ ἱστορίαὶ, τὸ κλίμα, αἱ κοινωνικαὶ περιστάσεις, δημιουργοῦσι χαρακτήρας δυσκόλως ἴσως ἀλλαχοῦ ἀπαντῶντας, καὶ μάλιστα ἐνίοτε ὅπως ἰδιοφυεῖς (sui generis), ἐν Κεφαλληνίᾳ μάλιστα εἶνε πολλοὶ τοιοῦτοι, ὧν ἄλλους μὲν σώζει ἡ μνήμη καὶ ἡ παράδοσις, ἄλλοι δὲ πρόκεινται ὑπὸ τὰς ὄψεις μας ἔτι, ἄξιοι ἀληθῶς μελέτης. Καὶ οἱ πολυπειρότεροι καὶ οἱ εὐφυέστεροι καὶ οἱ γηραιότεροι, ὁμολογοῦσιν ὅτι τὸ ἦθος τοῦ Κεφαλήνος ἔχει τι τὸ ὅπως ἰδιάζον. Τὸ πρακτικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, αἱ ἀριστοκρατικαὶ παραδόσεις, ἡ πολλῶν οἴκων ἐμμονὴ εἰς τὰ πατροπαράδοτα, καὶ ἐν γένει ἡ πολυτάραχος ἐπὶ πολλὰ ἔτη κοινωνικὴ δράσις σὺν τῇ φυσικῇ τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ξηροῦ ἐδάφους ἐπιρροῇ ἐδημιούργησαν τύπους καὶ χαρακτήρας πολὺ περιέργους καὶ δὴ σπανίους, ἐν γένει δὲ ἡ εὐφυΐα καὶ τὸ εὐτράπελον τῶν μεγαθύμων κατοπτρίζονται εἰς τὰ τόσα λογοπαίγνια, ἀστείότητας, περιέργους ἱστορίας, εὐφύεστατα βιωτικὰ ἐπεισόδια, διατηρούμενα ἀπὸ παλαιότερων χρόνων διὰ τῆς μεταδόσεως τοῖς μεταγενεστέροις, καὶ εἰσὶν ἀψευδῆ τεκμήρια τῶν οὐχὶ κοινῶν χαρακτήρων τῶν Κεφαλλήνων.

Ἄλλὰ πρὸ τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν γνωστῶν ἀτόμων, ὁ συγγραφεὺς

πόσα πρέπει νὰ ὑπερπηδήσῃ ! Δέον νὰ ἀντιπαρέλθῃ τόσους ἐνδοιασμούς, νὰ προσκρούσῃ ἀδιαφόρως πρὸς ἐρριζωμένας πεποιθήσεις καὶ ἰδέας, πρὸς ὑπολήψεις λογιζομένας ἀπρώτους, πρὸς ὑποχρεώσεις παντοίας φύσεως, καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν σφαῖραν ἐκείνην ἐξ ἧς αὐτὸς ψιλὸς καὶ ξένος ὀφείλει εἰλικρινῶς νὰ σκεφθῇ καὶ γράψῃ ἐκποδῶν θέμενος πᾶν πρόσκομμα· ἐντεῦθεν δέ, ἔργον ὡς τὸ τοῦ Λασκαράτου, δὲν εἶνε βεβαίως ἐργασία εὐάρεστος, καὶ δικαία ὀφείλεται αὐτῷ ἐκτίμησις διὰ τὴν εἰλικρινεῖαν καὶ τὸ θάρρος.

Ὁ Λασκαράτος ὅμως δὲν ἐβάδισε τὴν γνωστὴν μόνον ὁδὸν τῆς περιγραφῆς δηλαδὴ ἐν τῷ ἔργῳ του, ἀλλ' ἐκ τῶν χαρακτήρων ἐξάγει ἐν τέλει διδάγματα ἠθικά, δι' ὅλης δὲ τῆς περιγραφῆς ὑψοῖ τὴν ἀρετὴν ἐν ἐνθουσιασμῷ καὶ ἐλέγχει τὰς κακίας, γινόμενος φιλόσοφος ἄμα καὶ διδάσκαλος. Ἀληθῶς τὸ ἔργον τοῦ πολιτοῦ συγγραφέως εἶνε ἐκ τῶν δυσκόλων παρ' ἡμῖν δημοσιευομένων. Ὁ κ. Λασκαράτος κατώρθωσεν ἐν τῇ ἐκ σελ. 222 συγγραφῇ αὐτοῦ νὰ δημοσιεύσῃ διακοσίους δέκα καὶ ἐννέα χαρακτήρας, μόνος νομιζόμενος ἐν Ἑλλάδι ἐγκαινίζων οὕτω τοιαύτην τῆς νέας ἡμῶν γραμματολογίας ἐργασίαν. Ὁ συγγραφεὺς τόσων γνωστοτάτων πεζῶν καὶ ποιητικῶν πονημάτων, ὁ εὐσταθῆς τῶν ἰδεῶν του λάτρης καὶ μάρτυς, ὁ σατυρικώτατος ποιητὴς οὐ μείζονα δὲν ἔχει ἢ νεωτέρα Ἑλλάς, ἢ γνωστὴ ἐντιμὸς προσωπικότης, δὲν ἠδύνατο ἢ καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ νὰ συνεχίσῃ τὰς ὑπὲρ τῆς προόδου ἐργασίας αὐτοῦ καὶ νὰ παράσχῃ καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ τὴν εἰκόνα τῆς ἠθικῆς του ἀξίας καὶ νέα δείγματα τῆς ὀξυνοίας, τῆς πείρας, τῆς ἐμπνεύσεως του. Ὁ γέρον συμπολίτης ἡμῶν, πολυπειρώτατος ὢν, πολλὰ ἰδὼν καὶ παθῶν, ἐρευνητικὸς, κριτικὸς, εὐθαρσής, εἰλικρινής, φιλοπρόδος, ἐπελάβετο ἔργου ὄντως ἀνταξίου αὐτοῦ. Τὴν κοινωνίαν τῆς νήσου μας ἄριστα γνωρίσας παρέχει διὰ τῆς περὶ χαρακτήρων συγγραφῆς, καλλίστην συμβολὴν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας κοινωνικῶς ἐξεταζομένης. Εἰς πλείστους τῶν χαρακτήρων του ἀναγνωρίζομεν τὰ ἰδιάζοντα αἰσθήματα, τὰς ροπὰς, τὰ ἐλαττώματα ἢ πλεονεκτήματα γνωστῶν ἐνταῦθα προσώπων ζώντων καὶ μὴ, εὐχαριστεῖται δὲ λίαν ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, τὴν ὡραίαν ἀφήγησιν, τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ ὡς καλοῦ ἀνατόμου περιγράφοντος τῆς διανοητικῆς καὶ ψυχικῆς συστάσεως τῶν χαρακτηριζομένων τὰς λεπτομερείας.

Οἱ χαρακτήρες δὲν εἶνε μακροσκελεῖς, ἀπέφυγε δὲ οὕτω ὁ συγγραφεὺς τὸ φορτικόν. Συντομία καὶ περιεκτικότης ἐν ἐκάστῳ καθιστῶσιν αὐτὸν καὶ καταληπτότερον καὶ εὐαρεστότερον, ἐπικρατεῖ δὲ ἐν ὅλῃ σχεδὸν τῇ συγγραφῇ ἢ συνήθης τῷ κ. Λασκαράτῳ σατυρικὴ κλίσις. Εἶνε

μᾶλλον οἱ χαρακτήρες του πεζαὶ τρόπον τινὰ σάτυροι μετὰ τελικοῦ ἠθικοῦ διδακτικοῦ συμπεράσματος, ἢ χαρακτήρων ἀνάλυσις κατὰ φιλοσοφικὴν ἀκριβείαν καὶ γραμματολογικὴν αὐστηρότητα. Ὁ ποιητὴς ὑπερσχύει τοῦ φιλοσόφου, ἀλλὰ ποιητὴς σατύρας δηκτικῆς ὅσον καὶ διδακτικωτάτης. Ἦτο δύσκολον τῷ ποιητῇ ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς σατυρικῆς του φύσεως. Τὸ ξένον τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας εἶδος τῆς σατύρας, ἰθαγενὲς τῶν Ῥωμαίων μόνον, ὁ Λασκαράτος κυρίως ἀπὸ πολλοῦ εἰσήγαγεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν φιλολογίᾳ ὑπὸ τὸν αὐστηρόν της τύπον, δι' ἔργων πολλῶν ἐκτιμηθέντων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑσπερίᾳ. Αἱ ἰδέαι εἶνε εὐπροσιτώτεραι διὰ τῆς ποιήσεως καὶ μάλιστα τῆς σατύρας μεταδιδόμεναι. Φιλοσοφία εἶνε τι δυσπέλαστον τοῖς πολλοῖς καὶ ψυχρόν, ὁ δὲ Λασκαράτος δὲν ἔκαμε κακὰ νὰ καταστήσῃ τὸ ἔργον του καὶ διὰ τοῦ ὕφους, καὶ διὰ τῆς σατυρικῆς ἐν πολλοῖς ἀποχρώσεως, καὶ διὰ τῆς ἀπλότητος τῆς περιγραφῆς, καὶ διὰ τῆς ποιητικῆς χάριτος μεθ' ἧς ἐκτυλίσσει τὰς φιλοσοφικὰς του σκέψεις, ἐπαγωγὸν καὶ συνεπῶς εὐπρόσιτον καὶ ἀρεστόν, δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι εἰς τοῦτο λίαν συντείνει ἢ χρῆσις γλώσσης δημῶδους μὲ τὴν ἀπλὴν καὶ χαρίεσσαν φρασσεολογίαν της καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν κυριολεξιῶν της. Ὁμολογούμενως γλῶσσα σατύρας δὲν δύναται ἄλλη νὰ παράσχῃ τὴν πολλὴν καὶ σκόπιμον λεξιλογίαν ἢ ἡ δημοτικὴ, ἀπόδειξις ὅτι ὁ τόσας βελτιώσεις εἰς τὰ μέτρα καὶ τὴν γλῶσσαν εἰσαγαγὼν ἐν ταῖς σατύραις διάσημος Ῥωμαῖος ποιητὴς Λουκίλιος, ὤρισε γλῶσσαν τῆς σατύρας τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Εἰς τὴν συγγραφὴν λοιπὸν τῶν χαρακτήρων, τὴν σατυρικοφιλοσοφικὴν οὕτως εἰπεῖν, τοιαύτην γλῶσσαν μετεχειρίσατο καὶ ὁ ἡμέτερος Λασκαράτος. Ὁ συγγραφεὺς τυγχάνει εἰς τῶν σθεναρωτάτων ὑπερμάχων τῆς δημοτικῆς. Ἐνωρίτερον πάντων ἐκήρυξε τὰ δόγματά του καὶ ἐπὶ πολὺ μόνος σχεδὸν μετ' ἐπιμονῆς καὶ πεποιθήσεως ἠμύνθη κατὰ τῶν ἐραστῶν τῆς καθαρευούσης, ὡς τὴν λέγουσιν. Ἐφιλοσόφησεν, ὕβρισεν, ἔσκωψεν, ἐσατύρισεν, ἐγήρασεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἤδη ἐν πολλῇ χαρᾷ καὶ ἰκανοποίησει βλέπει εὐχύμους καὶ πλουσίους τοὺς καρπούς. Καὶ ἡμεῖς δεχόμεθα τὴν δημοτικὴν ὡς γλῶσσαν ποιήσεως ἐν τισιν εἰδεσιν αὐτῆς, πρωτίστως ἐν τῇ σατύρᾳ καὶ τῇ λυρικῇ, ἀλλὰ νομιζόμενος ὅτι εἰς λόγον πεζὸν κυρίως, ἢ χρῆσις τῆς δημῶδους ταπεινοῦ τὸ ἀντικείμενον, καὶ δὲν δύναται νὰ παράσχῃ τοὺς τόσους τεχνικοὺς καὶ ἐπιστημονικοὺς ὄρους, τὸ νευρῶδες τῆς φράσεως, τὴν σοβαρὰν μορφήν, καὶ τὰ καλλυντικὰ τοῦ λόγου πρὸς ἀκριβῆ καὶ λυσιτελῆ τῆς ἐννοίας ἐκτύλιξιν. Ἄλλ' ὁ Λασκαράτος, καθ' ἃ ἐφθημεν εἰπόντες, εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου ἐχρήσατο τῇ δημῶδει, οὐχ ἥττον ὅμως,

προκειμένου λόγου περί τῆς περί χαρακτήρων συγγραφῆς, ὡς περί αὐτῆς ἀνωτέρω διελάβομεν, δὲν νομίζομεν ὅτι κακῶς ἐπραξεν ὁ συγγραφεὺς. Τὸ ἔργον εἶνε μᾶλλον σάτυρα ἢ φιλοσόφημα, ποίησις ἢ πεζόν, τούτου ἕνεκα τοιαύτην ἔδει νὰ μεταχειρισθῆ γλῶσσαν καὶ ὕφος. Ἄλλὰ μ' ὅλα ταῦτα δὲν εἶνε ταῦτα ἀμιγῆ ἀρχαϊκῶν λέξεων καὶ τύπων καὶ πολλῶν ξενισμῶν, δι' ὅλου δὲ τοῦ ἔργου δὲν φαίνεται ὁ συγγραφεὺς συνεπῆς πρὸς τὰς περί γλώσσης ιδέας του, οὐδὲ τηρεῖ ταυτότητα κανόνος. Οὐ μόνον ταῦτα ἀλλὰ καὶ λέξεις ἀγνώστους ἐν τῇ δημοτικῇ μεταχειρίζεται, καὶ νέας δημιουργεῖ δυσκαταλήπτους ἐπίστε, καὶ τύπους γραμματικούς καινοφανεῖς καὶ δὴ ἔρμαφροδίτους, καὶ τοῦτο πολλὰκις ἄνευ προφανοῦς ἀνάγκης, ἐξ ἐλλείψεως δηλαδὴ ἀναλόγου λέξεως ἢ φράσεως ἢ τύπου τῆς δημοτικῆς. Φαίνεται ἀκουσίως ἀναγνωρίζων τὴν ἐν τισὶ πενίαν ὀπωσ-δήποτε ταύτης καὶ τὴν ἐξ ἀνάγκης προσφυγὴν εἰς τὰ πλούτη τῆς καθαρουσύσης, τὸ περιεργον ὅμως εἶνε ὅτι εἰς τὰ πρῶτά του ἔργα ὁ Λασκαράτος ἔγραψεν ἐν γλώσῃ καθαρῶς δημοτικῇ καὶ ὅλως σχεδὸν ἀμιγῆ, διὰ τῆς παρελεύσεως δὲ τοῦ χρόνου δὲν φαίνεται περιοριζόμενος εἰς ταύτην αὐστηρῶς. Ἄλλὰ καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν σχηματισμὸν νέων λέξεων, ὁ γηραιὸς λόγιος βεβαίως ὀρμαῖται ἐκ τῆς ιδέας ὅτι ἡ δημώδης ὡς γλῶσσα ζῶσα καὶ οὐχὶ ἐν παρακμῇ, πρέπει νὰ καλλιεργηθῆ καὶ τελειοποιηθῆ· νομίζομεν ὅμως ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε ἔργον ἀκαδημείας, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν γλωσσικῶν ἀναλογιῶν καὶ συνθηκῶν τοῦ λόγου ἐπιλαμβανομένης.

Καὶ ταῦτα μὲν περί τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους τοῦ συγγραφέως, ἐν οὐσίᾳ δὲ τὸ ἔργον ἐξετάζοντες, ὀλίγας σχετικῶς τὰς ἐλλείψεις εὐρίσκουμεν ἐν αὐτῷ. Εἰς τὴν περιγραφὴν χαρακτήρων τινῶν, δὲν φαίνεται ξένη ἢ προσωπικὴ ἀφετηρία, ὁμολογουμένως δὲ ἀμειλίκτως καὶ ἐπιμόνως λίαν μέχρι πλήξεως ἐνδιατρίβει ἐν τισὶ. Εἰς πολλὰ χωρία νομίζει τις ὅτι ἔχει πρὸ αὐτοῦ ἱάμβους Σιμωνίδου ἢ λόγους Ἀρχιλόχου τοῦ Παρίου, ἐνῶ ἔδει μετὰ μείζονος ψυχραιμίας νὰ ἐπιληφθῆ ἀντικειμένων κυρίως φιλοσοφικῶν, ἀλλὰ μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἀξία τοῦ ἔργου δὲν μειοῦται πολὺ ἐκ τούτου, αἱ δὲ ἰδιοτροπίαι ἄλλως τε καὶ αἱ ἀτομικαὶ ἐλλείψεις τοιούτων ἀνδρῶν πρέπει νὰ ὦσι συγγνωσταί.

Οἱ χαρακτῆρες, δὲν εἶνε ἀφηγήσεις ξηραί. Ὑπὸ τὴν ἐκτύλιξιν τῆς ιδέας ὑπεμφαίνεται αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, οἷος τυγχάνει ἐν ταῖς κοινωνικαῖς καὶ οἰκογενειακαῖς αὐτοῦ σχέσεσι. Ἐὰν ἐμβαθῆνῃ τις ὑπὸ τὴν χάριν τοῦ λόγου καὶ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ κ. Λασκαράτου, βλέπει τοῦτον ἀκουσίως ἢ ἔκουσίως γιγνόμενον δευτέρον ὄρον συγκρίσεως ἢ ἰδεῶδες ἐν τῇ ἀναλύσει ἐνίων χαρακτήρων. Ἰδίᾳ ἐν τῷ Φιλονείκῳ ὡς

ἐρρήθη ἀνωτέρω, ἐν τῷ καινοτόμῳ, ἐν τῷ οἰκογενειάρχῃ, ἐν τῇ συζυγικῇ εὐδαιμονίᾳ κλ. βλέπει τὴν εἰκόνα τοῦ ποιητοῦ εἰλικρινῶς καὶ ὑπερηφάνως προκύπτουσιν. Τινὲς τῶν χαρακτήρων εἰσὶν ὄντως ἀριστουργήματα, ἀπνευστὶ ἀναγινωσκόμενοι, διὰ τὴν ἀκρίβειαν, τὴν εἰλικρίνειαν, τὸ ἠθικὸν τέλος καὶ τὴν χάριν τῆς περιγραφῆς, οἷος ὡς ὁ ἀδιάκριτος, ὁ ἀγνώμος, ὁ παινεσιάρης, ὁ πρέπων ἱερεὺς, ὁ παπᾶς ὁποῖος εἶνε, ἡ προκοπὴ στεῖρα, ὁ πολέμιος τοῦ ἑαυτοῦ του, ὁ ἐνάρετος, ὁ μηδενιστὴς καὶ ἀσκητὴς, ὁ φιλόπονος, ὁ ἀδούλης, ὁ φιλόξενος, ὁ χοντράνθρωπος, ὁ ἐντροπαλός, ὁ χρεώστης μας, ὁ πρέπων δικηγόρος, ὁ δικηγόρος ὁποῖος εἶνε, ὁ ἐκλογεὺς, ὁ νεόπλουτος χυδαῖος, ὁ ἀφηρημένος, ὁ ἀχάριστος, ὁ ἰδιότροπος, ὁ ἀνανδρος.

Χάριν τῶν μὴ ἀναγνωσάντων τοὺς χαρακτῆρας τούτους παραθέτομεν ἐνταῦθα τρεῖς ἐξ αὐτῶν :

ΜΗΔΕΝΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΗΣ

Ὁ Μηδενιστὴς διὰ τῆς πολιτικῆς, καὶ ὁ Ἀσκητὴς διὰ τῆς θρησκείας, ἐπιδιώκουν παρομοίως τὸν μηδενισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, μὲ ἀκαταλόγιστον φανατισμὸν.

Θεωροῦνται ἀμοιβαίως ὡς ἀντίθετοι μεταξὺ τους, ἐπειδὴ κινοῦνται ἀπὸ ἀντίθετα μέρη· ἀλλὰ καταλήγουν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, τὸν μηδενισμὸν.

Οἱ δύο τοῦτοι, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι αὐτοὶ μόνοι εὐρίσκονται στὴν ἀλήθεια, καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ἄλλοι ζοῦνε στὰ ψέμματα, καὶ ζοῦν ἀκολούθως ζῶν πλημμελῆ καὶ ἄφρονα, ἀπαιτοῦν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν νομιζομένην τους ἀλήθειαν εἰς τοὺς ἄλλους, ὄχι διὰ τῆς πειθοῦς, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐθεντίας· καὶ ὅταν ἠμποροῦν, καὶ διὰ τῆς βίας.

Ἔτσι, ὁ ἕνας λέγει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ βιάζει τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· ὁ ἄλλος λέγει τὸν ἑαυτὸν τοῦ φιλελεύθερου, ἐνῶ βιάζει τὴν ἐλευθερίαν.

Ὁ ἀσκητὴς, αὐτοχειροτονοῦμενος ἀνθρώπος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν Κόσμον, ἀπαιτεῖ νὰ ὑποτάξῃ ὅλον τὸν Κόσμον εἰς τὰς θρησκευτικὰς του δοξασίας. Ὁ μηδενιστὴς αὐτοχειροτονοῦμενος διεκδικητὴς τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ εἰς τὸν Κόσμον, ἀπαιτεῖ νὰ ὑποτάξῃ ὅλον τὸν Κόσμον εἰς τὸ πολίτευμα τὸ ὁποῖον αὐτὸς θέλει. Αὐθάδης τύραννος ὁ ἕνας, αὐθάδης τύραννος ὁ ἄλλος.

Ἄκρον ἰδανικὸν τοῦ ἀσκητῆ, ὁ μηδενιστικὸς ἀσκητισμὸς. Ἄκρον ἰδανικὸν τοῦ μηδενιστῆ, ὁ μηδενιστικὸς μηδενισμὸς.

Οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τὸν ἀσκητὴν, τότε μόνον θὰν ἦναι τέλειοι ὅταν, παραιτοῦντες τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, σπαρθοῦν ἐν ὀνόματι θρησκείας εἰς τὰς ἐρημίας, νὰ ζοῦν ἀσκητάδες, καὶ ν' ἀποφεύγονται ἀνάμεσό τους.

Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὸν μηδενιστὴν, τότε μόνον θὰν ἦναι τέλειοι, ὅταν παραιτοῦντες τὰ ἐθημοποιημένα, ἀθετήσουνε τὴ θρησκεία, καταργήσουν τὴν οἰκογένειαν, λύσουνε τοὺς κοινωνικοὺς δεσμοὺς ὅλους, καὶ μιμηθοῦν τοὺς σκύλους εἰς τὸ πολίτευμα.

Ἴδού ὅθεν δύο ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι κινούμενοι ἀπὸ δύο ἀντίθετα ἄκρα, ἀπαντῶνται εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, εἰς τὴν διάλυσιν καὶ μηδενισμὸν τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς τὴν ἀγρίαν του κατάστασιν. Ἀλλά,

Τὰ ἄκρα ἐγγίζονται!

Ο ΧΟΝΤΡΑΘΡΩΠΟΣ

Δεχόμενος εἰς τὸ σπῆτί σου τὸν χοντράθρωπο, τί ἄλλο ἔμπορῆς νὰ προσμείνης νὰ ἰδῆς καὶ ν' ἀκούσης ἀπὸ αὐτόν, παρὰ χοντροκουβέντες καὶ χοντροκαμύματα;

Θὰ σοῦ διηγηθῆ με ὅλες τὲς λεφτομέριες, τὸν τρόπο με τὸν ὁποῖον σφάζει τὸ γουρουνόπουλο αὐτὸς ὁ ἴδιος, καὶ πῶς ἐπειτα τὸ συγυρίζει καὶ τὸ σουβλίζει.

Ἐφές τὸ βράδου ἔφαε βραπάνια· κ' ἔφαε πολλά· καὶ τοῦ ἐκάμανε φούσκωμα· κ' ἐρευότουνε ὅλη-νύχτα. . .

Κ' ἐκεῖνος ὄντες ἔχη τὸ σακκοῦλί του γιομάτο, δὲν ἔχει χρεῖα κανέναν.

Καὶ τὸ γαῖδαρό του δὲν τὸν προσέχει ὁ ἀνθρωπὸς του, καὶ τὸν ἔπιασε τὸ σαμάρι, καὶ τοῦ ἐπλήγωσε τὴ βράχη. . .

Κ' ἐνῶ σοῦ κάνει τέτοιες καὶ ἄλλες ὅμοιες ὁμιλίαι, φτγῆ στο πάτωμα. Καὶ κάποτε μάλιστα σοῦ κάνει καὶ τὴ χάρι νὰ τρίψη τὴ φτυσιά του με τὸ παπούτσι του.

Ἄν τὸν ἐκάλεσες νὰν τόνε γέψης, μὴ βάλῃς κοντὰ του τὴν Κυρία σου, μήτε τὴν κόρη σου· καὶ τὸ μεσάλι εὐθύς ἐπειτα στεῖλέ το στὴν πλύση.

Στὸ θέατρο θέλει τὸν ἰδεῖς νὰ κρεμηταί ἀπὸ τὸ θεωρεῖο, καὶ νὰ φωνάζη τὲς ἐντύπωσές του.

Στὴν ἀγορὰ συνομιλεῖ ἀδελφικάτα με ὅλους τοὺς χαμάλιδες, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους δὲν ξεχωρίζεται, ἢ ξεχωρίζεται μῶλις.

Τὸν ἔμπασες εἰς τὴν κάμαρά σου νὰ συνομιλήσετε γιὰ ὑπόθεσες; Μὰ ἐκεῖνην τὴν ἡμέρα ἐκεῖνος ἔφαε ἀλιάδα, κ' ἔπινε καὶ κρασί ἄφθονο. Ἐνδέχεται δὲ καὶ τὰ πόδια του νὰ ἦναι δύο ἀνθοδέσμες, εἰς τὴν ὁσμὴν τῶν ὁποίων ἐκεῖνος βέβαια θὰν ἦναι συνηθισμένος, ἀλλὰ σὺ ὄχι.

Ἡ ὅλη ἐξωτερικὴ του συμπεριφορά, συμφωνοῦσα με τὴν ψυχικὴ του κατάστασιν, τὴν ἐξωτερικευμένην διὰ τῶν ὁμιλιῶν του, σοῦ δείχνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος τοῦτος ἢ ἔζησε καὶ ἀναθράφηκε μεταξὺ χυδαίων, ἢ ἡ φύση του ἦτον τέτοια, ποῦ ἀντιστάθηκε σ' ὅλην τὴν ὀπωσοῦν καλὴν ἀναθροφήν, καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῆς καλῆς κοινωνίας.

Μεταξὺ χοντρανθρώπων.

Κουμπάρος ἔτυχε νὰ ξενίζεται παρὰ Κουμπάρου. Στὸ τραπέζι εἶχαν ἔλῃες καὶ χαυγιάρι, ἀλλ' ὁ ξενιζόμενος Κουμπάρος ἐχοῦμηξε στὸ χαυγιάρι, κ' ἔδειχνε ὅτι θέλη νὰν τὸ καταπῆ ὅλο μόνος του. Ἔτσι, ὁ σπητάτος·

«Φάε, λέει Κουμπάρ' ἔλῃες.»

«Καλόν' καὶ τὸ χαυγιάρι.» ἀποκρίθηκε ὁ ξένος.

Πραγματικῶς, τὸ χαυγιάρι ἐκαταπιόθηκε· καὶ τότες ἄρχισε τὲς ἔλῃες μὰ, χαύτοντας ἀπὸ δύο τῆ φορά. . . . Καὶ τότε πάλε ὁ σπητάτος·

«Ἀπὸ δύο, Κουμπάρε, χώνετε τοὺς πεθαμένους εἰς τὸ χωριό σου;

«Ἀπὸ δύο, λέει ὁ ξένος, καὶ ὄντες πέσουνε καὶ πολλοί, τοὺς χώνουμε καὶ ἀπὸ τρεῖς.» Στιβάζοντας τότες ἀπὸ τρεῖς εἰς τὸ στόμα του! . . .

Καὶ πάλε ὁ σπητάτος·

«Μὰ ἔξέρεις, Κουμπάρε, ποῦσαι χοντρός;»

«Ἄι! λέει ὁ ξένος, καὶ ποῦ νὰ βλεπες τὸν ἀδερφό μου! Δὲν τόνε χωράει ἡ πόρτα!»

Ο ΦΑΝΤΑΣΜΕΝΟΣ ΝΕΟΠΛΟΥΤΟΣ ΧΥΔΑΙΟΣ

Ὁ φαντασμένος νεόπλουτος χυδαῖος, εἶναι πουλάρι ποῦ ἐμπῆκε σὲ σταῦλο, ἔφαε, ἐχόρτασε, ἔβαλε δύναμη, καὶ γυρεύει νὰ δεῖξη τὴ δύναμή του σ' ὁποῖους διαβάτες δὲν τοῦ κάνουν τόπο.

Ἀδιάφορο ἂν τὴ νέα του φορεσιά, καὶ τὴν ἐγκαιρὴ του καλοζωῖα τὲς ἀπόχτησε με οἰκιακὰ αἴσχη, ἢ με νόθεψες πραγματειῶν, ἢ καὶ με τὰ δύο τούτα· ὁ φαντασμένος μας ἔχει χρεῖα νὰ δεῖξη τὴ σπουδαιότητά του, διὰ νὰ λάβῃ κατοχὴν, ἔτσι τοῦ φαίνεται, στὴν ἀνώτερη τάξῃ τῆς κοινωνίας. Κάμετέ του τόπο. Τὸ πουλάρι κλοτσάει.

Ἄν εἶναι γέροντας, δὲν καταδέχεται πλέον τοὺς πρῶην ὁμοτίμους του χυδαῖους. Δὲν συχναίνει παρὰ στὰ Καφφενεῖα τὰ συνήθως συχναζόμενα ἀπὸ ἄρχοντες. Κ' ἐκεῖ, κάθεται στὸν προφανέστερον τόπο.

Ἴδέτε τον—Περπατεῖ κορδομένος καὶ φουσκομένος. Χτυπᾷ με στόμφο

τὸ χοντρό του μπαστούνι· προσπαθεῖ νὰ χαιρετηθεῖ με ἄρχοντες· καὶ στρέφει τὰ βλέμματά του ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς, εἰς τοὺς χαιρετισμοὺς τῶν ὁποίων ἀποκρίνεται με ἀκαταδεξίαν.

Ἄποφεύγει νὰ ἀπαντηθεῖ με τὸν παλαιὸν ἀφεντικό^β του, εἰς τὸ σπῆτι τοῦ ὁποίου ὑπηρετήσε χρόνους πρῶτα. Καὶ φτγεί, καὶ βήχει με πάταγον, θεωρῶντας τοῦτο ἀρκοντικὸ προσόν.

Ἐπειδὴ δὲ νομίζει ὅτι στὴν ἀρκοντιὰ εἶναι ὄλες ἢ ἐντέλειες, ἴμπα-
σμένος, κατὰ ποῦ τοῦ φαίνεται, εἰς τὴν ἀρκοντιὰ, θεωρεῖται δι' αὐτὸ τοῦτο ἐνδεδυμένος ὄλες τὲς ἐντέλειες. Ἀκολουθῶς καὶ προκομμένος.

Προκομμένος! Μὰ πρέπει καὶ οἱ ἄλλοι νὰν τὸ μάθουνε πῶς ὁ Σιὸρ Τάδες ἀρκοντεύοντας ἐπρόκοψε. Καὶ ὁ Σιὸρ Τάδες προβαίνει στὸ παρε-
θύρι του με βιβλίον, ποῦ τὸ βαστάει ἀνοιχτὸ καὶ κυττάζει μέσα!
Τί ὠραῖο πᾶμμα ν' ἀρκοντέψη κανεὶς καὶ νὰ βαστάη βιβλίον!

Ὁ καῦμένος τοῦτος θὰν ἐζῶσε εὐτυχῆς, ἂν ἢ νέα του κοινωνικὴ θέση τοῦ ἔδινε καὶ γνώση· ἂν ἢ ἀπραγῆς του δὲν τὸν ἐχθέτανε σὲ δυ-
σάρεστα, ὥστε νὰν τοῦ φαρμακεύουν τὴν ὑπαρξή του, καὶ νὰ δείχνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ἢ πρώτη του κοινωνικὴ θέση ἦτον ἀρμοδιώ-
τερη δι' αὐτόν.

Δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ συγχαρῶμεν ἰδιαζόντως τῷ συγγραφεῖ διὰ τοὺς χαρακτήρας τούτους καὶ τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ. Εἰς ἄλλους ὅμως ἠδύνατο πλείονα καὶ σπουδαιότερα νὰ εἴπη, τινὰς δὲ καὶ ὄλως νὰ παραλείψῃ χωρὶς νὰ μειώσῃ τοῦ ἔργου τὴν ἀξίαν· θὰ ὕψου δὲ τοῦτο ἔτι πλεον ἂν ἀπέφευγε ποιὰς τινὰς ἀντιπαθείας ἐν τῇ περι-
γραφῇ χαρακτήρων ὀρισμένων προσώπων, ἐπίσης ἄλλους, οὐχὶ ὀρθῶς, καθ' ἃ καὶ αὐτὸς λέγει, συμπεριέλαβεν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ καὶ ὠνόμασε χαρακτήρας, ἐνῶ δὲν εἶνε ἢ νοσήματα, ἔξεις καὶ ἀδυναμίαι ἀνθρώπιναι, καλῆς ἢ κακῆς ἀνατροφῆς συνέπειαι, ἢ καθαρὰ ἐπαγ-
γέλματα, ὡς ὁ τρελλός, ὁ μονομανής, ὁ περιποιοπτικός, ἢ ὑπνη-
ρέτρια κλ. Ὡσαύτως δὲν εἶνε ἀντικείμενον τοιαύτης ὕλης, εἰκόνες τινές, αἵτινες μετὰ τινων ἐκ τῶν χαρακτήρων δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι καταλληλότερον μελέται κοινωνικαί, καθ' ὃ μὴ ἐρευνῶσαι καὶ περι-
γράφουσαι ἔξεις δημιουργουμένας ἐκ τῶν ἠθικῶν ἢ πνευματικῶν δυνά-
μεων τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὀρίζεται ὁ χαρακτήρ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ του ἀπόψει, ἀλλ' ἐξηγοῦσαι καὶ ἱστοροῦσαι γεγονότα κοινωνικὰ σχετικὰ τῆς ὄλης κοινωνικῆς τοῦ τόπου καταστάσεως, οὐχὶ ὅμως ἄλλως τε ἀνάξια σημασίας διὰ τὰς πολλὰς ἀληθείας, ἂν καὶ οὐχὶ σπανίως, ἐκφέρει ὁ συγγραφεὺς σκέψεις καὶ ιδέας μὴ συμβιβαζόμενας πρὸς τε

τῆς ἱστορίας τὰ διδάγματα καὶ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις καὶ ἐλπίδας.

Εἰ καὶ αὐτὸς φοβεῖται μὴ ὑποδείξῃ ἐν τινι χαρακτῆρι γνωστὸν ἄτο-
μον, δὲν δύναται οὐχ ἦττον νὰ τὸ ἀποφύγῃ καὶ γίνονται τὰ πρόσωπα καταφανῆ, ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς ἔχει τοῦτο ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅτι εἰς ἐκεῖνο εὑρεν ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ περι οὗ ὁ λόγος χαρακτήρος καὶ εἶχεν οἶονεὶ πρότυπα πρὸ αὐτοῦ. Ἄνῃρ πολύπειρος πρὸς μείζονα ἐπεξήγησιν τῶν γραφομένων του, φέρει καὶ παραδείγματα εἰλημμένα ἐκ τῆς συγ-
χρόνου ἡμῶν κοινωνίας ἢ τῆς πρὸ ἡμῶν γενεᾶς ἢ ἐγνώρισε, καὶ ἄλλας παρεισάγει λεπτομερείας καὶ ἐπεισόδια, ποικίλων οὕτω τὸ ὅλον ἔργον καὶ καθιστῶν αὐτὸ ἔτι προσφιλέστερον καὶ κινῶν μείζον τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τοὺς ὅσους τυγχάνουσιν ἐν γνώσει τῶν ἐπιτοπιῶν πραγμάτων· τὸ δὲ κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Θεοφράστου ἐν τισὶ διαλογικῶν προσδίδει ἔτι μείζονα τὴν χάριν εἰς τὸ ὅλον ἔργον.

Τοιοῦτο τὸ περισπούδαστον σύγγραμμα τοῦ ἡμετέρου σεβαστοῦ συμ-
πολίτου, νέον εἰς τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ διδακτικώτατον τὸν σκοπόν. Αἱ μικραὶ του ἐλλείψεις ἐξαφανίζονται σχεδὸν πρὸ τῶν τόσων ἀρετῶν τοῦ ἔργου. Εἶνε ἀδιόρατοι σχεδὸν κηλίδες εἰς τὴν ἀπλετον στιλβηθόνα τοῦ ὅλου. Ἡ Κεφαλληνία, προστίθησι, διὰ τῆς νέας τοῦ κ. Λασκαράτου συγγραφῆς, εἰς τὴν οὐχὶ πτωχὴν συμβολὴν τῶν τέκνων τῆς ἐν τῇ δια-
νοητικῇ δράσει τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γενεᾶς, ἐν ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξίων λόγου προϊόντων, καὶ καθιστᾷ ἡμᾶς ὑπερηφάνους διὰ τὸν σεβαστὸν συγγραφέα καὶ ποιητὴν.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ, κατ' Αὐγουστον λήγοντα.

Ἡλίας Α. Τσιτσέλης.

ΟΛΙΓΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ

Ἐν τῶν παραδόξων φαινομένων τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ κοινωνία, εἶνε ὁ κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ταῦτα ἔτη πολ-
λαπλασιασμός τῆς αὐτοκτονίας. Καθ' ἐκάστην ἀναγινώσκωμεν εἰς τὰς ἐφημερίδας εἰδήσεις περὶ αὐτοκτονίας προσώπων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως. Τὸ φαινόμενον δὲν κάμνει πλέον ἐντύπωσιν. Πολλὰ ἐφημερίδες τὸ ἀναγγέλλουσι διὰ στερεοτύπου τίτλου· ἢ αὐ-
τοκτονία ἢ αἱ αὐτοκτονίαι τῆς χθὲς ἢ τῆς σήμερον. Ἀπαράλ-
λακτα ὅπως ἀναγγέλλονται καὶ αἱ ἀνθρωποκτονίαι! Ἐν τούτοις πρὸ

τριάκοντα ἐτῶν ἀκόμη ἡ αὐτοκτονία παρ' ἡμῖν ἦτο φαινόμενον σπάνιον, σπανιώτατον δὲ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Δὲν προτιθέμεθα νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ αἷτια τῆς ἀντιθέσεως ταύτης. Αἱ ἀντιθέσεις μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος παρ' ἡμῖν εἶνε πολλαὶ καὶ μεγάλαι. Τὰ δὲ αἷτια αὐτῶν ποικίλα καὶ πολυσύνθετα. Ἡ μεγάλη ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ δόνησις τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ καθιδρυθεῖσα ἐν Ἑλλάδι νέα τάξις τῶν πραγμάτων, ἡ βιαία καὶ ἄμεσος μεταβολὴ ὅλων σχεδὸν τῶν ὄρων τοῦ οἰκογενειακοῦ, τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἡ ὡς χεῖμαρρος εἰσβολὴ νέων ιδεῶν καὶ ἠθῶν, καὶ πλείσται ἄλλαι περιστάσεις τῆς μεταβατικῆς καταστάσεως τὴν ὁποίαν διερχόμεθα, ἐπέφερον μεταβολὰς οὐσιώδεις εἰς τὰς ιδέας, τὰς πεποιθήσεις καὶ τὰ αἰσθήματα ἡμῶν. Τόσον δὲ μάλλον ὑπῆρξε μεγάλη ἡ ῥαγδαία αὕτη ἀλλαγὴ τῆς ἠθικῆς ἡμῶν διαίτης, ὅσον αὕτη συνέπεσε συγχρόνως μετὰ τοῦ ποικίλου νεωτεριστικοῦ ὄργασμοῦ τῶν πολιτισμένων ἔθνων κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, πρὸς τὰ ὁποῖα προσπαθοῦμεν νὰ προσαρμώσωμεν τὸν βίον μας. Ἀφίνομεν κατὰ μέρος τὸ ζήτημα πῶς ἡ ἐπίτασις τῆς αὐτοκτονίας παρ' ἡμῖν σχετίζεται πρὸς τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων, καὶ περιοριζόμεθα ἐνταῦθα ν' ἀνακοινώσωμεν ὀλίγας αὐτοσχεδίους ἡμῶν σημειώσεις περὶ αὐτοκτονίας.

Α'

Συχνάκις ἀκούομεν συζητούμενον τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἡ αὐτοκτονία εἶνε πράξις ἐκούσια ; Ἡ πρέπει νὰ θεωρῶμεν αὐτὴν πάντοτε ὡς νόσον, ὡς μονομανίαν, ὡς σύμπτωμα παραφροσύνης ;

Ἐπιφανεῖς ψυχίατροι ὑπεστήριξαν τὴν γνώμην, ὅτι ἡ αὐτοκτονία εἶνε πάντοτε νόσος, πάντοτε πράξις φρενοβλαβοῦς.

Ἡμεῖς συντασόμεθα μετὰ τῶν φρονούντων, ὅτι ἡ τόσον ἀποκλειστικὴ αὕτη γνώμη, ἡ θεωροῦσα τὴν αὐτοκτονίαν πάντοτε παραφροσύνην, ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν. Ἐὰν εἰς πολλὰς περιστάσεις ὁ αὐτόχειρ εἶνε φρενοβλαβῆς, εἰς πολλὰς ἄλλας δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τοιοῦτος. Ὁ ὑλόφρων, βεβαρῆμένος ἀπὸ τὴν ζωὴν, εἶνε συνεπὴς πρὸς τὰς ἀρχάς του ὅταν θέτῃ τέρμα εἰς τὴν ὑπαρξίν του. Ἐπίσης συνεπεῖς πρὸς τὰς ιδέας των εἶνε οἱ αὐτοκτονούντες ἕνεκα ἀνωτέρων τινῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν πεποιθήσεων, ὅταν τὴν χεῖρα αὐτῶν δὲν σταματᾷ πίστις θρησκευτικὴ. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ εἴπωμεν διὰ πλείστας ἄλλας περιστάσεις, καθ' ἃς ἀνθρωπὸς τις ἔχων τὴν ἀκεραιότητα τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων, προτιμᾷ τὸν θάνατον ζωῆς ἀτίμου, ὀδυνηρᾶς, ἀφορήτου εἰς αὐτὸν ἕνεκα λόγων ἠθικῶν ἢ φυ-

σικῶν. Ὅλας αὐτὰς τὰς αὐτοκτονίας δὲν δυνάμεθα νὰ τὰς θεωρήσωμεν ὡς προκαλουμένας ὑπὸ παραφροσύνης. Ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ἐπομένως, ὅτι ὁ αὐτόχειρ δὲν στερεῖται πάντοτε διανοητικῆς ἀκεραιότητος. Ἡ κοινὴ παρατήρησις μᾶς πείθει περὶ τούτου. Φέρομεν δὲ παράδειγμα ἐν πρόσωπον γνωστὸν εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν ἱστορίαν. Ὁλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς νέος Ἕλληνα, ὑπάλληλος ἐμπορικοῦ οἴκου ἐν Ὀδησσῷ, ἀποφασίζει ν' αὐτοκτονήσῃ, πυροβολεῖ καθ' ἑαυτοῦ, διατρέχει ἐκ τῆς πληγῆς του τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἀλλὰ σώζεται. Ὁ νέος οὗτος ἱκανὰ ἔτη μετὰ ταῦτα ὑπῆρξεν εἰς τῶν νοσηνοσετέρων ὑπουργῶν τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστριαῦ, ἔγραψεν ὠραῖα ἀπομνημονεύματα, καὶ ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν προβεβηκυῖαν ἔχων μέχρι τέλους ἀκεραίαν καὶ ἀκμαίαν τὴν διάνοιά του.

Ἐπάρχουσι λοιπὸν δύο μορφαὶ αὐτοκτονίας. Εἰς τὴν μίαν, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ θέλησις τοῦ αὐτόχειρος μένουσι, μέχρι βαθμοῦ τινος τοῦλάχιστον, ἀκεραῖαι. Εἰς τὴν ἄλλην, ἡ καταστροφὴ τῶν διανοητικῶν δυνάμεων εἶνε καταφανής. Ὁ δικαστής, ὁ ἠθικολόγος καὶ ὁ ἰατρός ὀφείλουσι νὰ μελετῶσι τὸ ζήτημα τῆς αὐτοκτονίας ὑπὸ τὰς δύο ταύτας ἐπόψεις, καὶ νὰ χωρίζωσι μετ' ἐπιστημονικῆς ἀμεροληψίας τὰς οὐσιωδῶς ἀπ' ἀλλήλων διαφερούσας ταύτας περιστάσεις.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ χωρισμὸς οὗτος δὲν εἶνε πάντοτε εὐκόλος. Διότι προκειμένου περὶ φαινομένων τῆς νοσηρᾶς ψυχολογίας, τόσον εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς αὐτοχειρίας ὅσον καὶ εἰς ποικίλα ἄλλα ψυχολογικὰ φαινόμενα, τὰ ὅρια μεταξὺ τῆς ἀλλοφροσύνης καὶ τοῦ λογικοῦ εἶνε δυσδιάκριτα. Ἐδῶ δὲ παρουσιάζονται συχνότατα αἱ πλέον πολύπλοκοι δυσχέρειαι διὰ τὸν ψυχολόγον, ὅστις εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης ἀνάγκη νὰ εἶνε πρὸ πάντων ψυχίατρος.

Ὁ Βολταῖρος ἔγραψε κάπου: «Θὰ ἦτον ἐπιθυμητὸν ὅλοι ὅσοι λαμβάνουν τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐξέλθουν τῆς ζωῆς, ν' ἀναφέρωσιν ἐγγράφως τὰς ἀφορμὰς τῆς ἀποφάσεώς των, προσθέτοντες καὶ ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς φιλοσοφίας των. Τοῦτο δὲν θὰ ἦτον ἀνωφελές εἰς τοὺς ἐπιζῶντας καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος».

Ἡ εὐχὴ αὕτη τοῦ μεγάλου φιλοσόφου ἔλαβεν ἐπιστημονικώτατα τὴν πραγματοποιήσιν της εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐπάρχουσι εἰς τοὺς Παρισίους εἰς τὰ ὑπουργεῖα τῶν ἐσωτερικῶν, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν στρατιωτικῶν, ἐπίσης καὶ εἰς τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς ἀστυνομίας, ὑπὲρ τὰς 300,000 φάκελλοι αὐτοκτονησάντων. Οἱ προϊστάμενοι τῶν γραφείων τῶν ἀρχῶν τούτων προθύμως ἐπιτρέπουσι εἰς τοὺς σπουδαίως ἐργαζομένους τὴν ἀναδίφησιν τῶν ὀδυνηρῶν τούτων ἀποκαλύψεων τῆς ὑστάτης

ώρας. Διαπρεπής γάλλος ἰατρός, ὁ Dr Des Etangs, ὠφελήθη ἐκ τῆς πολυτίμου ταύτης πηγῆς ψυχολογικῶν μελετῶν, καὶ ἀκολουθῶν οὕτως εἰπεῖν τὰ γεγονότα ἐπὶ τὰ ἔχνη τοῦ αἵματος, διηρεύνησεν ὀδυνηρὰ μυστήρια, τὰ ὅποια δὲν ἐξεδηλώθησαν παρὰ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου. Ἐξήτασε τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, καὶ εἰς τὸ πένθιμον πανόραμα τὸ ὅποιον εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, εἶδε παρελάσαντας ὄλους ἐκείνους οἱ ὅποιοι τόσον ἀκριβῶς ἀπέκτησαν τὸ προνόμιον νὰ συνεισφέρωσι μετὰ θάνατον τὴν συμβολὴν των εἰς τὰς δυσχερεῖς ἐρεύνας τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα τῶν αὐτοκτόνων εἶνε περιεργώτατα καὶ διδασκτικώτατα. Σημειοῦμεν δὲ μόνον, κατὰ τὸν ἰατρὸν Des Etangs, τὰ αἰσθήματα τὰ ἐκφραζόμενα ἐν αὐτοῖς κατὰ τὴν τάξιν τῆς συχρότητος αὐτῶν, ὡς ἐξῆς. Ἐπιτιμήσεις· παράπονα· ὕβρεις· πομπώδεις λόγοι καὶ σκέψεις περὶ τῶν αἰτίων τοῦ τραγικοῦ τέλους· ἀποχαιρετισμοὶ· ὁδηγία περὶ κηδείας· ὁμολογία ἐγκλήματος, ἔμμανους ἔρωτος ἢ κακῆς τινος πράξεως· αἴτησις συγγνώμης· φροντίς περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν τέκνων· ἐμπιστοσύνη ἐπὶ τὴν συγγνώμην τοῦ Θεοῦ· λόγοι εὐμενεῖς· λύπη διὰ τὴν στέρησιν τῆς ζωῆς· πίστις εἰς μέλλουσαν ζωὴν· διάφοροι ἀγωνιώδεις δυσφορίαι· πίστις εἰς τὸ πεπωμένον. Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ προσήλωσις εἰς τὴν ζωὴν δύναται νὰ συνυπάρξῃ μετὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς αὐτοχειρίας, τόσον πιστικῶς εἶνε τὰ αἰσθήματα τὰ ὠθοῦντα τὸν αὐτόχειρα εἰς τὴν ὑστάτην αὐτοῦ ἀπόφασιν. Τὰ ὑπὸ τοῦ δόκτορος Des Etangs δημοσιευόμενα ἔγγραφα διαφωτίζουσιν ἀκριβῶς τὸ ψυχολογικὸν πρόβλημα, πῶς ἡ ἐπιθυμία τοῦ θανάτου κατισχύει πολλάκις ὄλων τῶν ἄλλων αἰσθημάτων¹.

Ἐὰν μελετήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς αὐτοκτονίας εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ μεσαιῶνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, θέλομεν παρατηρήσει τὴν διαφορὰν τῶν ιδεῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Ἡ ἀρχαιότης διὰ τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θρησκευτικῶν δοξασιῶν αὐτῆς, οὐσιωδῶς πανθειστικῶν, ὑπῆρξε μᾶλλον ἐπιβοθητικὴ οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς αὐτοκτονίας καὶ συνεπῶς ἐπιεικῆς πρὸς αὐτήν, καίτοι φιλόσοφοί τινες κατεδίκαζον αὐτήν. Ἀπ' ἐναντίας ὁ χριστιανισμὸς ἐδείχθη αὐστηρότατος καὶ ἐνίοτε ἀμείλικτος. Εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην πολλαχοῦ κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ

¹ Etudes sur la mort volontaire, etc. par M. A. Des Etangs.—Paris, 1860.

² Ἀξιόλογον ἔργασίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ Δρος Des Etangs ἔκαμε καὶ ὁ ἔξοχος γάλλος ψυχίατρος Briere de Boismont, ὅστις συνέλεξε, ἀνέγνωσε καὶ ἐπέξηγησε χιλίας τριακοσίας εἰκοσιοκτὼ ἐπιστολάς, σημειώσεις καὶ ἔγγραφα διάφορα αὐτοκτόνων.

παρελθόντος αἰῶνος, τὰ πτώματα τῶν αὐτοκτόνων ἠτιμάζοντο καὶ αἰ περιουσίαι αὐτῶν ἐδημεύοντο ὑπὸ τοῦ Κράτους. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ δημευόμενα κτήματα τῶν αὐτοκτόνων περιήρχοντο εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Βασιλέως, ὅστις ἐχάριζεν αὐτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς εὐνοουμένους του, ἐνίοτε καὶ εἰς μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Λεῖψανα τοιαύτης αὐστηρότητος σκληρᾶς καὶ ἀδίκου πρὸς τὰς ἀθῶας οἰκογενείας τῶν αὐτοκτονούντων δὲν σώζονται σήμερον. Εἰς τινὰ μέρη ὅμως ἐπικρατοῦσιν ἀκόμη θρησκευτικαὶ προλήψεις ἀπέναντι τῶν αὐτοκτόνων, καὶ τοιαύτας τάσεις παρατηροῦμεν καὶ παρ' ἡμῖν, ὅσάκις βλέπομεν τινὰς ν' ἀπαίτῳσι τὴν ἀρνησιν τῆς ἀποδόσεως τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν εἰς τὰ λείψανα τῶν ἀτυχῶν ἐκείνων ναυαγῶν τῆς ζωῆς. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις, ἡ ἰατρικὴ ἐπανέφερε τὰ πράγματα εἰς τὴν ἀληθῆ καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀνθρώπινον αὐτῶν ἔποψιν. Ὅπως πρὸ δύο περίπου αἰῶνων ἀφῆρεσε τοὺς δαιμονιζομένους ἀπὸ τοὺς ἐξορκισμοὺς, τοὺς μάγους ἀπὸ τὰς πυράς, καὶ τοὺς παράφρονες ἀπὸ τὰ κελλία καὶ τὰς κακομεταχειρίσεις, οὕτως ἀφῆρεσε τὴν αὐτοχειρίαν ἀπὸ τὰς ποινάς, αἵτινες ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὰς ιδέας τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ μεσαιῶνος, δὲν εἶνε ὅμως πλέον ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς ιδέας τῆς ἐποχῆς μας. Διότι ἡ ἰατρικὴ κατέδειξε ὅτι ὑπῆρχε μεγάλη σύγχυσις εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν διαφορῶν περιπτώσεων, προκύπτουσα ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν γνώσεων περὶ τῆς ψυχικῆς παθολογίας, καὶ ὅτι μέρος τῶν αὐτοκτόνων ἦσαν πράγματι παράφρονες καὶ ἐπομένως ἀνεύθουνοι. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἄλλην κατηγορίαν τῶν αὐτοκτόνων, τῶν ὁποίων ἡ εὐθὴνη φαίνεται μέχρι τινὸς βεβαία, ὄχι μόνον, ὡς ἐλέγομεν ἀνωτέρω, τὰ ὅρια τῆς παραφροσύνης καὶ τοῦ λογικοῦ εἶνε δυσδιάκριτα, ἀλλὰ συχνάκις εἰς τὴν ἀπέλπιδα ἀπόφασιν αὐτῶν εὐθύνονται καὶ ἄλλα πρόσωπα, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὴ ἡ κοινωνία διὰ τῶν προλήψεων τῆς καὶ τῆς ἀδυσωπῆτος ἀνάγκης, ἐν ἣ περισφιγγεῖ οὕτως εἰπεῖν τοὺς ναυαγούς τῆς ὑπάρξεως. Οὕτως ἡ ἐπιστημονικὴ ψυχολογία ἀπολήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ αὐτοκτονία εἶνε φαινόμενον πολυσύνθετον, τοῦ ὁποίου παράγοντες εἶνε νοσηρὰ ψυχικὴ καὶ σωματικὴ κατάστασις, πεπλανημένοι ιδεαί κοινῶς διαδεδομένοι, προλήψεις τοῦ κοινωνικοῦ περιέχοντος, καὶ ποικίλα ἄλλα αἷτια μοιραίως ὠθοῦντα εἰς τὴν ὑστάτην ἀπόφασιν. Τοιοῦτου πολυσυνθέτου φαινομένου πρόσφατον παράδειγμα εἶχομεν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸ πολυβύβλητον δράμα δύο ἀτυχῶν νέων. Διότι ἀναντιρρήτως ἡ ἔξαψις, ἣτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν διπλὴν ἐκείνην αὐτοκτονίαν, ὑπῆρξεν ὄλος ψευδῆς καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐπίπλαστος, καθόσον εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἐκδήλωσιν καὶ ἀνέλιξιν ὁ ἔρωσ δύναται μὲν νὰ δώσῃ πολὺν εὐτυχίαν,

ἀλλ' ὄχι παραφορὰν καὶ μανίαν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ σημειοῦμεν, ὅτι μεταξὺ τῶν περιστατικῶν τῆς αὐτοκτονίας τῆς Μαρίας Βέμπερ, ἀναφέρεται μετὰ λυρισμοῦ καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ ἐξετέλεσεν αὐτὴν ριφθεῖσα ἀπὸ τοῦ Παρθενῶνος. Καὶ ὅμως ἡ περίπτωσις αὕτη οὐδὲν ἔχει τὸ καινοφανές. Ἡ ἐπιστήμη κατέδειξεν, ὅτι ἡ κατακρήμνισις ἀπὸ ὕψους εἶνε τρόπος αὐτοκτονίας ἰδιάζων εἰς τὰς γυναῖκας, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὑπάρχων τοῦ γυναικείου ὀργανισμοῦ. Ἄγνωστα εἶνε τὰ αἴτια τοῦ ψυχολογικοῦ τούτου φαινομένου, τοῦ ὁποίου ἡ Σαπφὼ παρίσταται ὁ ἀρχαῖος πολυύμνητος τύπος.

Β'

Εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης, τὰ ψυχολογικά, τὰ ἠθικά καὶ τὰ πολιτικά φαινόμενα, δὲν εἶνε πλέον δυνατὸν νὰ μελετηθῶσιν ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν ἔποψιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἀρχῶν, ὅπως εἰς προλαβούσας ἐποχάς. Σήμερον ὁ ἀληθὴς ἐπιστήμων ὅταν θέλῃ νὰ μελετήσῃ κοινωνικὸν τι φαινόμενον, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐξετάσῃ τὰς ποικίλας περιστάσεις ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων τούτο παρουσιάζεται. Οὕτω προκειμένου περὶ τῆς ἐπιτάσεως τῆς αὐτοκτονίας παρ' ἡμῖν, παρατηροῦμεν τὴν σχέσιν τοῦ φαινομένου πρὸς τὰς κατὰ τὸν αἰῶνα τούτον ἱστορικὰς περιστάσεις, αἵτινες μετέβαλον βιαίως τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἡμῶν διαίταν. Ἀναλύοντες δὲ λεπτομερῶς τὰ φαινόμενα τῶν ἐπελθουσῶν μεταβολῶν, κατανοοῦμεν ὅτι αὗται ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ μας, συνεπῶς ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ μας συστήματος.

Καὶ ἀληθῶς ἡ μελέτη τῆς αὐτοκτονίας ἐν γένει ὡς φαινομένου ψυχολογικοῦ, βᾶσιν ἔχει τὴν μελέτην τῶν αἰτιῶν, αἵτινες ταράσσουν, παραβιάπτουν ἢ καταστρέφουν τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἐπιχειρῶν τὴν τὸσον ἐνδιαφέρουσαν ταύτην μελέτην, πρέπει ἀδιστακτικῶς νὰ φέρῃ τὸν λαμπτήρα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως εἰς τὰ μυστήρια τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, καὶ ν' ἀνακαλύψῃ τὰ αἴτια τῶν ἠθικῶν ὀδυνῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν περιπλοκῶν καὶ τῆς ἀπείρου ποικιλίας αὐτῶν. Ἡ ἰατρικὴ κατέδειξεν, ὅτι μορφαί τινες νοσημάτων ἀνταποκρίνονται πρὸς ὠρισμένην τινὰ κατάστασιν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἄλλ' ἐὰν τὸ κοινωνικὸν περιέχον ἐπηρεάζῃ τὴν φυσικὴν ὑγίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐπίσης ἐπηρεάζει καὶ τὴν ἠθικὴν ὑγίαν του. Διότι ἡ σχέσις τῆς ὀργανικῆς οἰκονομίας καὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων εἶνε ἄμεσος καὶ συνεχής, ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον δυὰς αὕτη ἀποτελεῖ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὀργανισμόν. Ἐντεῦθεν δὲ εἶνε εὐκόλον νὰ εἰκάσωμεν τὴν σχέσιν τῶν κοινωνικῶν αἰτιῶν πρὸς τὴν αὐτοκτονίαν.

Διὰ τοῦτο, θεωροῦμεν ἀσκόπους τὰς μεμψιμοιρίας τινῶν συγγραφέων μας, ὅτινες ἐπ' ἀφορμῇ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς αὐτοκτονίας καὶ ἄλλων κοινωνικῶν νοσημάτων παρ' ἡμῖν, καταδικάζουσι διὰ φράσεων πομπωδῶν τὴν νέαν τάξιν τῶν πραγμάτων. Δὲν δυνάμεθα νὰ ὀπισθοδρομήσωμεν εἰς τὸ πρῶτον καθεστῶς, οὔτε λυπούμεθα διὰ τοῦτο. Ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων, ἡ πρόοδος, ὁ πολιτισμός, ἀκολουθοῦσι τοὺς νόμους τῆς κοινωνικῆς ἀνελιξεως. Πλὴν ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἀνελιξις αὕτη ἔχει τὰς ὀδύνας τῆς, προκαλεῖ βιαιὰς καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον βαιολὰς μεταβολὰς εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰς ἐξεις μας, αἱ δὲ μεταβολαὶ αὗται ἐπηρεάζουσι τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν ὑγίαν τῆς κοινωνίας. Ὁ ἀνθρώπος ἐν γένει εἶνε ὑποκειμένος νὰ δέχεται τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων. Διὰ τοῦτο ἐπὶ παραδείγματι βλέπομεν παντοῦ μίαν ὁμάδα ἀνδρῶν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸν στρατόν, νὰ δέχονται τὴν ἐπίδρασιν τῆς περιβαλούσης αὐτοὺς στρατιωτικῆς ἀτμοσφαιρας. Οὕτω πᾶς τις δέχεται ἀναποδράστως τὴν ἐπήρειαν τοῦ περιέχοντος, ἐν ᾧ ζῇ.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἡ αὐτοκτονία εἶνε φαινόμενον προκύπτον ἐκ νοσηρᾶς τινος ἀλλοιώσεως τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Εἶνε δὲ κατάδηλον ὅτι μεταξὺ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων παρουσιάζεται τὸ αὐτὸ φαινόμενον τὸ παρατηρούμενον εἰς ὅλα τὰ σύγχρονα πολιτισμένα ἔθνη, ἤγουν ὁ πολλαπλασιασμός τῶν νόσων τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἰδιαιτέρως τις μορφή νοσημάτων χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν μας. Ἡ μορφή αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν μυστηριωδῶν ἐκείνων ἀλλοιώσεων τοῦ ὀργάνου τῆς διανοίας, ἐν τῷ ὁποίῳ βεβαιούται τὸσον συχνὰ περίοδος τις ἀδυναμίας τῶν ψυχικῶν δυνάμεων προμηνύουσα τὴν διαστροφήν ἢ τὴν καταστροφήν αὐτῶν. Ὅπως ἔχει σήμερον ὁ κοινωνικὸς βίος, πολλὰ παρουσιάζονται αἱ αἰτίαι αἱ ἐπηρεάζουσαι τὸ νευρικὸν σύστημα, τοῦ ὁποίου ἡ νοσηρὰ ἀλλοίωσις ἐπιδρᾷ ὕστερον καὶ ἐπὶ ὅλου τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἠθικῶν δυνάμεων. Ὁ ἀγὼν τοῦ βίου εἰς τὴν ἐποχὴν μας, αἱ θλίψεις αἱ πηγάζουσαι ἐκ τῆς πτώσεως ἀπὸ κοινωνικῆς τινος περιωπῆς, ἐκ χρηματικῶν ζημιῶν, ἐξ ἀποτυχούσης φιλοδοξίας, ἐκ τραυματισθείσης κενοδοξίας, φαίνονται ἐπενεργοῦσαι κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Μὴ λησμονῶμεν δὲ καὶ τὴν ἐπιρροὴν εὐθηνῆς τινος φιλολογίας ἐπὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ νευρικοῦ συστήματος τῶν νεωτέρων καὶ τῶν μᾶλλον ἡμιμαθῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Διότι ἐὰν ἡ τακτικὴ καὶ προοδευτικὴ ἐκπαίδευσις, ἐὰν ἡ ἀπόκτησις ἀληθειῶν καὶ γνώσεων οὐσιωδῶς χρησίμων εἰς τὸν βίον, εἶνε τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν ἐξ ὧν ὁ

πολιτισμός δύναται νὰ ἐπιδαφιλεύσῃ, ἀπ' ἐναντίας αἱ στρεβλαὶ ἀναγνώσεις ἐρεθίζουσι καὶ μολύνουσι τὴν φαντασίαν.

Παύομεν ἐδῶ τὰς αὐτοσχεδίους ταύτας σημειώσεις μας. Ἐθίξαμεν ἀπλῶς τὸ πολυσύνθετον ζήτημα τῆς παρ' ἡμῖν τόσοσ ἐπιταθείσης αὐτοκτονίας, ὅπως καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ νόσημα τοῦτο δὲν πολεμεῖται διὰ φράσεων κενῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς μελέτης τῶν ποιικίλων καὶ πολυσυνθέτων φαινομένων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ κοινωνία. Μόνον δὲ τοιαύτη λεπτομερὴς τῆς κοινωνίας μας μελέτη δύναται ἕως νὰ ὁδηγήσῃ ἡμᾶς νὰ ἐξεύρωμεν τὰ πρόσφορα πρὸς ἐξυγιάνσιν αὐτῆς μέσα.

Γ. Τυπάλδος Κοζάνης

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΣΤΑ ΧΑΛΑΣΜΑΤΑ

Μόλις ἐβγάλαμε τὸν ἀνήφορα τοῦ Διπόταμου κ' ἐκονέψαμε ἑστὲς Δυὸ Ἐκκλησιῆς. Μᾶς εἶχε πάρει τὸ μεσημέρι. Φωτιὰν ἔχυνε ὁ οὐρανὸς ἀπὸ ἴπνου μας. Ὁ ἥλιος ἐζάριζε. Αὐγούστος μῆνας. Βάχτι καλοκαῖρι. Τῆς ποταμιάς ἡ πνοὴ δὲν ἔφταν' ἐδῶ. Καὶ τ' ἀέρι ὁποῦ κατέβαζαν τὰ βουνα, ἀναφτε ἑστὴν πετρίλα ποῦ πέρναε καὶ μᾶς ἔπνιγε τὸν ἀνασασμό. Καὶ δὲ δύνοντα νὰ μᾶς δροσερέψουν οὔτε ἡ πρασινάδα τοῦ ἀριοῦ λόγγου ποῦ διαβαίναμε, οὔτε τῆς ρεμματιᾶς τὸ τρεχάμενο λιγοστό νερό. Μαραμένες ἀπὸ τὸ λιοπύρι καὶ ξεδροσισμένες ἐκρέμονταν ἀπὸ τὰ πουρνάρια ἢ ἀγράμπελες, παρόμοιες μὲ τὴν κόρη τοῦ Θεόκριτου ὕστερ' ἀπὸ τὸ κρυφὸ πλάγιασμα τῆς μὲ τ' ἀχόρταγο τὸ βοσκοπούλο. Καὶ ἑστὰ λουμάκια οἱ ζιζικιάδες ἐσυγκρατοῦσαν τ' ἀτέλειωτο καὶ μονότονο τραγούδι τους. Τὰ πουλάκια τῆς ἐρημιάς δὲν ἀκούγοσαν. Πετοῦσαν ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ μὲ ξανοιγμένα τὰ στόματα ἀπὸ τὴν κάψα, ζητῶντας δροσιά, βουβὰ κ' ἀλαλα, μὲ τὴν ἀγωνία ζωγραφισμένη ἑστὰ μικρὰ ζωηρὰ ματάκια τους. Ἡ γαλατσίδα, ἡ σχοιναριά καὶ τὸ χαμοκέρασσο ἀνάδιαν βαριὰν σύσμιχτη μυρουδιά, θερμασμέν' ἀπὸ τὴν ἀχτίδα. Καὶ μᾶς ἐζάλιζε ἡ ἀντιλιάδα ποῦ βάριε ἑστὰ πετρώματα κ' ἔπεφτε σὰν χεριὰ πύρινη ἑστὰ κουρασμένα μάτια μας.

Ἐφεόρτωσαν ἑστὸν ἴσκιο οἱ ἀγωγιάτες. Τέσσερες ἀγωγιάτες, ψηλοὶ βλάχοι, μὲ τὲς ἄσπρες μᾶλλινες φορεσιῆς, μὲ ξουρισμένους τοὺς σβέρκους

καὶ τοὺς τσαμπάδες κοντοὺς ἀρβανίτικους. Ὁ Χίτας ὁ Πολιάνος, ὁ Γιάννης ὁ Ἀρβανίτης, ὁ Γάκης ὁ Γκιτρίμης κ' ὁ Ντούλας ὁ Μπαρμπούτας. Ἐξέσφιξαν τὲς ἱγγλες, ἔδεσαν τὰ προκόβια ἑστὰ σαμάρια, ἔβγαλαν τὰ καπίστρια, ἐπεδικλωσαν, κ' ἀπόλυκαν τὰ δεκατρία μουλάρια τους νὰ βοσκῆσουν ἑστὰ ξηραμένα χορτάρια τῆς πλαγιᾶς ἀπὸ περ' ἀπὸ τὸ ρέμμα. Ἐγιοματίσαμε. Ἦτον ἡ σαρακοστή τοῦ Δεκαπενταύγουστου κ' ἐφάγαμε ξερὸ ψωμὶ μ' ἐλιές καὶ μὲ ξύδι ἑς ἓνα πινάκι ξύλινο πῶφερνε μαζὶ του ὁ Γάκης ὁ Γκιτρίμης. Ὑστερα ὁ Χίτας ὁ Πολιάνος πῆγε νὰ φέρῃ κρόνερο μὲ τὸ βουτσέλι ἀπὸ μιὰ βρύση κρυφὴ τὸν ἀνήφορο, χωμένην μέσα ἑστὰ σχοῖνα, ποῦ μοναχὰ οἱ ἀγωγιάτες κ' οἱ πιστικοὶ τὴν εἰξεύρουν. Κι' ὁ Γιάννης ὁ Ἀρβανίτης κατέβηκε ἑστὴν ποταμιὰ γιὰ νὰ κλέψῃ σταφύλια, ἀπὸ τὰ λιγοστά ἀφύλαγα ἀμπέλια τῶν Παλιοχωρίτων. Γῆραμε νὰ πάρουμε καὶ λίγον ὕπνο. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀγωγιάτες ἔπῃγε κοντὰ ἑστὰ πράγματα γιὰ νὰ μὴ πηδήσουν δῶθε ἀπὸ τὸ ρέμμα καὶ μποῦν μέσα ἑστὰ καλαμπόκια καὶ κάμουν ζημιὰ. Τὰ λίγα χωράφια τῶν Παλιοχωρίτων, χωρισμένα μὲ ξερολίθι καὶ βασταγμένα μὲ τοίχους ἀπάνου ἑστὲς καταφέριες καὶ ἑστὸς βράχους, ἦταν σπαρμένα μὲ καλαμπόκι. Ἐερκὰ ὅμως, δίχως νερὸ τὰ καυμένα τὰ σπαρτά, ἐπροστέλευαν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀνάριες τὲς λυγνὲς καλαμιές τους μὲ τ' ἀχαμνὰ στάχια, κ' ἔγερναν καταμεριά τὲς μαραμένες τους φούντες λυπητερά, σὰν κεφάλια παραπονεμένων ραγιάδων. Ἐγὼ ἔπιακα ἓναν παχὺν ἴσκιο βαλανιδιάς, σιμὰ σὲ παλιὸν ξερότοιχο χωραφιῶ, ἔστρωσα τῆς καθάλας μου τὴ φλοκωτὴ βελέντζα καταγῆς ἑστ' ἀπάτητα ξηρόχορτα, ἔβαλα προσκέφαλο τὸ δισάκκι μου τὸ τράγιο, καὶ χωρὶς νὰ βγάλω οὔτε φόρεμα οὔτε τσαρούχια, ξαπλώθηκα τ' ἀνάσκελα σκεπασμένος μ' ἓνα λαφρὸ κοντοκάπι. Ὅσο νὰ μὲ πάρῃ ὁ ὕπνος, ἔρριχνα τὰ μάτια μου ἑστὰ ντυμένα βουνα τοῦ Δρύσκου καὶ τοῦ Βασταβετσιοῦ ἀντίπερα, ὁποῦ τὰ σκέπαζε μιὰ ἀγανὴ καταχνιὰ γαλάζια, ἀκούα τοὺς εὐθυμοὺς τραγουδιστάδες τοῦ καλοκαιριοῦ, τοὺς ζιζικιάδες, παρέβαλλα τοὺς ἠχοὺς ὁπ' ἔρχονταν ἀπὸ τὰ πέντε τσοκάνια τῶν μουλαριῶν, κ' ἐκύτταζα μιὰ κόκκινη πλουμιστὴ πασχαλίτσα, ποῦ κολλημένη ἀπάνου ἑς ἓνα κίτρινο ἀγριολούλουδο, ὁποῦχε ἀνθίσει ἀνάμεσα ἑστὰ χορτάρια καὶ ἑστὰ περιπλοκάδια τοῦ παλιοῦ τοίχου, βύζανε τὸν γλυκὸν χυμὸ του. Μοῦ θύμησε τὸ ζαχάρωμα ποῦ ἀπολάθει κανένας κολλημένος ἑστὰ κόκκινα καὶ φλογερά χεῖλη τῆς κορασιᾶς. Καὶ μὲ τὴ θύμηση αὐτὴ τὴν κατάγλυκια, ἀποκοιμήθηκα.

Ὅταν μ' ἐξύπνησαν γιὰ νὰ κινήσουμε, εἶδα ποῦ ξέβγαῖναν ἀπὸ τὲς ζόρκες κορφὲς τοῦ Σπανοῦ, ἀπάνου, μεγάλα μαυριδερά σύγνεφα μὲ

ἀσπρες ράχες, ὡσάν κύματα ἀφρισμένα. Ἐχρυσώνονταν κ' ἐγιάλιζαν τὰ μπροστινά ἀσπράδια τῆς ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ πίσω πίσω ἢ μαυρίλα τους πρόβαινε φοβερή. Φόρτωσαν οἱ ἀγωγιάτες. Πρῶτα ἔκαμαν τὲς καθάλες μας κ' ὕστερα τὰ φορτιά. Ἐγὼ μοναχὰ κι' ὁ ξαδερφός μου ἤμαστε καθάλες. Τ' ἄλλα τὰ πράγματα τᾶχαν φορτωμένα μὲ μαλλιά δικὰ τους καὶ ξένα οἱ ἀγωγιάτες. Σὰν ἀποφόρτωσαν καὶ ξεκινήσαμε γνοιάστηκε ὁ Πολιάνος τὰ σύγνεφα κ' εἶπε :

- Βροχὴ θὰ μᾶς πάρη.
- Σύγνεφὸ εἶνε καὶ θὰ διαβῆ, ἀπολογήθηκε ὁ Ἀρβανίτης.
- Γκέσ' γκέσ' ! ρούσ' ρούσ' !

Φώναξε ὁ Γκιτριμης ἑστὲς δυὸ μούλες, τὴν γκέσα καὶ τὴν ρούσα, ποῦχαμ' ἐγὼ κι' ὁ ξαδερφός μου κι' ὅπου τραβοῦσαν μπροστά. Κ' ἡ γλήγορες μούλες, μόλις ἄκουσαν τὴ σαλαγὴ τοῦ ἀγωγιάτη, ἔσφιξαν τὴν περπατησιὰ τους καὶ μᾶς μάκριναν ἀπὸ τὸ καρβάνι. Τους μπήκαμε κ' ἐμεῖς ὕστερα μὲ τὰ συρτάρια τοῦ καπιστριῦ ἑστὰ καπούλια καὶ μὲ τὲς φτέρνες μας ἑστὰ λαγγόνια κ' ἔστρωσαν ἑστὸν ἀνήφορα τῆς βρύσης τοῦ Ζαβογιάννη τὸ πλιὸ γλήγορο καὶ πλιὸ καμαρωμένο ραβάνι τους. Ἐμεῖς ἑστὴ βρύση τοῦ Ζαβογιάννη κι' αὐτοὶ ἑστὸν Πλάτανο τῆς ρεμματιᾶς. Αὐτοὶ ἑστὴ βρύση τοῦ Ζαβογιάννη κι' ἐμεῖς ἑστὸν Τρίκκα. Μιά τουφεκιὰ τόπον ἀλάργα. Μὲς' ἑστὸν Τρίκκα, τὰ σύγνεφα μᾶς σκέπασαν τὸν ἥλιο καὶ βαθιὰ ἠχολόγησε μιὰ βροντή. Ὅσο μᾶς δρόσισαν τὰ σύγνεφα ποῦ μᾶς ἴσκιωσαν ἀπὸ τὸ λιοπῦρι, τόσο μᾶς φόβισε ἡ βροντή. Σηκώθηκε κ' ἓνα ἀνεμόχολο δυνατὸ ξάφνου, ποῦ τύλιξε μεσουραγῆς τὸν κορνιαχτὸ κ' ἐπάσχιζε νὰ ξερριζώσῃ τὰ δέντρα. Σκόρπαε τὰ ξηρὰ φύλλα τους καὶ τοῦ βουνοῦ τὰ στεγνὰ τσάχαλα, τὰ παράδερνε ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἑστὸ χάος τοῦ ἀθέρα καὶ τ' ἄρριχεν ὕστερα ὀλόβολα μίλια μακριὰ ἀπὸ τὴ γῆ ποῦ τὰ σήκωσε κι' ἀπὸ τὰ κλαράκια ποῦ τὰ ἔκοψε. Σὰν ἐπέρασε μιὰ στιγμή τ' ἀνεμόχολο, ἔλαμψε λίγο ὁ ἥλιος ἑστὰ λόγγα τοῦ Σκλόυπου πέρα, καὶ κατόπι δὲν τὸν ξανάειδαμε ὡς τὴν ἄλλη αὐγὴ. Κατόπι ξανάλθε τ' ἀνεμόχολο μὲ χοντρές στάλες βροχῆς, καὶ τῆς βροντῆς οἱ ἀντίλαλοι μᾶς ἐσίμωναν. Ὡς ποῦ τ' ἀνάριο ἀνεμόδροχο ἔγεινε πυκνότατο κι' ὡς ποῦ τ' ἀστροπελέκια τ' οὐρανοῦ ἔσκαγαν κατακεφαλῆς μας. Τότε σὰν νᾶνοιξαν ἀποπάνου μας καταρράχτες ἀρίφνητοι. Μᾶς ἔζωσε ἡ μπόρα στενὰ στενὰ ὀλόγυρα, μᾶς ἔδερνε τὸ νεροπόντι ἀλύπητα, μᾶς ἔσπρωχνε ὁ ἀνεμος, μᾶς φλώμοναν τὰ μάτια ἢ ἀναλαμπές τῶν ἀστραπῶν ὅπ' ἔσχιζαν τὰ σύγνεφα ἀπὸ χίλιες μεριές, κι' ὅπου γιόμοζαν τὸν ἀέρα μὲ τὴ βαριά μυρουδιά τῆς θιάφης, καὶ μᾶς ξεκώφεναν οἱ βρόντοι καὶ τὰ ρεκάσματα κ' οἱ βρουχισοὶ τοῦ ἀνήμερου

ἀστραποπέλεκα, ποῦ πήδαε φλογερός καὶ θανατοφόρος ἀπὸ κορφοβοῦνι σὲ κορφοβοῦνι κι' ἀπὸ λογγιὰ σὲ λογγιὰ, κυνηγῶντας τὸν Πειρασμό. Τρικυμὸς μέγας. Γαζέπι ἀπάντεχο.

Ὁ ξαδερφός μου ἐρχόταν παραπίσω. Ἐστὲς κοδέλες τοῦ δασωμένου ἀνήφορα τοῦ Τρίκκα τὸν ἔχασα, μέσα ἑστὰ κοτρόνια ἑστὲς πουρναρότουφες καὶ ἑστὴ θολούρα. Ἐπέξεψα γλήγορα νὰ πάρω ἀπάνω μου τὴν καπότα. Τραβῶντάς την ὁμως ἔγειρε ἡ καθάλα μου, κι' οὔτε ἀνάκαρα εἶχα, οὔτε ὁ συρμυτὸς μ' ἄφινε νὰ τὴν ἀνασηκώσω. Ἐάφνου πελάγωσε ὁ δρόμος μου καὶ κατάθολο ὀρηκτικὸ ρέμμα νεροῦ μοῦ πόντιασε τὰ κελμοπόδαρα ὡς τὰ γόνατα. Σύνωρα ἡ μαυρίλα μὲ κυκλώνει πηχτότερη, ἡ βροχὴ πέφτει πλιὸ πυκνὴ καὶ πλιὸ δαρτὴ καὶ ἑστὸ πλάγι μου ὁ κεραυνὸς ἐμπομποῦνιζε τρανταχτὰ κι' ἄγρια τὸν ἀθέρα κ' ἐφώτιζεν ὑπέρολαμπρα τὴ σκοτεινάδα, ὡς πῶμεινα πολλὴν ὥρα ὀλότρομος μὲ κλεισμέν' ἀπὸ τὴ θαμπάδα τὰ μάτια. Τότε τὸ φόρτωμα τοῦ μουλαριοῦ μ' ἔφυγε ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ ποῦ τὸ βάσταγα πάσχοντας νὰ τὸ ἀνασηκώσω, καὶ κύλισε ἑστὰ ποδάρια μου μέσ' ἑστὸ νερὸ τὸ θλωμένο. Ὅταν ἐγύρισ' ἀπὸ τὸ χωριό, μὲ μέρες, εἶδα παράμερα τοῦ δρόμου ἐδῶ ἓναν ξέρακα οὐρανογείτονα περιγδαρμένον ἀπὸ τὴ φλούδα κι' ἀπὸ τὰ κλωνάρια του. Ἦτον ὁ ἔλατος ὁ τρανός, ποῦχε κάψει τ' ἀστραποπέλεκο δίπλα μου τώρα. Τώρα ἡ καπότα μου ἔγεινε δυσκολόβρετη. Τὴν εἶχε ἀποκάτω του τὸ πεσμένο σαμάρι τοῦ μουλαριοῦ. Τὰ χρειάστηκα τώρα. Ἐπλεγαν ἑστὸ νερὸ τὰ ποδάρια μου, μ' ἔπνιγε ἡ βροχὴ ἀποπάνου, μῶμπαινε ἀπὸ τὴν τραχηλιὰ μέσα κατὰσάρκα ἢ σταλαματιὰ τῆς, μοῦ μούσκεισε τὰ σκουτιὰ, μοῦ πόντιαζε τὸ κορμὶ κ' ἔπερτε κάτου, ἑστὰ λαγαρὰ καὶ ἑστὰ σκέλια. Βόηθαε κι' ὁ ἀνεμος. Μοῦ ξάνοιγε τὰ φορέματα κ' εὔρισκε ἡ βροχὴ καιρὸ καὶ τόπο νὰ μὲ προухάη ὅπου τῆς βόλησε. Ἀρχισα νὰ τρεμουλιάζω ἀπὸ τὸ κρῦο ποῦ μὲ σήκωνε. Μ' ἐφόβιζε κ' ἡ θεομηνία. Μ' ἔσκιαζαν καὶ τὰ κλαριά γύρα ποῦ μῶμοιαζαν ἑστὴ μεγάλη μου παραζάλη, ἑστὴ φοβερὴ μαυρίλα καὶ ἑστὸ ἀναμμα τοῦ τρικυμοῦ, μὲ κακοὺς ἀνθρώπους, μὲ φαντάσματα, μ' ἴσκιους. Φώναξα τοῦ ξαδερφοῦ μου. Οὔτ' ἐγὼ δὲν ἀγροίκησα τὴ φωνὴ μου. Τόσο ἦτον ἀδύνατη μέσ' ἑστὴ μέση τῆς μανισμένης χλαλοῆς τοῦ τρικυμοῦ καὶ ἑστὴν ταραχὴ τῶν κατεβασμένων λαγκαδιῶν.

Τὸ καῦμένο τὸ ζῶφ μου, ὀλόγυμο, μὲ κρεμασμένο τὸ σαμάρι ἀπὸ τὴν ζερβιά του μεριά, τῶπνιγε ἡ βροχὴ. Ἐγιάλιζε μουσκεμμένη ἡ τρίχα του κ' ἔσταζε τὸ νερὸ ἀπὸ τ' αὐτιά τὰ κατεβασμένα, ἀπὸ τὰ ρουθούνια τὰ χαρβαλωμένα, ἀπὸ τὴν κοντὴ χαίτη, ἀπὸ τὴν μακριὰν οὐρά, ἀπὸ τὴν κοιλιὰ, ἀπ' ὀλοῦθε. Μ' ἐτήραε παραπονετικὰ μὲ τὰ

μάτια του τὰ μεγάλα, σὰν νὰ μοῦ ζητοῦσε βοήθεια. Γιατὶ πᾶσχιζε νὰ γυρίσῃ τὰ πισινὰ του κατὰ τὸν συρμητὸ τῆς βροχῆς καὶ δὲ δύνονται, καρφωμένο ἐκεῖ, ἔστὸν τόπο, ἀπὸ τὸ πεσμένο σαμᾶρι, ποῦ ὀλοένα τὸ καταπλάκωναν οἱ ἄμμοι καὶ τὰ χαλίγια ποῦ παρέσερνε ἡ σούδα τοῦ δρόμου. Τὸ λυπόμουν τὸ μαῦρο πλιότερο κι' ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου. Φοβόμουν νὰ μὴν κάμῃ ἔστὰ μάτια. Ἄλλὰ ποιά βοήθεια μπορούσα νὰ τοῦ προσφέρω καὶ δὲν τοῦ τὴν πρόσφερα; Ἐφώναξα πάλι τοῦ ξαδερφοῦ μου. Ἐφώναξα ἕναν ἕνα κατ' ὄνομα τοὺς ἀγωγιάτες. Τὰ μπουμπουνίσματα τ' οὐρανοῦ μ' ἀποκρινόνταν κ' οἱ βρουχισμοὶ τοῦ ἀνέμου. Τὸ μουλᾶρι, ὡσὰν νᾶνοιωσε τοὺς φόβους μου, ἄρχισε νὰ φυσομανᾶν δυνατὰ μὲ τὰ διάπλατα ρουθούνια του, ν' ἀνασηκῶνῃ τ' αὐτιά του καὶ νὰ χύνη χλιμιντρίσματα δυνατὰ κατὰ ἐκεῖ ποῦ γύριζα ἐγὼ τὸ πρόσωπό μου φωνάζοντας. Τώρα μᾶθινε αὐτὸ τὸ καυμένο βοήθεια. Ὅμως οὔτε ἡ φωνῆς μου οὔτε τὰ χλιμιντρίσματά του μᾶς ἔφεραν ἀπάντηση ἀνθρωπινή, μεσ' στὴν νεροποντὴ ποῦ μᾶς ἔπνιγε. Μποροῦσα νὰ φύγω ἐγὼ καὶ νὰ γυρίσω ἔς τοῦ Τρίκκα μοναχός μου. Μὰ τότε τί θὰ ἐγενότου τὸ δόλιο μουλᾶρι. Ἐάφνου φωτᾶει μιὰ ἰδέα τὸν σκοτεινιασμένον λογισμό μου, παρόμοια μὲ τὴν ἀστραπὴ ποῦ φώταε ὀλόγυρά μου τὴν σκοτεινιασμένη πλάση. Σπρώχνω μ' ὄλο τὸ ζόρι μου καὶ ρίχνω τὴ μούλα καταγῆς δίπλα, ἀπάνου ἔστὸ πεσμένο σαμᾶρι της. Ψάχνω ἐκεῖ καὶ βρίσκω εὐκολὰ τὰ λουριά τῆς μάλλινης ἴγγλας της, τὰ λύνω, τὴν ξαλαφρόνω ἀπὸ τὸ σαμᾶρι κ' ὕστερα τὴν ἐτράβηξ' ἀπὸ τὰ καπίστρι κι' ἐσηκώθηκε ὀρθή. Ὅταν σηκώθηκε ὀρθὴ ἔρρευαν ποτάμι τὰ νερά ἀπὸ ἄπάνου της, σὰν εἶχε βουτηχθῆ ἔστὸ βηρὸ μέσα. Ἔτσι τὴν ἔσυρ' ἀπὸ τὸ καπίστρι, κι' ἀφίνοντας ἐκεῖ τὸ σαμᾶρι της μὲ τὴν καβάλα μου ὀλόβολη, κολυμπημένα ἔστὸ νερὸ μέσα, γύρισα μαζὺ μὲ τὴν μούλα τὸν κατήφορο ἔστὸ χάνι τοῦ Τρίκκα. Τὸ χάνι ἦτον κλεισμένο. Ἐλειπε ἔστὸ χωριὸ τοῦ Ὁ Παλιοχωρίτης χαντζῆς. Ἐστὸ κατωγιῶ τοῦ τὴν πόρτα ἐστέκονταν εἰς ἕναν παραστάτη ριζωμένος ὁ ξάδερφός μου, ζυφτᾶρι καμωμένος ἀπὸ τὴν βροχὴ. Ἡ μούλα του δὲν μπόρεσε νὰ βαστάξῃ ἔστὸ συρμητὸ. Κόλωσε μὲ μιὰς πίσω. Θέλησε τούτος μὲ τὰ χτυπήματα νὰ τὴν βάλῃ μπροστά. Κι' αὐτὴ, μὲς' ἔστὸ πείσμά της, πέταξε δυὸ τρεῖς κλοτσιῆς μὲ τὰ δυὸ τὰ πισινὰ της, τὸν ἔριξε τ' ἀπίστομά ἔστὸ σιάδι, κ' ἔφυγε μοναχὴ της τὸν κατήφορο κ' ἐχώθηκε ἔστὰ κλαριά τοῦ λόγγου μέσα. Ὅλην τὴν ἐπίλοιπη βροχὴ ἐκεῖ τὴν ἐφάγαμε, ὀλόρθοι ἔστὴν πόρτα τοῦ κατωγιῶ μὲ τὸν ξάδερφό μου.

Ἐστερα, σὰν πῆρε ν' ἀνασταλάξῃ, φάνηκαν κ' οἱ ἀγωγιάτες. Πρόφτακαν αὐτοὶ κ' ἐπιακαν τὰ μεγάλα κλαριά τοῦ λόγγου. Ὁ Πολιάνος

πῆγε νὰ βρῆ τὴν χαμένην μούλα του, ποῦ καθάλικευε ὁ ξάδερφός μου, ὁ Γκιτρίμης πῆρε τὸν ἀνήφορο νὰ ξεθάψῃ ἀπὸ τὴν ἀρίνα τὴν καβάλα μου, ὁ Μπαρμπούτας ἐτσόλιαζε τὰ φορτωμένα τὰ πράμματα, κι' ὁ Γιάννης ὁ Ἀρβανίτης σκαρφάλωσε ἀπὸ χαρακιά σὲ χαρακιά τοῦ τοίχου μὲ τὰ ζόρκα ποδάρια του ἔστὸ παραθύρι τοῦ χανιοῦ, τᾶνοιξε μ' ἕναν γερὸ γρόθο, πῆδησε μέσα καὶ μᾶς ἀνοιξε ἀπὸ μέσα τὴν πόρτα. Ἡ καλὴ μας τύχη ποῦχε κᾶν κοντοπούρναρα ξηρὰ τὸ χάνι μέσα. Τοὺς βάλαμε φωτιά καὶ κάμαμε μιὰ τζόρα γιὰ νὰ στεγνώσουμε. Ἀπόξω, ἀνασταλάζοντας κι' ἀνασταλάζοντας ὁ οὐρανός, σουρούπωσε. Ἄστοχα ἀπὸ τὴν σκοτεινάδα τῆς μπόρας βρεθήκαμε ἔστων ἴσκιο τῆς νύχτας ποῦ πρόβαινε ἀγαλιγάλι. Τὸν ἥλιο δὲν τὸν ξανάειδαμε ὡς τὴν αὐγὴ. Νὰ ξενυχτίσουμε ἔστὸ χάνι δὲν εἰμπορούσαμε, γιατί τὰ πράμματα ἤθελαν θροφή καὶ ἔστὸ χάνι θροφή δὲν ἦτον.

— Ἀπάνου, ἔς τοῦ μοναστηριοῦ τὰ σιάδια θὰ βγοῦμε νάβρομε βοσκή, λείει ὁ Πολιάνος.

Βγήκαμε καὶ ἔστὸ μοναστηριοῦ τὰ σιάδια μὲ τὸ σουρούπωμα. Ἐδῶ μᾶς εὔρηκε κ' ἡ νύχτα. Κονέψαμε. Ἐστὰ κράκουρα κατὰψηλα. Ἐστὴν κορφή τοῦ ἀνήφορα. Εἶχαμε μπροστὰ τὰ Χαλάσματα. Ὁ Γάκης ὁ Γκιτρίμης ἔλεγε νὰ περάσουμε ἀποβραδὺς καὶ τὰ Χαλάσματα, γιὰ νὰ μὴ βροῦμε τὸ δρόμο χαλασμένον τὴν αὐγὴ. Μὰ νύχτα πάλι πῶς νὰ περάσουμε τὰ Χαλάσματα, ποῦ κινδυνεύαμε χωρὶς ἄλλο νὰ χαθοῦμε; Ἐστερα ὁ Γιάννης ὁ Ροκάς ἀπὸ τὸ χωριὸ κι' ὁ Δῆμος ὁ Ἀλοίμονος ἀπὸ τὸ Παλιοχωρι, ποῦχαν πάρει τὴν χρονιά ἐκεῖνη τὸ δρόμο, θάβγαιναν τὴν ἄλλη μέρα μὲ τοὺς ἀργάτες καὶ μὲ τὰ σύνεργά τους καὶ θὰ τὸν ἔφτιαναν.

— Ἐτσι θὰ κάνουμε τρεῖς μέρες ὡς τὸ χωριὸ, λείει ὁ Γκιτρίμης.

— Κ' ἐκεῖ ποῦ νὰ χαθοῦμε τέτοιαν ὥρα ἔστὰ Χαλάσματα ὀλότελα; Τὸν ρωτᾶει ὁ Μπαρμπούτας.

Ὁλ' εὔραμε καλλίτερα τὰ λόγια τοῦ Μπαρμπούτη κ' ἔτσι ἐμείναμ' ἐδῶ, ἔστὰ Χαλάσματα. Ἐεφόρτωσαν οἱ ἀγωγιάτες κι' ἀπλωσαν ἔστὰ θεόρατα κοτρώνια, περίγυρα τῆς χορταριασμένης πλαγιάς, τὰ τσόλια τῶν μουλαιῶν τους μὲ τὰ δικά μας τὰ διπλάρια καὶ τὲς καπότες. Κατόπι κουβάλησαν κᾶτι χοντρά κούτσουρα ποῦ κατέβασαν ὡς ἐκεῖ τὰ ξερολάγκαδα ἀπὸ τὲς ράχες. Τέτοιαν πύρα δὲν ξανάειδα ποτὲς ἄλλην φορὰ. Ἐέκοψε σιγὰ σιγὰ ἡ βροχὴ. Τὰ σύγγεφα τραβήχτηκαν ἕνα ἕνα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ξαστέρωσε τὸ ἀπέραντο χάος του. Τὸ σκοτάδι ποῦ μᾶς περιφραξε ἦτον βαθύτατο. Τὸ κρῦο τ' ἀπόβροχου ἀψύ. Ἐλαμπαν συμπεκνωμένα τ' ἀστέρια ἀποπάνου μας γλυκύτατα, σὰν νὰ ζητοῦσαν νὰ

μερέψουν χαϊδευτικά με τὰ θεϊκά φιλήματά τους τὸ καταπονεμένο μας ἀπὸ τὴ θολούρα κορμί. Ἡ ἀσημένια ἀχτίδα ἐνοῦ μεγάλου καὶ λαμπερώτατου, ποῦχε προβάλει κατὰ τὴν Τσόμα τοῦ Δράκου τ' ἀψήλου, ἔπεφτε ὡς τὰ φυλλοκάρδια μου καὶ τὰ γλύκαινε καὶ τὰ βαλσάμωνε. Ἡ νύχτα ἦτον σιωπηλότερη. Μόνον ὁ καταρράχτης τῆς σιμοτινῆς λαγκαδιᾶς θορυβοῦσε τὰ σκότη. Φυφύριζαν τὰ βρεμμένα ξύλα τῆς πύρας μας κ' ἡ ἀπλωτερὴ λάμψη τῆς ἔβαφε με τὸ πορφύρινο χρώμα τῆς τὰ κοτρώνια καὶ τὲς ὄψεις μας, ποῦ καθόμασταν ἀραδαριά σταυροπόδι ὀλόγυρά τῆς.

— Τί χάση κόσμου ποῦ ἦτον αὐτή! Λέει ὁ Μπαρμπούτας, ἀναγυρίζοντας τὰ σύδαυλα τῆς φωτιᾶς.

— Τέτοια νεροποντὴ ποτὲ δέ με μετᾶχε βρῆ, λέει ὁ Πολιάνος.

— Οὐδ' ἐγὼ τὴ θυμάμαι, εἶπε ὁ Γιάννης ὁ Ἀρβανίτης.

Δὲν ξέρω ἂν ἀκόμα τὴν θυμοῦνται οἱ ἀγωγιάτες μου, ὅμως ἐγὼ δὲ θά τῆνε ξεχάσω ποτέ, μοῦ φαίνεται, γιατί ἀκριβὰ τῆνε πλήρωσα ἀργότερα μ' ἀκέρια ἀρώστια τρίμηνη ἐστὸ στρώμα.

Ἀπόδειπνα ἀρχεψαν ἄλλες κουβέντες οἱ ἀγωγιάτες. Εἶπαν γιὰ τὰ χωριανικὰ πρῶτα. Πιάνονταν τότε οἱ χωριανοὶ γιὰ τὲς βοσκὲς ἀπάνου, γιὰ τὰ βουνά, κ' εἶχαν χωριστὴ σὲ δυὸ μερίδες, ἐστὺς κατοποροφτάδες, ὅπου δὲν ἔχουν πρόβατα κ' ὅπου γύρευαν πληρωμὴ γιὰ τὰ βοσκοτόπια τοῦ Γαλαρόκαμπου, καὶ ἐστὺς προβατάρηδες, ὅπου θέλαν νὰ βόσκουν τὰ κοπάδια τους ἀνέξοδα ἐστὰ βουνά. Κ' εἶχαν ἐρθῆ σὲ μεγάλους καυγάδες οἱ δυὸ τοῦτες μερίδες ἀναμεταξύ τους. Ἀρματώνονταν ἀπὸ τὴ μιὰ κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. Ἐπιαναν ἔτσι σὰν ὄχτροι τὰ βοσκοτόπια ἀπάνου. Δημέριαζαν, ξενύχιζαν ἐκεῖ ὅλο τὸ καλοκαῖρι. Ἐκεῖνοι ἐχυμοῦσαν με χουγιακτὰ καὶ με ποδοβολὴ κ' ἔβγαζαν τὰ κοπάδια ἀπὸ τὰ βοσκοτόπια. Τοῦτοι πάλι πετιῶνταν ἀπὸ τὰ ριζιμιά ποῦ παραφύλαγαν τὸ ζωντανὸ βιό τους κ' ἐπαιρναν ὀμπροστὰ σὰν τραγιά τοὺς κυνηγητάδες. Κ' ἔτσι καμμιά βολὰ ἔρχονταν καὶ ἐστὰ χέρια καὶ κᾶπου κᾶπου καὶ ἐστ' ἄρματα, κ' ἐπαιζε ξύλο κ' ἀνοίγαν λαθωματιῆς. Κακοπάθαιναν καὶ τὰ μαῦρα τὰ πρόβατα. Αὐτὰ ξανάλεγαν οἱ ἀγωγιάτες. Κ' ἐπαιρναν ὅλο τὸ δίκιο με τὸ μεράδι τους αὐτοὶ, γιατί ἦταν ἀπὸ τὴ φάρα τῶν τσελιγκάδων. Ὑστερα εἶπαν γιὰ τοὺς νέους μαχτάρηδες ποῦ θὰ νᾶβγαζαν τὴ χρονιά ἐκεῖνη. Δυὸ βγάξ' ἡ φάρα τους, καὶ συζητοῦσαν ποιὸς θὰ νὰ προτιμοῦσαν. Κι' ἀνάφερναν ὀνόματα, Γάκης Σούλτης, Λάμπης Γκιτρίμης, Κώστας Μάκης, Μῆτρος Νίκας. Κατόπι πέσαν ἐστῶν χειμαδιῶν τὸ ζήτημα. Ποῦ θὰ νὰ ξεχειμαζαν φέτο, ἐστῆς Ἄρτας ἢ ἐστῆς Πρέβεζας τὸν κάμπο. Κι' ἀράδια-

ζαν ὀνομασίης χειμαδιῶν, Κάμπος, Μαμτσαούση, Γρεμενίτσα, Λοῦρος, Λάμαρη, Τριανταφυλλιά, Φραξύλα, Παλιουρόφορο, Παλιόκαστρο, Πούντα. Ἐγὼ, ἀκούγοντας, ἀναγύριζα τὴ φωτιὰ κ' ἀποστέγωνα ὀλόενα ὅσα σκουτιὰ τοῦ κορμιοῦ μου δὲν εἶχα προφτάσει νὰ στεγνώσω ἐστὸ χάνι τοῦ Τρίκα.

Ἐάφνου γροικᾶμε νὰ ροβολᾶν ἀπὸ τὸν ἀνήφορο ἐστὺς χαλιᾶδες ποδοβολητὰ καὶ κουδουλισμοὶ κοπαδιοῦ.

— Κύπρους ἔχουν, γιδερά εἶνε. Πετιέται καὶ λέει ὁ Γκιτρίμης.

Κι' ἀληθινά. Σὲ λίγο πέρασαν ἀπὸ κοντὰ μας καμμιά πενηνταρὶὰ γίδια πηδῶντας τὸν κατήφορο.

— Γουάι, γουάι! φίου! . . . Ἀκούστηκε καὶ τοῦ γιδάρη ἡ στριγγιὰ σαλαγὴ καὶ τὸ ψηλὸ σούρισμα, καὶ χέρι χέρι νάτος μᾶς πρόβαλε ξαφνικὰ μπροστά.

— Καλμέρα σας.

Μᾶς χαίριτισε ὀρθὸς με τὴν ἀγκλίτσα ἐστὸ χέρι καὶ με τὴν τραβατσίκα ἐστὸν ὄμο.

— Τὸν ἀνάποδό σου τὸ χρόνο, στραβόξυλο τοῦ διατάνου, τοῦ λέει ὁ Ἀρβανίτης. Μέρα γιὰ μεσάνυχτα εἶνε τώρα, ὦρὲ χαντακωμένε; Τί τὴν κακὴ σ' καλμερνᾶς;

— Μ' τί νὰ εἰπῶ ντέ; Εἶπε ὁ γιδάρης, κυτᾶζοντας τὸν Ἀρβανίτη με βλακίστικο γέλιο.

— Γιὰ σας, ὦρα καλή, μ' τί, καλμέρα ἀδᾶ;

— Ἄσ' τὸν ἄνθρωπο καὶ καλμερνάει γι' αὔριο, λέει ὁ Πολιάνος.

— Ἐ, γιὰ σας δᾶ, ὦρα καλή, ξαναγελάει βλακίστικα ὁ πιστικὸς.

— Ποῦθ' εἶσαι ὦρὲ; τὸν ρωτᾶει ὁ Ἀρβανίτης.

— Ἀπ' τὸ Παλιοχωρι.

— Πῶς σὲ λέν;

— Μπάρτζο.

Μπάρτζους λὲν τοὺς τράγους πῶχουν τὰ μούτρα παρδαλά, ἀσπρόμαυρα. Παρόμοιος ἦταν ἐστὸ πρόσωπο κ' ὁ γιδάρης τοῦτος. Παιδὶ ἀκόμα, παλληκαρᾶς, κ' εἶχε τὰ κοντὰ του μαλλιὰ μεριὲς ἄσπρα καὶ μεριὲς μαῦρα. Παρασήμαδος ἄνθρωπος. Τὸ πηγούνη του μακρὺ-μακρὺ, ἀπόλαε τὸ κατήφορο μυτερὸ τραχιὸ γένειο, μόλις ἴδρωναν τὰ μουστάκια του, σπανὸς θὰ νὰ γένονταν, ἡ μύτη του γερακάτη, ὑπερβολικὰ καμαρωτὴ, ἐγγίξε με τὴν ἄκρα τῆς τ' ἀπάνω ἀχειλι κ' ἔδινε στὴν ὄψη του μορφὴ μύτσικου τράγου. Τὰ μαῦρα καὶ μεγάλα του μάτια, ποῦ γιάλιζαν σὰν στυσμένα κάρβουνα μέσα στὲς κόχες τους, ἦταν γιομάτα βαρβατίλα, ἄλλης εἰδῆς μάτια, καὶ τὰ φρύδια του τᾶχε γυρμέν' ἀνά-

ποδα κατ' άπάνω, σάν τών νεράιδων ποῦ λέν τὰ παραμύθια. Σωστός τράγος ὁ άβάσκαγος. "Όλα τοῦ κορμιοῦ του καί τῆς ὄψης τὰ σημάδια μέ τράγον τὰ παρόμοιαζαν. Ὁ γέρο Θεόκριτος, άν ἦτον, θά τόν παρώμοιαζε μέ τόν Πάνα. Ὁ Ἄρβανίτης ὁ Γιάννης, σάν τόν άνατράνισε από τήν κορφή ὡς τὰ πόδια τοῦ λέει !

— Ὁρέ, νά μή λάθεψε καί σ' έπιακε μέ κάναν τράγο ἡ μάνα σου στή στάνη ;

Ἄ πιστικὸς έγέλασε πάλι βλακίστικα χωρὶς νά εἰπῆ λόγο.

— Εἶνε μεγάλο τὸ χωριό σου, ὠρέ ; Τοῦ κάνει πάλι ὁ Ἄρβανίτης.

— Κασαμπάς, σάν τὰ Γιάννινα.

— "Όχι δά, λάθεψες, σάν τήν Πόλη ἤθελες νά 'πῆς, τοῦ λέει γελώντας ὁ Πολιάνας.

— "Ε, σάν τήν Πόλι, ντέ κ' έγώ.

— "Εχ'ς πάει ἐσὺ στὰ Γιάννινα ;

— "Όχι.

— "Όπως τὰ γλέπω από τῆ βάχη. "Ετσ' εἶνε κι' αὐτὰ μέσα στοῦ λόγγο χωμένα, σάν τὸ χωριό μ'. "Εχουν καί μιὰ λούτσα στυν' άκρη. "Εκεῖ ποτίζουν τὰ πράμματά τσ' αὐτοῖνοι ; Για, μαλλιὰ τράω κ' έχετε φορτωμένα. "Αιντε αἰντε, ὠρέ, τί τσελιγκάδες θά νάν' ἐκεῖ ; Μ' τσ' φτάν' ἐκεῖν' δά ἡ τοσοῦλα ἡ μικρὴ ἡ λούτσα για νά ποτίζουν τὰ κοπάδια τ'ς ; Κι' ὄλο 'στὸν κάμπο αὐτοῖν' κάθονται ; Δέ βγαίνουν στοῦ βνὸ μπίτ καί μπίτ ; Ζάνε τὰ πρόβατά τ'ς καί τὸ καλοκαίρ' στὸν κάμπο ;

Ἄ Ἄρβανίτης, ποῦ τόν ἐκύτταζε καί τόρα μέ ὀλάνοιχτα τὰ μάτια για τὰ παράξενα λόγια του, δέ φτούρησε πλιά καί τοῦ φώναξε μέ εἰρωνικὸ χαμόγελο.

— Τί κουτοκουθετιάζεις, ὠρέ άγριόγιδο ; . . .

Δέν πρόφτακε νά πῆ άλλο, κι' ἡμεῖς ὄλοι σκάσαμε τὰ γέλοια δυνατά. Τοῦτο τόν ἐπέιραξε τὸ γιδοβοσκὸ, κοκκίνησε 'στὸ πρόσωπο από ντροπή, δέν ξαναγέλασε, μᾶς κύτταξε άραδαρια ὄλους γοργά γοργά καί λέγοντας :

— Ὁρέ, σεῖς μέ περγελάτε ! ἔκαμε τρεχάλα τὸν κατήφορο πηδῶντας σάν τὸ κατσικι.

Τότε ἀχαλόγησαν τὰ σιάδια από χαχάγελα, κι' ὁ Γιάννης ὁ Ἄρβανίτης σούριζε δυνατά μέ τὰ δυὸ δάχτυλά του καταπίσω τοῦ γιδοβοσκοῦ πῶφευγε, καί τοῦ ρέκαζε σάν τραγί :

— Μπέ κέ κέ κέ ! τσάπ, τσάπ !

— Οὔ, τὸ ζωντόβολο ! φώναξε ὁ Πολιάνας.

— Ὁρέ εἴμεστε κ' ἡμεῖς ἐκεῖ 'πάνου, μὰ τοῦτος εἶνε μπίτ για τὸ διάτανο, άμ' ντίπ' άγριμ', ὠρ' άδερφέ ;

Κ' ὕστερ' από μιάν ὠρα άκόμα θυμούμασταν τῆ μορφή καί τὰ λόγια τοῦ Μπάρτζου καί γελάγαμε.

— Γιατί παραξενεύεστε ; λέει ὁ Γκιτριμης, πὸς' εἶνε τέτοι' ἐδῶ άπάν' !

— Μπορεῖ νάνε, μὰ ὄχι τόσο σάν τοῦτον, λέει ὁ Ἄρβανίτης.

— Καί χειρότερ' άκόμα, ξαναλέει ὁ Γκιτριμης. Ποῦ νά ἰδῆτε τὸν Κῶστα Θόδωρο, ἐδῶ δά, στήν Προσβάλα ! Ἐγὼ δέν τὸν εἶδα, μὰ ὄπως μοῦ μολόγησαν. Εἶν' ἐνενηντα χρονῶν άνθρωπος. Ἄφ' ὄντας μικρὸ παιδί πῆρε τὸν τρουβά καί τήν κλίτσα στοῦ χέρι του καί πάει στὰ πρόβατα, δέν ξαναγύρισε στοῦ χωριό. Εἰμαθε ὀλότελ' από τὸ χωριὸ τόρα. "Αλλοι τοῦ πᾶν τὸ ψωμί, ἄλλοι τοῦ πᾶν τήν ἄλλαξιά. ὄλο στὰ βουνά του αὐτός, στὰ κλαριά, στοὺς ἴσκους. Τὸν χειμῶνα κατεβαίνει στὰ χειμαδιά τῆς Λάμαρης. Ποῦ νά ζυγῶς' ἐκεῖ στοῦ χωριό ! Οὔτε κι' από γυναίκα ξέρει άκόμα. Μιά βολά πέρναε απόζω από τὰ Γιάννινα κατηφορῶντας στὰ χειμαδιά. Ὁ χωριανός του ὁ Καράλης τῶγινε κολτσίδα για νά τὸν πάρη μιὰ ψύχα στὰ Γιάννινα. Ὁ Κῶστα Θόδωρος δέν τὸ κουνούσε από τὸ κοπάδι. Στὸν πάτο τὸν κατάφερε ὁ Καράλης. Ἄκουτε ἡ ὄχι ; Ὁ Κῶστα Θόδωρος καρτέρει νά ἰδῆ στὰ Γιάννινα στρουγγες κι' αὐτός καί μαντριά. Για τσελιγγάτο τᾶχε πάρει στὸν νοῦ του κι' αὐτός. Μῆνα ρώτησε καμμιὰ βολά για νά μάθη ; Τί τὸν ἐγνοιαζε για νά ρωτήση ; Κ' ὕστερα, σάν γέροντας, ἔλεγε πὸς τὰ ξέρ' ὄλα, άφου ἤξερε κι' ὀρμήνευε τοὺς μικρότερους για τήν τσομπάνικη ζωή καί νά ρωτήση τόρα τοὺς μικρότερους για τὰ Γιάννινα, τοῦ ῥχόνταν ντροπή, ἦτον περήφανος. Κ' ἔτσι τᾶπλασε αὐτός στοῦ λογισμὸ του σάν μεγάλο τσελιγκάτο. Σάν μπῆκε στὰ Γιάννινα κ' εἶδε τὰ ψηλά ἐκεῖνα τὰ σπίτια μέ τὰ πολλὰ παραθύρια, τοὺς δρόμους, τὰ μπεζεστένια, τὸ παζάρι, τὰ μαγαζιά, τὰ κάστρα, τὰ σαράγια, τὸν κόσμο, τὴν κίνηση, μαθημένος αὐτός από τὰ χαμηλά του γρέκια, από τῆ συντροφιά τοῦ κοπαδιοῦ κι' από τήν ἐρημιὰ τοῦ βουνοῦ καί τοῦ χειμαδιοῦ, ἔμεινε ὀλόρθος, κ' ἔχασκε σάν ἀλλαλιασμένος. Κ' ὕστερα πῶφευγε, τύναξε στοῦ κουμέρκι τὸν κορνιαχτὸ από τὰ βοῖδοτσάρουχά του, πῆρε κ' ἕνα λιθάρι κ' ἔρριξε πίσω του, καί τοῦ λέει τοῦ Καράλη : «Πίσω μοῦ εἶσε, διάτανε ! άμ' ποῦ μ' ἔφερες ἐδῶ, ὠρέ κουμπάρε ; πάντεχα πὸς ἦμουν πεσμένος μέσα στήν κόλαση ; Ἄκόμα βουίζουν τ' αὐτιά μ' άπ' τ'ν ἀχλαλονή τῶν κολασμένων. Μπά, π' νά τοὺς κάψ' ἡ άστραπή ντέ. Μ' τί ἦταν τοῦτ' ὠρέ Καράλ' ! Σάν διατάν' μῶμοιαζαν

ὄλ' ντυμέν' ἔτσι. Σάν ἐκείνους π' γλέπω τ' Λαμπρὴ 'στν' Ἀγιά-Παρασκευὴ 'στν' ἐκκλησιά, πῶχουν ζουγραφσμέν' τὴν κόλασ'. Κ' ἐκεῖν' οἱ δρόμ', κ' ἐκεῖνα τὰ σπίτια ; Μπά, Θέ μ', φύλαξέ με !» Κ' ἔκαμε τὸ σταυρό του ὁ ἄνθρωπος. «Μωρὲ πῶς ζοῦν ἔτσ' ἀπανουτοί, πῶς παίρουν ἀέρα !» Ἔλεγε. Ὁ Καράλης γέλαε, τί νάκανε. Τῶρ' ἂν τὸν ρωτήσης τὸν Κώστα Ἐθόδωρο γιὰ τὰ Γιάννινα: «Φεῦγα, γιέ μ', θὰ σοῦ πῆ, ἀπὸ δαῦτα, μὴ μπῆς ἐκεῖ μέσα τί θὰ πεθάν'ς. Μιὰ ψίχα μπῆκα γὼ μέσα μιὰ βολὰ ὄλ' ὄλ' 'στ' ζωὴ μ' καὶ πῆγε νὰ μ' πιαστῆ ἢ ἀνάσα. Φεῦγ' ἀπὸ δαῦτα μακριά. Βνὸ καὶ πάλε βνὸ. Στάν' καὶ πάλε στάν'».

— Κ' ἐγὼ τό'χω ἀκουστὰ γιὰ τὸν Κώστα Ἐθόδωρο, λέει ὁ Πολιάκος.

— Νὰ σὰς μολογήσω γὼ ἄλλο ἓνα.

Λέει ὁ Μπαρμπούτας. Καὶ μᾶς μολόγησε γιὰ τοὺς δώδεκα τσελιγκάδες, ποῦχαν τὰ δεκατρία σαμισιὰ (τσιμπούκια), «βέργ' ἀγίό, μαμὲ παφίλ, λουλέ βοϊδοκέ» (βέργ' ἀπ' ἀγιοκλήμα, μαμὲν ἀπὸ πάφιλα καὶ λουλέν ἀπὸ βοϊδοκέρατο). Ποῦ πῆγαν μιὰ φορὰ στὴν ἐκκλησιά καὶ πῆραν τὸν διάκο γιὰ τράγο, τὸ ἅγιο βῆμα γιὰ τσαγκαδομάντρα, τοὺς ψαλμούς γιὰ τραγούδια, τὸ θυμιατὸ γιὰ σιδηροσφεντόνα καὶ τὰ κλωνιά τοῦ λιβανιοῦ γιὰ γιδοκακαράντζες. Πῶχασαν μέσα τὸ Γῶγο, σάν σκώθηκαν νὰ φύγουν, κ' ἔμπηξαν τὲς φωνὲς γιὰ νὰ τὸν βροῦν. Πῶκαμαν τὸ Γῶγο παπᾶ, ποῦξερε τὸ «πάτερ ἡμῶν» μοναχὰ ὄλο ὄλο, ποῦ λειτούργησε γιὰ ἐκκλησιά στὸ μανδρὶ μέσα, καὶ μοιράζε γιὰ μεταλαβιά ξυνόγαλο στὴν κολοκύθα. Ποῦ δὲν εἴξεραν πότε πέφτ' ἡ Λαμπρὴ καὶ λογάριάζαν μὲ χαράκα στὲς κλίτσες καὶ μὲ γιδοκακαράντζες γιὰ νὰ τὸ βροῦν. Ποῦρθε ὁ Γέρο-Κουδούνας ὕστερα, ὁ θρήσκος, ποῦ πῆγαινε ταχτικὰ κάθε χρονιά μιὰ βολὰ στὴν ἐκκλησιά, κ' εἴξερεν ὄλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ τοὺς εἶπε πῶς ἀνάμεσα ἀπὸ Σαββάτο καὶ Δευτέρα πέφτ' ἡ Λαμπρὴ.

Κι' ἄλλα τέτοια μᾶς εἶπε ὁ Μπαρμπούτας. Ὡς ποῦ μὲ δείλιασε ἡ φωτιά ἐμένα καὶ τυλιγμένος σὲ μιὰ καπότα ἀποκοιμήθηκα στὸ χέρι. Μὲ τὰ γλυκοχαράμματα διαβήκαμε τὰ Χαλάσματα. Κάπου κάπου βρήκαμε χαλασμένον τὸ δρόμο. Ὁ τόπος ἐδῶ εἶνε ὄλος σάπιο χῶμα, δίχως βράχο ὀλότελα. Κι' ὅποτε βρέχει ξεκόβονται μπλάνες μπλάνες τὰ χῶματα καὶ ρεοῦν στὸ χάο κάτου. Παρασέρνονται τότε καὶ δρόμος καὶ κλαριά, ὅ,τι τῦχει ἀπάνου τους. Βλέπαμε τὴν αὐγὴ ἀπὸ ἀντίπερα τὸ πανόραμα τοῦτο, ποῦ μᾶς τὸ σκέπασε ὁ ἥλιος κατόπι μὲ τοὺς ἀχνούς ὁ πῶβγαλαν, ἀπὸ τὴν νόπη τοῦ τόπου, ἢ καυτερές του ἀχτῖνες.

Κώστας Κρυστάλλης.

ΠΕΡΙ ΗΜΕΡΑΣ

Ὁ χρόνος, ὡς ἀπαντα τὰ συνεχῆ ποσά, ἐμετρήθη καὶ μετρεῖται διὰ μονάδων αὐθαιρέτων, ἐν αἷς τὴν πρώτην κατέχουσι θέσιν, ἕνεκα τῆς ἀμέσου σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἢ ἡμέρα καὶ ὁ ἐνιαυτός. Τούτων ἡ πρώτη ἔσται τὸ ὑποκείμενον τῆς ἡμετέρας διατριβῆς.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ, μόλις ἐμφανισθέντι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἀμέσως προὔξενησε τὴν δέουσαν ἐντύπωσιν τὸ φαινόμενον τῆς ἀνατολῆς ἢ ἐμφανίσεως καὶ τῆς δύσεως ἢ ἐξαφανίσεως τοῦ ἀστέρος ἐκείνου, οὔτινος ἢ μὲν ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα παρουσία ἀναποσπάστως συνδέεται μετὰ τοῦ φωτός καὶ τῆς ἐργασίας, ἢ δὲ ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα ἐξαφάνισις ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει τὸ σκότος καὶ τὴν τῆς ἐργασίας καταπαυσιν. Φυσικὴ δὲ συνέπεια τῆς ἐντυπώσεως ταύτης εἶνε ὅτι, ἀπὸ τῆς μᾶλλον παρωχημένης ἐποχῆς, ἢ ἡμέρα ἐθεωρήθη ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν πρὸς μέτρησιν τοῦ χρόνου μονάς. Ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη ἐν ἡμέραις ἕξ, κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, καίτοι εὐάριθμοὶ τινες σοφοὶ ἠθέλησαν δι' ἐκάστης τῶν ἕξ τούτων ἡμερῶν νὰ ἐνοήσωσι σημασιολογίαν οὐχὶ ἀπλήν ἡμέραν, ἀλλ' ὀλόκληρον γεωλογικὴν περίοδον, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς μυριάδας ὄλας ἐτῶν, καὶ νὰ συνδυάσωσιν οὕτω, κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν, τὴν Γένεσιν τοῦ Κόσμου ἢ Κοσμογονίαν τοῦ Μωϋσέως μετὰ τῶν δῆθεν πορισμάτων τῆς συγχρόνου Γεωλογίας.

Κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην, οἱ ἐνασχοληθέντες περὶ τὴν μέτρησιν τοῦ παρελθόντος χρόνου, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Γῆς ὡς σώματος οὐρανοῦ διακεκριμένου τῆς διαπύρου σφαίρας τοῦ Ἡλίου, ἐν καταστάσει ἀερροειδοῦς ἢ καὶ ρευστῆς πετυρακτωμένης σφαίρας, μέχρι τῆς διὰ καταψύξεως συστολῆς αὐτῆς καὶ τῆς μερικῆς πήξεως τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς ἐπιπολῆς στρωμάτων, τῆς ἐκρυστάλλωσιν εἶτα τοῦ ἐν καταστάσει ὑδρατμοῦ περιβάλλοντος αὐτὴν ὕδατος, οὔτινος, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὁ σχηματισμὸς εἶνε πολὺ μεταγενέστερος τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς γῆνης σφαίρας ἐν τῷ διαστήματι, — διότι ἡ ἀπαιτούμενη πρὸς χημικὸν χωρισμὸν τοῦ ὕδατος εἰς τὰ συστατικὰ αὐτοῦ, ὑδρογόνον καὶ ὀξυγόνον, θερμοκρασία μόλις ὑπερβαίνει τοὺς 1000°,

συνέπεια του οποίου εἶνε ὅτι, τῆς ἀρχηγόνου γήινης σφαίρας οὐσης ὑπερ-
θέρμου, ἀδύνατος ἦτο ἢ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς ἢ καὶ ἐν τῇ διαπύρρῳ
αὐτῆς ἀτμοσφαίρᾳ παρουσία τοῦ ὕδρατμου, — ἔδει νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψει
ὅτι ὁ Μωϋσῆς, περιγράφων τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ,
μετεχειρίσθη, πρὸς παράστασιν τοῦ πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένου χρόνου, —
βεβαίως δέ, προκειμένου περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ,
ἡδύνατο οὗτος ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν πρὸς τὸν χρόνον ἀναφορὰν, ἐπράξε
δὲ τοῦτο μόνον ἵνα γείνη μᾶλλον καταληπτὸς, — τὴν ἐλαχίστην τῶν
μᾶλλον γνωστῶν καὶ ἀκοπώτερον καταληπτῶν χρονικῶν μονάδων,
ἀσχετῶς πρὸς τὴν μακρὰν ἢ βραχεῖαν διάρκειαν αὐτῆς. Ἐὰν ἀπὸ τοι-
αύτης ἀφετηρίας ὠρμῶντο, θὰ ἀπέφυγον, ὡς ἀντικρὺς ματαιοπονίαν,
τὸν ὑπ' αὐτῶν ἐπιδιωχθέντα συμβιβασμὸν τῆς μωσαϊκῆς κοσμογονίας
μετὰ τῶν πορισμάτων τῆς γεωλογικῆς ἐπιστήμης.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Μωϋσῆς, ὡς παρατηροῦσιν οἱ ὀπαδοὶ τῆς
περὶ ἧς ὁ λόγος συμβιβαστικῆς θεωρίας, μεταχειρίζεται ἐνίοτε τὸν ὄρον
ἡμέρα πρὸς παράστασιν χρονικῶν περιόδων πολλακίς ἀορίστων ἢ καὶ
μὴ ἐξισοδουμένων κατὰ διάρκειαν πρὸς τὴν ἡμέραν, ὡς καὶ σήμερον τοῦτο
γίνεται (ἐν ἄλλοις βλέπε Γενέσεως Ε, 1—32. Ζ, 3—4. Η, 22. Θ, 29.
Ἐξόδου Β, 11. Β, 13 κτλ). Τὰ χωρία ὅμως ἐν οἷς περιγράφεται
ἡ δημιουργία, εἶνε κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, λίαν σαφῆ, ὀρίζοντα
χρονικὸν διάστημα ἀπὸ μιᾶς ἡλιακῆς δύσεως μέχρι τῆς ἐπομένης, ἢ
καὶ διάστημα ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Τοιαῦτα
δὲ εἶνε τὰ ἐξῆς :

« . . . Καὶ ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσε
νύκτα. Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα μία» (Γεν. Α, 5).

« . . . Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα δεύτερα» (Α, 9).

« . . . Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα τρίτη» (Α, 13).

« . . . Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γεννηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι
τοῦ οὐρανοῦ εἰς φαῦσιν τῆς γῆς, . . . καὶ διαχωρίζειν ἀνά μέσον τῆς
ἡμέρας καὶ ἀνά μέσον τῆς νυκτός· καὶ ἔστωσαν εἰς σημεῖα, καὶ εἰς
καιροὺς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς. . . . Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς
τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους· τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν εἰς ἀρχὰς
τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν φωστῆρα τὸν ἐλάσσων εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτός, καὶ
τοὺς ἀστέρας. Καὶ ἔθετο αὐτούς. . . . καὶ ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς
νυκτός, καὶ διαχωρίζειν ἀνά μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνά μέσον τοῦ
σκότους. . . . Καὶ ἐγένετο ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωί, ἡμέρα τετάρτη»
(Α, 14—19. Πρβλ. Α, 23. Α, 31).

«Καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἃ

ἐποίησε· καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων
αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε. Καὶ ἠύλογησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην,
καὶ ἡγίασεν αὐτήν· ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων
αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι» (Β, 2—4).

Καὶ κατωτέρω :

«Ἐτι γὰρ ἡμερῶν ἑπτὰ, ἐγὼ ἐπάγω ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν τεσσαράκοντα
ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, . . .» (Ζ, 4).

«Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυ-
σμοῦ ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν τῷ ἑξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζωῇ τοῦ
Νῶε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἐβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός, τῇ ἡμέρᾳ
ταύτῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ οἱ καταρράκται
τοῦ οὐρανοῦ ἠνεφώθησαν· καὶ ἐγένετο ὁ ὑετὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα
ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ εἰσῆλθε Νῶε . . .
εἰς τὴν κιβωτὴν» (Ζ, 10—14).

« . . . ἐνεδίδου τὸ ὕδωρ καὶ ἤλαττονοῦτο μετὰ πενήκοντα καὶ ἑκα-
τὸν ἡμέρας. Καὶ ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς ἐν μηνὶ τῷ ἐβδόμῳ, ἐβδόμη καὶ
εἰκάδι τοῦ μηνός, ἐπὶ τὰ ὄρη τοῦ Ἀραράτ» (Η, 4. Πρβλ. Η, 10. Η,
12. ΙΖ, 12, 14· Ν, 3—4. Ἐξόδ. Β, 13. ΙΓ, 6—7, 21—22· κτλ.)

«Ἐν γὰρ ἡμέραις ἕξ ἐποίησε Κύριος τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ
τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ κατέπαυσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ
τῇ ἐβδόμῃ· διὰ τοῦτο ἠύλογησε Κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἐβδόμην, καὶ
ἡγίασεν αὐτήν» (Ἐξόδ. 11—12).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀσφαλῶς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ἡμέρα
τοῦ Μωϋσέως ἐν τῇ Κοσμογονίᾳ εἶνε ἡ γνωστὴ καὶ ὠρισμένη ἡμέρα,
οὐχὶ δὲ ἀόριστος καὶ μεταβλητῆς κατ' ἀρέσκειαν διαρκείας χρονικῆς
περίοδος.

* *

Ἡ ἡμέρα ἦτο, εἶνε καὶ θὰ εἶνε ἡ θεμελιώδης μονὰς πρὸς μέτρησιν
τοῦ χρόνου. Περὶ αὐτῆς δὲ ὄντος τοῦ λόγου, δεόν νὰ ἐξετάσωμεν ταύ-
την ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς διαρκείας ἢ τοῦ μεγέθους, τῆς διαίρεσεως αὐ-
τῆς εἰς τμήματα, τῆς στιγμῆς τῆς ἐνάρξεως καὶ τῆς λήξεως αὐτῆς δι'
ἕκαστον τόπον τῆς γῆς ἰδίᾳ, τελευταῖον δὲ ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς σχετι-
κῆς πρὸς τοὺς διαφόρους τόπους τῆς γῆς ἀρχῆς καὶ τέλους αὐτῆς.

Καὶ προκειμένου μὲν περὶ τῆς διαρκείας καὶ τῆς διαίρεσεως τῆς ἡμέ-
ρας εἰς τμήματα, σημειούμεθα ὅτι παρ' Ὀμήρῳ μὲν οὐδαμοῦ φαίνεται
αὕτη ἔχουσα τὴν σημασίαν τοῦ νυχθημέρου, πλὴν ἐν συνθέσει μετὰ
τῶν ἀριθμητικῶν : ἕξ, ἐννέα, ἐν ταῖς : ἕξῆμαρ καὶ ἐννῆμαρ ('Ὀδ.
Κ, 80· Κ, 28· Μ, 397· Ι, 82· Μ, 447· Ἰλ. Α, 53 καὶ ἀλλαχοῦ).

Φέρεται δὲ συνήθως παρ' ἐκείνων ὑπὸ τὰ ὀνόματα: ἡμαρ καί, σπανιώτερον, ἡμέρη, ἐν τελείᾳ διαστολῇ πρὸς τὴν νύκτα, καὶ διαιρεῖται εἰς μέρη τρία, ἅτινα καλοῦνται: ἡώς, μέσον ἡμαρ, καὶ δεῖλην (Ὁδ. Η, 228· Ἰλ. Φ, 111· Ὀδ. Ω, 314· Ἰλ. Ν, 828· Θ, 541· Μ, 279· Π, 385· Θ, 72· Ο, 613· Π, 836· Ὀδ. Α, 294· Ε, 253· Β, 55· Ι, 74 καὶ ἀλλαχοῦ).

Ἐπίσης παρ' Ἡσιόδῳ ἡ ἡμέρα φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα ἡμαρ καὶ ἡμέρη, ὀλοσχερῶς διαστελλομένη τῆς νυκτός (Θεογ. 720—24· 525· 596—597· 647· 748· κτλ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. 385, 565, 612, 663 καὶ ἀλλαχοῦ), καὶ παρίσταται ὡς θυγάτηρ τῆς Νυκτός· «Νυκτὸς δ' αὖτ' Αἴθρη τε καὶ ἡμέρη ἐξεγένοντο», ¹ ὡς ἀκολουθοῦσα ἐκείνην· διότι οἱ Ἕλληνες, ὡς καὶ ἄλλοι ἀνατολικοὶ λαοὶ μέχρι τῆς σήμερον, ἠρίθμουν τὴν ἡμέραν ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Οὕτω καὶ παρ' Ὀμήρῳ προηγείται ἡ νύξ τῆς ἡμέρας (νύκτας τε καὶ ἡμαρ).

Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, οἱ Ἕλληνες πρὸ αὐτοῦ ἐγνώρισαν παρὰ τῶν Βαβυλωνίων τὴν διαίρεσιν τῆς ἡμέρας εἰς 10 ἴσα μέρη, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῆς ἐπομένης περικοπῆς:

«Πόλον μὲν γὰρ καὶ γνώμονα καὶ τὰ δώδεκα μέρη τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον οἱ Ἕλληνες».²

Ἐκαστον δὲ τῶν δώδεκα τούτων μερῶν τῆς ἡμέρας (βεβαίως τοῦ νυχθημέρου) ἀντεστοίχει πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ἀνατολὴν ἐκάστου τῶν δωδεκατημορίων τοῦ οὐρανοῦ ἰσημερινοῦ. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰππάρχου (Ἐπ. τ. Φαιν II καὶ III), τὰ δώδεκα ταῦτα τοῦ νυχθημέρου ἐδιπλασιάσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀστρονόμων εἰς 24 ἴσα πρὸς ἀλληλα μέρη, εἰς ἃ ἀπεδόθη τὸ γενικὸν ὄνομα ὥραι, ὅπερ ἐξέφραζε καὶ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ (ὥραι τοῦ ἐνιαυτοῦ), καὶ τὰ τέσσαρα ἀρχαῖα τμήματα τῆς ἡμέρας (ὥραι τῆς ἡμέρας), ἅτινα ἐκαλοῦντο: ἔως, μεσημβρία, ἑσπέρα καὶ νύξ. (Παρ' Ὀμήρῳ ἡ λέξις ὥρα-ὥρη-ἑσθήμιναι καὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τὴν ὥραν τοῦ νυχθημέρου, ἐν γένει δὲ τὸν πρὸς τι ἀρμόδιον χρόνον).

Τὰ 24 ταῦτα μέρη τοῦ νυχθημέρου ὀνομάσθησαν ὥραι ἰσημεριναὶ (horae aequinoctiales) πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῶν δώδεκα ὥρῶν τῆς ἡμέρας καὶ τῶν δώδεκα ὥρῶν τῆς νυκτός, αἵτινες ἐκαλοῦντο ὥραι καιρικαὶ (horae temporales), καὶ αἵτινες εἰσαχθεῖσαι παρέμειναν ἐν τῇ κοινῇ χρήσει. Ἐπειδὴ ὅμως αὐταὶ δὲν εἶνε ἴσαι πρὸς ἀλλήλας ἢ μόνον κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν ἰσημερινῶν, διότι ἡ διάρκειά αὐ-

¹ Θεογ. 124.

² II, 109.

τῶν συμμεταβάλλεται μετὰ τῆς διαρκείας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, ἠναγκάσθησαν νὰ ὀρίζωσι διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ, δεδομένου τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους τοῦ τόπου, τὴν ὑπάρχουσαν σχέσιν μετὰ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, κατὰ τὰς διαφόρους ἡμέρας τοῦ τροπικοῦ ἔτους, καὶ νὰ ὑπολογίζωσιν ἐπομένως πρὸς ποίαν καιρικὴν ὥραν τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτός ἀντεστοίχει δεδομένη ἰσημερινὴ ὥρα, καὶ ἀντιστρόφως. Συνήθως ὅμως, ἐν τοῖς ἀστρονομικοῖς ὑπολογισμοῖς, μετεχειρίζοντο πρὸς μέτρησιν τοῦ χρόνου τὴν διαίρεσιν τῆς ἡμέρας εἰς ἐξηκκοστὰ πρόωτα (ἦτοι ἐξηκκοστὰ πρώτης τάξεως), ὧν ἕκαστον εἶχεν ἀξίαν 24 λεπτῶν, καὶ εἰς ἐξηκκοστὰ δεύτερα, ὧν ἕκαστον εἶχεν ἀξίαν ἴσην πρὸς 24 δευτερόλεπτα, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἀλλὰ πρὸς ἀκριβῆ μέτρησιν τῆς ἡμέρας (καὶ τοῦ ἔτους) ἀπητοῦντο ὄργανα, τοιοῦτον δὲ, πρὸ τῆς ἐποχῆς ἔτι τοῦ Ἡροδότου (βλέπε ἀνωτέρω), Ἕλληνες παρέλαβον παρὰ τῶν Βαβυλωνίων—ἴσως διὰ τοῦ Ἀναξίμανδρου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διογένηος, τοῦ Λαερτίου, τοῦ Εὐσεβίου καὶ τοῦ Σουῖδα,—τὸν γνώμονα,—ὅστις, ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ χρήσεων, ἐκαλεῖτο καὶ σκιαθήρας ἢ σκιάθρον, σκιοθήρας ἢ σκιοθήρον καὶ ἡλιοτρόπιον. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐκ καθέτου στυλίσκου, περὶ τὸν πόδα τοῦ ὁποίου ἦσαν κεχαραγμένοι συγκεντρικοὶ κύκλοι ἐπὶ ὀρίζοντι ἐπιπέδου. Ἡ μεσημβρινὴ γραμμὴ τοῦ τόπου εὐρίσκατο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πρόκλου, διὰ διχοτομήσεως τοῦ μετὰξὺ δύο ἴσων σκιῶν τοῦ γνώμονος περιεχομένου τόξου, ἐχρησίμευε δὲ συνάμα καὶ εἰς προσδιορισμὸν κατὰ προσέγγισιν τῶν ἰσημερινῶν καὶ τῶν ἡλιοστασιῶν, διὰ τῆς παρατηρήσεως τοῦ μεγίστου, τοῦ ἐλαχίστου καὶ τοῦ μέσου μήκους τῶν μεσημβρινῶν σκιῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῶν ἐκ τῆς ὑποσκιάσεως σφαλμάτων, μόλις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου, ὁ μαθηματικὸς Facundus Novus προσήλωσε, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλινίου, μικρὰν σφαῖραν ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τοῦ γνώμονος.

Τὸ ὄργανον τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Μέτωνα καὶ τοὺς προγενεστέρους τῆς ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς Ἕλληνας ἀστρονόμους, πρὸς μέτρησιν τοῦ τροπικοῦ ἐνιαυτοῦ διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἡλιοστασιῶν καὶ τῶν ἰσημερινῶν. Ἀλλὰ πᾶσα διὰ τοῦ ὄργάνου τούτου γενομένη μέτρησις δὲν ἠδύνατο νὰ ὀρίσῃ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους ἢ κατὰ προσέγγισιν μιᾶς τοῦλάχιστον ἡμέρας.

Ἀνακαλυφθεῖσης δὲ τῆς τριγωνομετρίας ὑπὸ τοῦ Ἰππάρχου διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἀστρονομίας, ἠδυνήθησαν, δεδομένης τῆς ἐγκλίσεως τῆς ἐκλειπτικῆς κατὰ προσέγγισιν, νὰ ὑπολογίσωσι τριγωνομετρικῶς, διὰ τοῦ μήκους τῆς σκιάς τοῦ γνώμονος, τὸ πλάτος τῶν διαφόρων τόπων,

βοηθεία τῶν ὑπὸ τῶν ἀλεξάνδρινῶν Ἑλλήνων ἀστρονόμων κατασκευασθέντων πινάκων. Ἦδη δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος, ὁ ἐκ Μασσαλίας ἑλληὴν θαλασσοπόρος Πυθέας, κατὰ τὰς ἐκδρομὰς αὐτοῦ εἰς τὰς βορείους χώρας, συνέλεξε πολυτίμους πληροφορίας, σημειώσας ἐν διαφόροις χώραις τὰ μέγιστα μῆκη τῶν μεσημβρινῶν σκιῶν τοῦ γνώμονος αὐτοῦ καὶ τὴν μέγιστην τῆς ἡμέρας διάρκειαν. Αἱ μεσημβριναὶ αὗται σκιαί διέφερον, κατὰ τὰ διάφορα πλάτη, οὐ μόνον κατὰ τὰ μῆκη αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς διευθύνσεις αὐτῶν. Ἐντεῦθεν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πτολεμαίου, τοῦ Κλεομήδους καὶ τοῦ Στράβωνος, ἡ διάκρισις τῶν διαφορῶν τόπων εἰς: ἀμφισκίους, τοὺς μεταξὺ τῶν τροπικῶν κειμένους, ἑτεροσκίους, τοὺς πέραν τῶν τροπικῶν μέχρι τῶν πολικῶν κύκλων, καὶ περισκίους, ὅτινες κείνται παρὰ τῷ ἐτέρῳ τῶν πόλων εἰς ἀπόστασιν ἐλάσσονα τῆς τοῦ ἰσημερινοῦ μέχρι τοῦ ἐτέρου τῶν δύο τροπικῶν. Ὁ Πτολεμαῖος προστίθεισιν ὅτι, μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων, οἱ κατοικοῦντες ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πόλου πρέπει νὰ ἔχωσιν ἐτησίως μίαν μόνην ἡμέραν καὶ μίαν μόνην νύκτα διαρκούσας ἀνά ἕξ ὅλους μῆνας. Μεταξὺ δὲ τῶν ἑτεροσκίων, διέκρινον, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀντισκίων, τοὺς κατοίκους τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ὅτινες βλέπουσι τὴν σκιάν αὐτῶν πρὸς νότον, ἐνῶ ἡμεῖς βλέπομεν αὐτὴν πρὸς βορρᾶν. Ἐκ τῶν Λατίνων, ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος, ἀποδίδει ἡμαρτημένως τὸ ὄνομα ἀντίσκοιοι εἰς τοὺς ἀμφισκίους τῆς ἰσημερινῆς ζώνης.

Ἐν Ἀθήναις, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστοφάνους, τὰ μῆκη τῶν σκιῶν τοῦ γνώμονος ὀρισμένου τινὸς ὕψους ἐχρησίμευον πρὸς ὄρισμὸν τῆς ὥρας τῆς ἡμέρας. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔδει νὰ εἶνε γνωστὰ ἐκ προτέρων, εἴτε ἐμπειρικῶς, εἴτε καὶ διὰ πίνακος, κατὰ τὰς διαφοροὺς ἐποχὰς τοῦ τροπικοῦ ἔτους, μὴ ταυτιζομένου μετὰ τοῦ πολιτικοῦ τῶν Ἀθηναίων ἔτους, αἱ μεταβληταὶ σχέσεις τῶν διαφορῶν μῆκῶν τῶν σκιῶν τοῦ γνώμονος κατὰ τὰς διαφοροὺς ὥρας τῆς ἡμέρας, εἴτε ἰσημερινάς, εἴτε καιρικὰς. Ἀλλὰ πιθανὸν εἶνε ὅτι περιωρίζοντο εἰς προσεγγίσεις ἐμπειρικὰς καὶ λίαν χονδροειδεῖς. Ἀντὶ τῶν μικρῶν τῶν σκιῶν, αἱ διευθύνσεις αὐτῶν ἠδύναντο κάλλιον νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς τοῦτο. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (βλέπε ἀνωτέρω), οἱ Ἕλληνες παρέλαβον παρὰ τῶν Βαβυλωνίων ὄργανον καλούμενον πόλος, ὅπερ ἄλλοι Ἕλληνες συγγραφεῖς, οἷος ὁ Ἀθήναιος, ὁ Πλούταρχος καὶ ἄλλοι, καθιστῶσιν ἡμῖν γνωστόν. Ἦτο δὲ τοῦτο εἶδος ἡλιακοῦ ὥρολογίου (ὥρολόγιον σκιαθηρικόν), δι' οὗ ὠρίζοντο εἴτε αἱ ἰσημεριναί, εἴτε αἱ καιρικαὶ ὥραι τῆς ἡμέρας, διὰ τῆς διευθύνσεως τῶν σκιῶν ἐπὶ πλακὸς ἐφ' ἧς

ἦσαν κεχαραγμέναι αἱ ὠρικαὶ γραμμαί. Τὸ ὄργανον τοῦτο ὑπέστη κατόπιν διαφοροὺς μετασχηματισμοὺς καὶ τελειοποιήσεις, αἵτινες μετεβίβασθησαν κατ' ὀλίγον ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Τὰ ἡλιακὰ ὥρολόγια προσδιώριζον τὸν ἀληθῆ ἡλιακὸν χρόνον, διαφέροντα τοῦ μέσου ἡλιακοῦ χρόνου ἕνεκα τῆς ἀνωμαλίας τῆς φαινομενικῆς κινήσεως τοῦ ἡλίου. Ἐντεῦθεν προκύπτουσιν αἱ μικραὶ διαφοραί, αἱ ἄλλοτε προσθετικαί, ἄλλοτε ἀφαιρετικαί, μεταξὺ τῶν ἀνωμάλων νυχθημέρων καὶ τῶν ἴσων καὶ ὁμαλῶν. Αἱ μικραὶ αὗται διαφοραί, προστιθέμεναι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, παρέχουσι τὰς ἀπὸ τοῦ μέσου χρόνου διαφοράς, αἵτινες αὐξάνουσι μέχρι πλέον τοῦ ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας. Ὁ Πτολεμαῖος διέσωσεν ἡμῖν τὴν ἀρχαίαν μέθοδον τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀληθοῦ χρόνου εἰς χρόνον μέσον, καὶ τὰνάπαλιν.

Πρὸς μέτρησιν δὲ τοῦ χρόνου, ἀπουσία ἢ καὶ παρουσία τοῦ ἡλίου, τὰ ἡλιακὰ ὥρολόγια ἀντικατεστάθησαν ἐπιτυχῶς διὰ τοῦ ὑδραυλικοῦ ὥρολογίου (horologium hydraulicum ἢ horarium aquarium), ὅπερ ἦτο τελειοποίησις τῆς ἀρχικῆς κλεψύδρας, ἣτις ἐκαλεῖτο καὶ ὑδρολόγιον ἢ ὑδροσκοπίον. Τὰ ὑδραυλικά ταῦτα ὥρολόγια ὑπελόγιζον φυσικῶς τὰς ἰσημερινὰς ὥρας, τοῦτο δὲ ἐγίνετο διὰ τῆς μετρήσεως τοῦ βάρους τοῦ ἐκρέοντος ὕδατος ἢ καὶ τοῦ ὄγκου αὐτοῦ, μετρομένου ἐντὸς βαθμολογημένου ὑποδοχείως. Φανερόν δὲ ὅτι, πρὸς ὁμοίομορφον ῥοήν τοῦ ὕδατος ἐκ τοῦ περιέχοντος αὐτὸ ἀγγείου, ἔδει νὰ εἶνε τοῦτο διαρκῶς πλήρες. Ἀλλὰ, διὰ τινῶν μηχανικῶν συνδυασμῶν, περιγραφομένων ὑπὸ τοῦ Βιτρούβιου ἐν τῇ Ἀρχιτεκτονικῇ αὐτοῦ, κατασκευάζοντο καὶ ὑδραυλικά ὥρολόγια παρέχοντα τὰς καιρικὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς δι' ὀρισμένον πλάτος.

Ἐπὶ πλέον, οἱ ἀστρονόμοι ὑπελόγιζον τὸν χρόνον διὰ τῆς διαβάσεως τῶν ἀστρῶν διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ, οὕτω δὲ ὑπελόγιζον τὰς ὥρας εἰς χρόνον ἀστρικόν, ἧτοι εἰς εἰκοστὰ τέταρτα τοῦ νυχθημέρου τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ δύο διαδοχικῶν διαβάσεων ἀπλανοῦς τινος ἀστέρος διὰ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀρχαῖοι ἀστρονόμοι δὲν μετεχειρίζοντο τὸν ἀστρικόν χρόνον κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτῶν, μετέτρεπον αὐτὸν εἰς μέσον ἡλιακὸν χρόνον. Ἐπίσης δι' ὑπολογισμοῦ μετέτρεποντο οἱ εἰς ἄλλους μεσημβρινούς ἀντιστοιχοῦντες χρόνοι τῶν παρατηρήσεων εἰς χρόνους τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου, οἷον διὰ τοὺς Ἀλεξανδρινούς, εἰς χρόνον τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας.¹

¹ Τὰ τελευταῖα ταῦτα περὶ μετρήσεως τοῦ χρόνου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἐσταχυολογήθησαν ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀστρονομία μελέτης τοῦ κ. Th. H. Martin.

* *

Σήμερον οἱ ἀστρονόμοι, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι, διακρίνουσι διάφορα εἶδη ἡμέρας (νυχθημέρου), ἥτοι τὴν ἀστρικὴν, τὴν ἀληθῆ ἡλιακὴν καὶ τὴν μέσων ἡλιακὴν ἡμέραν (ἀστρονομικὴν καὶ πολιτικὴν). Τούτων ἡ πρώτη ἀποτελεῖ τὸν χρόνον τὸν περιλαμβανόμενον μεταξὺ δύο ἀνωτέρων διαδοχικῶν διαβάσεων τοῦ αὐτοῦ ἀπλανοῦς διὰ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ. Ἀρχεται δὲ αὕτη κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τὸ ἑαρινὸν σημεῖον διέρχεται διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ διαιρεῖται εἰς 24 ἀστρικὰς ὥρας, μετρουμένας ἀπὸ 0 μέχρις 24, καὶ εἶνε σταθερὰς διαρκείας, ἐξισουμένη πρὸς 23 ὥρ. 56' 3", 45, λείπεται ἄρα τῆς μέσης ἡλιακῆς ἡμέρας κατὰ 3' 56", 55. Ἐνεκα δὲ τῆς σταθερᾶς διαρκείας τῆς ἡμέρας ταύτης, χρησιμοποιοῦσι ταύτην οἱ ἀστρονόμοι ὡς μονάδα πρὸς μέτρησιν τοῦ χρόνου· ἀλλ' ἐπειδὴ διαδοχικῶς αὕτη ἀρχεται κατὰ πάσαν ὥραν τῆς ἡλιακῆς ἡμέρας, ἀδύνατον εἶνε νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς χρονικὴ μονάδα κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου.

Ἡ ἀληθὴς ἡλιακὴ ἡμέρα ἀποτελεῖ τὸν χρόνον τὸν περιλαμβανόμενον μεταξὺ δύο ἀνωτέρων διαδοχικῶν διαβάσεων τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου διὰ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ, καὶ εἶνε μεταβλητῆς διαρκείας διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: α') διότι ἡ φαινομενικὴ κίνησις τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς, ἢ ἡ πραγματικὴ κίνησις τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον, δὲν εἶνε ἰσοταχῆς· β') διότι ἡ ἐκλειπτικὴ δὲν ταυτίζεται μετὰ τοῦ ἰσημερινοῦ, ἐπομένως, παρὰ μὲν τὰ ἡλιοστάσια, τὸ αὐτὸ τόξον αὐτῆς, οἷον 1°, προβάλλεται ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ κατὰ τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ μέγεθος, ἐνῶ, κατὰ τὰς ἰσημερίας, προβάλλεται κατὰ τόξον μικρότερον· καὶ γ') διότι ἡ ἀπόστασις τῆς Γῆς ἀπὸ τοῦ Ἥλιου εἶνε ἐκάστοτε διάφορος, ἐπομένως ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς μοιρῶν τόξου ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς ὑποτείνει ἄνισον γωνίαν εἰς τὸ κέντρον τῆς Γῆς, μεγίστην μὲν κατὰ τὸ περιήλιον, ἐλαχίστην δὲ κατὰ τὸ ἀφῆλιον.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ ἡλιακὴ ἡμέρα εἶνε μεταβλητῆς διαρκείας, καὶ μεγίστη μὲν τὴν 11/23 δεκεμβρίου, ἐλαχίστη δὲ τὴν 4/16 Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους. Κατὰ τὰς λοιπὰς ἡμέρας ὑφίσταται διηνηκεῖς αὐξομειώσεις

Ἐνεκα τῆς ἀνίσου διαρκείας τῆς ἡλιακῆς ἡμέρας, ἐφαντάσθησαν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, τὴν μέσων ἡλιακὴν ἡμέραν. Πρὸς τούτο νοητέον ὑποθετικόν τινα Ἥλιον, ἥτοι μέσον Ἥλιον, ἀναχωροῦντα ἀπὸ τοῦ ἑαρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου ταύτοχρονως μετὰ τοῦ ἀληθοῦς, διατρέχοντα τὸν ἰσημερινὸν ἰσοταχῶς καὶ συμπληροῦντά τὸν κατὰ τούτον φαινομενικὸν αὐτοῦ δρόμον, ἐν ᾧ χρόνῳ

καὶ ὁ ἀληθὴς Ἥλιος διατρέχει ὀλόκληρον τὴν ἐκλειπτικὴν. Ὁ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν ἀνωτέρων διαβάσεων τοῦ κέντρου τοῦ μέσου τούτου Ἥλιου χρόνος καλεῖται μέση ἡμέρα (ἀστρονομικὴ καὶ πολιτικὴ), ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲ γίνεται δῆλον ὅτι ὁ μέσος Ἥλιος ὅτε μὲν προηγείται, ὅτε δὲ ἔπεται τοῦ ἀληθοῦς Ἥλιου, ἐπομένως ὅτι καὶ ἡ μέση ἡλιακὴ μεσημβρία, ἥτοι ἡ στιγμὴ τῆς διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τόπου τινὸς διαβάσεως τοῦ κέντρου τοῦ μέσου Ἥλιου, ὅτε μὲν προηγείται, ὅτε δὲ ἔπεται τῆς ἀληθοῦς ἡλιακῆς μεσημβρίας, ἥτοι τῆς διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ διαβάσεως τοῦ κέντρου τοῦ ἀληθοῦς Ἥλιου. Ἐπειδὴ δὲ τὴν διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ διάβασιν τοῦ ἀληθοῦς μόνον Ἥλιου δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν, καθ' ὅσον ὁ ἕτερος εἶνε ὑποθετικὸς, ἀνάγκη, δεδομένης τῆς ἀληθοῦς μεσημβρίας, νὰ εὐρίσκωμεν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τὴν μεσημβρίαν τοῦ μέσου χρόνου. Τοῦτο κατορθοῦται διὰ προσθέσεως τῆς καλουμένης ἐξισώσεως τοῦ χρόνου, ἥτοι θετικοῦ τινος ἢ ἀρνητικοῦ ἀριθμοῦ, ὅστις προστιθέμενος εἰς τὴν ἀληθῆ μεσημβρίαν παρέχει τὴν μέσων. Προφανῶς ἡ ἐξισῶσις τοῦ χρόνου εἶνε θετικὴ μὲν, ἐὰν ὁ ἀληθὴς Ἥλιος διέρχεται διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ πρὸ τοῦ μέσου Ἥλιου, ἀρνητικὴ δὲ κατὰ τὴν ἐναντίαν περίπτωσιν.

Πρὸς ἀκοπώτερον δὲ προσδιορισμὸν τῆς μέσης μεσημβρίας ἐκ τῆς ἡλιακῆς, καὶ τάνάπαλιν, κατεσκευάσθησαν πίνακες ὀρίζοντες δι' ἕκαστον ἔτος τὴν μίαν τούτων δεδομένης τῆς ἐτέρας, τοιοῦτους δὲ πίνακας δημοσιεύουσιν ἐτησίως τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον *Connaissance des temps* καὶ *Annuaire du Bureau des Longitudes* ἀστρονομικὰ δημοσιεύματα.

Διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν πινάκων τούτων βεβαιούμεθα ὅτι ὁ ἀληθὴς χρόνος συμπίπτει μετὰ τοῦ μέσου τετράκις μόνον τοῦ ἔτους, ἥτοι τὴν 3/15 ἀπριλίου, τὴν 2/14 ἰουνίου, τὴν 20/1 Σεπτεμβρίου καὶ τὴν 12/24 δεκεμβρίου. Κατὰ τὰς λοιπὰς ἡμέρας, ἡ μέση μεσημβρία προηγείται ἢ ἔπεται τῆς ἀληθοῦς· καὶ προηγείται μὲν αὕτη ἐκείνης ἀπὸ τῆς 2/14 ἰουνίου μέχρι τῆς 20/1 Σεπτεμβρίου, ὡς καὶ ἀπὸ τῆς 10/24 δεκεμβρίου μέχρι τῆς 3/15 ἀπριλίου, ἔπεται δὲ αὕτη τῆς καθ' ὅλον τὸ λοιπὸν διάστημα τοῦ ἔτους, ἥτοι ἀπὸ τῆς 3/15 ἀπριλίου μέχρι τῆς 2/14 ἰουνίου, ὡς καὶ ἀπὸ τῆς 20/1 Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 12/24 δεκεμβρίου. Ἡ διαφορὰ τοῦ μέσου χρόνου πρὸς τὴν τοῦ ἀληθοῦς, οὐδέποτε ἐξισουμένη πρὸς 17', ἀνέρχεται εἰς 14', 26", 46 (τὴν 26/10 Φεβρουαρίου 1893), εἰς 3', 51", 04 (τὴν 2/14 Μαΐου), εἰς 6' 16", 62 (τὴν 14/26 ἰουλίου), καὶ εἰς 16' 21", 10 [(μεγίστην) τὴν 21/2 νοεμβρίου ε' ε'].

Ἄρχεται δὲ ἡ μὲν μέση ἀστρονομικὴ ἡμέρα κατὰ τὴν μέσην μεσημβρίαν καὶ διαιρεῖται εἰς 24 ὥρας, μετρούμενας ἄνευ διακοπῆς ἀπὸ 0 εἰς 24, ἤτοι ἀπὸ μιᾶς μεσημβρίας μέχρι τῆς ἐπομένης, ἡ δὲ μέση πολιτικὴ ἡμέρα κατὰ τὸ μεσονύκτιον τοῦ μέσου χρόνου, ἤτοι 12 ὥρας πρὸ τῆς ἀστρονομικῆς, καὶ διαιρεῖται εἰς δύο ἐφεξῆς περιόδους, ὧν ἐκάστη ἀποτελεῖται ἐκ 12 ὡρῶν. Τούτων αἱ πρῶται, ἀπὸ μεσονυκτίου μέχρι μεσημβρίας, ἀποτελοῦσι τὰς ὥρας τῆς πρωΐας, αἱ δὲ δευτεραι, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, ἀποτελοῦσι τὰς ὥρας τῆς ἐσπέρας.

Τρέπεται δὲ ὁ μέσος πολιτικὸς χρόνος εἰς μέσον ἀστρονομικόν, ὡς ἐξῆς: Ἐὰν μὲν ὁ μέσος πολιτικὸς χρόνος ἐκφράζεται εἰς ὥρας τῆς ἐσπέρας, αὐτὸς οὗτος, διὰ παραλείψεως τοῦ ὀνόματος ὄραι ἐσπέρας, εἶνε ὁ ζητούμενος ἀστρονομικὸς τῆς αὐτῆς μηνολογίας, ἐὰν δὲ ὁ μέσος πολιτικὸς χρόνος ἐκφράζεται εἰς ὥρας πρωΐας, τότε, πρὸς τροπὴν αὐτοῦ εἰς μέσον ἀστρονομικόν, ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῆς μηνολογίας μία ἡμέρα, προστίθενται 12 ὄραι, ὃ δὲ οὕτω προκύπτων ἀριθμὸς εἶνε ὁ ζητούμενος μέσος ἀστρονομικὸς χρόνος.

Ἐν παραδείγματι

ἡ 6η ὥρα 56' τῆς πρωΐας τῆς 1 μαρτίου, κατὰ μέσον πολιτικὸν χρόνον, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν 18ην ὥρ. 56' τῆς 28 φεβρουαρίου (1893), κατὰ μέσον ἀστρονομικὸν χρόνον.

Ἀντιστρόφως, τρέπεται ὁ μέσος ἀστρονομικὸς χρόνος εἰς μέσον πολιτικόν, ὡς ἐξῆς: Ἐὰν μὲν ὁ δεδομένος ἀριθμὸς τῶν ὡρῶν τοῦ μέσου ἀστρονομικοῦ χρόνου εἶνε μικρότερος τοῦ 12, αὐτὸς οὗτος, διὰ τῆς προσγραφῆς τοῦ ὀνόματος ὄραι ἐσπέρας, εἶνε ὁ ζητούμενος μέσος πολιτικὸς τῆς αὐτῆς μηνολογίας, ἐὰν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὡρῶν ὑπερβαίνει τὸν 12, αὐξάνεται ἡ μηνολογία κατὰ μίαν ἡμέραν, ἀφαιροῦνται ἀπὸ τῶν ὡρῶν 12, ὃ δὲ οὕτω προκύπτων ἀριθμὸς εἶνε ὁ ζητούμενος μέσος πολιτικὸς, ἐκφραζόμενος εἰς ὥρας πρωΐας.

Ἐν παραδείγματι

ἡ 19η ὥρα 42' τῆς 19 ἰουλίου, κατὰ μέσον ἀστρονομικὸν χρόνον, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν 7ην ὥρ. 42' τῆς πρωΐας τῆς 20 ἰουλίου, κατὰ μέσον πολιτικὸν χρόνον.

Υπολογίζεται δὲ ἡ διάρκεια τῆς μέσης ἡλιακῆς ἡμέρας ὡς ἐξῆς:

Ἐπειδὴ, ἔνεκα τῆς προηγῆσεως τῶν ἰσημερινῶν, ὁ ἀληθὴς ἥλιος δὲν διατρέχει ἅπασαν τὴν ἐκλειπτικὴν εἰς 366,2422166 ἀστρ. ἡμέρας (τροπικὸν ἔτος), ἐπίσης καὶ ὁ μέσος ἥλιος δὲν διατρέχει ὁλόκληρον τὸν

ἰσημερινὸν κατὰ τὸ διάστημα τούτου, ἀλλ' ὑπολείπεται αὐτῷ, μετὰ τὴν πάροδον τῶν ἀστρ. ἡμερῶν, γὰ διατρέξῃ εἰσέτι μικρόν τι τόξον ἐκ 50', 2 περίπου. Ὅθεν ἐν μιᾷ ἀστρ. ἡμέρᾳ, ὁ μέσος ἥλιος διατρέχει (ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἡμερησίαν αὐτοῦ κίνησιν, ἤτοι ἐκ Δ.

πρὸς Α.) τόξον τι $\tau = \frac{360^\circ - 50', 2}{366,2422166}$. Τὸ ἐν μιᾷ ἄρα ἀστρ. ἡμέρᾳ ὑπὸ

τοῦ μέσου ἥλιου διανυόμενον, κατὰ τὴν ἡμερησίαν αὐτοῦ κίνησιν, τόξον δὲ εἶνε 360° ἀλλὰ $360^\circ - \tau$. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μέσος ἥλιος χρειάζεται 1 ἀστρ. ἡμέραν ὅπως διανύσῃ τόξον $360^\circ - \tau$, ἔπεται ὅτι, ὅπως διατρέξῃ 360° , ἤτοι ὅπως μετρηθῇ 1 μέση ἡλιακὴ ἡμέρα, χρειάζεται

χρόνον: 1 ἀστρ. ἡμ. $\times \frac{360^\circ}{360^\circ - \tau}$. Ἐὰν δὲ ἀντικαταστήσωμεν τὸ πᾶν τ διὰ τῆς ἐκ τῆς ἀνωτέρω σχέσεως ὀριζομένης τιμῆς αὐτοῦ ($3538'$, 505), εὐρίσκομεν τὴν διάρκειαν τῆς μέσης ἡλιακῆς ἡμέρας ἴσην πρὸς 1,002739 ἀστρ. ἡμέρας περίπου, ἤτοι 1 ἀστρ. ἡμ. 0 ὥρ. 3' 56", 555.

Ἐνεκα τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης διαφορᾶς τοῦ μέσου χρόνου πρὸς τὸν ἀληθῆ, μετακινεῖται μετὰ τῆς μεσημβρίας καὶ ἡ στιγμή τῆς κατὰ μέσον χρόνον ἀνατολῆς καὶ δύσεως τοῦ ἥλιου, ὅτε μὲν προηγούμενη τῆς ἐπὶ τοῦ ὀριζοντος ἐμφανίσεως τοῦ ἀστρου τῆς ἡμέρας, ὅτε δὲ ἐπομένη ἐκείνης, οὕτω δὲ προκύπτει τὸ ἐκ πρώτης ὕψους παράδοξον φαινόμενον τῆς ἀνίσου διαρκείας τοῦ ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς ἀνατολῆς μέχρι τῆς μέσης μεσημβρίας χρονικοῦ διαστήματος, πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς μέσης μεσημβρίας μέχρι τῆς ἀληθοῦς δύσεως, παύει δηλαδὴ φαινομενικῶς ἡ μεσημβρία οὕσα τὸ μέσον τῆς ἡμέρας, μόνον δὲ κατὰ τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας τέσσαρας ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ (3/15 ἀπριλίου, 2/14 ἰουνίου, 20/1 Σεπτεμβρίου καὶ 12/24 Δεκεμβρίου), καθ' ἃς συμπίπτει ὁ μέσος χρόνος μετὰ τοῦ ἀληθοῦς, συμπίπτει καὶ ἡ μεσημβρία μετὰ τοῦ μέσου τῆς ἡμέρας.

Ἐτερον φαινόμενον, ὀφειλόμενον εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην τοῦ μέσου πρὸς τὸν ἀληθῆ χρόνον, εἶνε καὶ τὸ ἐξῆς: Ἀπαντες γινώσκομεν ὅτι ἡ ἡ μὲν αὐξήσις τῆς ἡμέρας καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς νυκτὸς ἀστρονομικῶς ἀρχεται, ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ τῆς Γῆς, ἀπὸ τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου καὶ βαίνει μέχρι τῶν θερινῶν τροπῶν, ἡ δὲ ἐλάττωσις τῆς ἡμέρας καὶ ἡ αὐξήσις τῆς νυκτὸς ἀρχεται ἀπὸ τοῦ θερινοῦ ἡλιοστασίου καὶ βαίνει μέχρι τῶν χειμερινῶν τροπῶν. Ἡ αὐξομείωσις αὕτη γίνεται ἀνωμάλως, ἤτοι ἡ αὐξήσις ἢ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ δι' ἅπασας τὰς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀλλὰ μεγίστη

μὲν περὶ τὰς ἰσημερίας (περὶ τὰς 3 ἡμέρας καθ' ἑκάστην, εἰς τὰς ἡμέτερας πλάτην), ἐλάχιστη δὲ κατὰ τὰ ἡλιοστασία (μὴ ἐξισομένην οὐδὲ πρὸς 1 ἡμέτρων καθ' ἑκάστην). Ὅπως δὲ ἴσως, ἢ ἀπὸ τῆς ἢ ἢ ἐκείνου αὐτῆ, εἴτε μεγάλῃ, εἴτε καὶ μικρᾷ, φυσικὸν εἶνε νὰ διανεμηθῇ ἐξ ἴσου εἰς τε τὸ πρὸ μεσημβρίας καὶ εἰς τὸ μετὰ μεσημβρίαν χρονικὸν διάστημα τῆς ἡμέρας, καὶ, κατὰ συνέπειαν, ὁ ἥλιος δέον ν' ἀνατείνῃ τὰς ἐπομένους τοῦ χειμῆρου ἡλιοστασίας ἡμέρας, αἰὼν τὴν 12/24 δεκεμβρίου, ἐνωρίτερον τῆς 9/21 δεκεμβρίου, νὰ δύσῃ δὲ τὴν 12/24 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς βραδυτερον τῆς 9/21 δεκεμβρίου, κατὰ χρονικὸν διάστημα, ἔστω καὶ ἐλάχιστον, τὰς δὲ κατόπιν ἡμέρας 13/25 δεκεμβρίου, κτλ. ν' ἀνατείνῃ ἐπὶ μάλῃον ἐνωρίτερον καὶ νὰ δύσῃ ἐπὶ μάλῃον βραδυτερον.

Καὶ ταῦτα μὲν πράγματα συμβαίνουσι κατὰ τὸν ἀληθῆ χρόνον, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ μέσον· διότι, ἕνεκα τῆς προσηγήσεως τῆς μέσης μεσημβρίας, καὶ ἐπομένως καὶ τῆς ἀνατολῆς κατὰ μέσον χρόνον, ἀπὸ τῆς 12/24 δεκεμβρίου καὶ ἐφεξῆς, τὰ ὠρολόγια τοῦ μέσου χρόνου ὀρίζουσι τὸ ἀπὸ τῆς μέσης ἀνατολῆς μέχρι τῆς ἀληθοῦς μεσημβρίας χρονικὸν διάστημα βραχυτερον τοῦ ἀληθοῦς, ἦτοι δεικνύουσιν ὄρας μάλῃον προκεχωρηκυίας καὶ τὴν ἡλιακὴν ἀνατολὴν συμβαίνουσαν ἀργότερον τῆς πραγματικῆς. Ἀντιστρόφως, ἕνεκα τῆς αὐτῆς μετακινήσεως τῆς μέσης μεσημβρίας, τὰ ὠρολόγια ταῦτα ὀρίζουσι τὸ ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς μεσημβρίας, μέχρι τῆς μέσης δύσεως διάστημα μακρότερον τοῦ ἀληθοῦς, ἐπομένως δὲ τὴν ἡλιακὴν δύσιν συμβαίνουσαν ἀργότερον τοῦ δέοντος. Οὕτως ἐξηγεῖται πῶς, ἀπὸ τῶν χειμῆρινων τροπῶν μέχρι τῆς 25/6 ἰανουαρίου, ἢ ἡλιακὴ ἀνατολὴ συμβαίνει, κατὰ μέσον χρόνον, ὀλοιν βραδυτερον τῆς τῆς 9/21 δεκεμβρίου, ἐπὶ, ἀντιστρόφως, ἦδη ἀπὸ τοῦ χειμῆρου ἡλιοστασίας, ἢ ἡλιακὴ δύσις σημειοῦται συμβαίνουσα ἀργότερον τοῦ δέοντος.

Τὰ αὐτὰ φαινόμενα κατ' ἀντιστροφήν τάξιν συμβαίνουσι περὶ τὴν 21/2 νοεμβρίου, ὁπότε, τῆς μέσης μεσημβρίας ἐπομένως τῆς ἀληθοῦς, ἢ ἡλιακὴ ἀνατολὴ, ὡς καὶ ἢ ἡλιακὴ δύσις, συμβαίνουσι κατὰ μέσον χρόνον ἐνωρίτερον τοῦ δέοντος, ἦτοι τὸ μὲν ἀπὸ τῆς μέσης ἀνατολῆς μέχρι τῆς ἀληθοῦς μεσημβρίας διάστημα φαίνεται μακρότερον τοῦ ἀληθοῦς, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς μεσημβρίας μέχρι τῆς μέσης δύσεως βραδυτερον τοῦ δέοντος.

* *

Τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας εὐρίσκεται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τοῦ φαινομένου τοῦ λυκαυγυῶς [ἡοῦς, λυκῆς, σκόφωτος, κνέφους, λυκόφωτος, ἀμφύλυκῆς, περιόφωτος (:)], ἦτοι τοῦ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ

ἥλιου καὶ μετὰ τὴν δύσιν αὐτοῦ γνωστοῦ φωτός τοῦ οὐρανοῦ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὀφειλόμενον εἰς τὸν φωτισμὸν τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαιρᾶς ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, διακρίνεται εἰς ποδητικὸν καὶ ἀστρονομικὸν λυκαυγῆς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄρχεται ἢ τελευτᾷ καθ' ἣν στιγμήν ὁ ἥλιος φθάσῃ εἰς 6^ο κἀπῶθεν τοῦ ὀρίωντος ἀπόστασιν, ὁπότε οἱ πλανῆται καὶ οἱ ἀπλανῆτες τοῦ πρῶτου μεγέθους ἀρχοῦνται ἀναφανίσμενοι, τὸ δὲ ἀστρονομικὸν λυκαυγῆς ἀρχεται ἢ τελευτᾷ ἄμα ὁ ἥλιος φθάσῃ εἰς 18^ο κἀπῶθεν τοῦ ὀρίωντος ἀπόστασιν.

Εἶνε δὲ ἢ διάρκεια τοῦ ποδητικοῦ καὶ τοῦ ἀστρονομικοῦ λυκαυγῆς, ἕνεκα τῆς ἀνίσου πρὸς τὸν ὀρίωντα πλανητικῆς τοῦ ἡλιακοῦ ὄρου, διάφορος, ἐξαρτωμένη ἐκ τε τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους τῶν τόπων καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς θέσεως τοῦ ἥλιου (ἢ τῆς Πῆς), μεγίστη μὲν περὶ τὰς τροπᾶς καὶ εἰς μείζονα πλάτη, ἐλάχιστη δὲ περὶ τὰς ἰσημερίας καὶ ἐπὶ τοῦ γήινου ἰσημερινοῦ. Οὕτω τὸ μὲν ποδητικὸν λυκαυγῆς, ἐν τε ταῖς Ἀθήναις καὶ τῇ Κωνσταντινουπόλει, μὴ λαμβάνομένης ὑπ' ὀφει τῆς μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων μικρᾶς διαφορᾶς τοῦ πλάτους, ἔχει, κατὰ μέσον ὄρον, τὴν 3/15 ἐκάστου μηνός, τὴν ἐξῆς διάρκειαν :

Ἰανουάριος	30	29	30	33	35	34	31	29	29	31	32
Φεβρουάριος											
Μάρτιος											
Ἀπρίλιος											
Μαῖος											
Ἰούνιος											
Ἰούλιος											
Αὐγουστος											
Σεπτέμβριος											
Ὀκτωβριος											
Νοέμβριος											
Δεκεμβριος											

Τὸ δὲ ἀστρονομικὸν λυκαυγῆς, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔχει τὴν ἐξῆς διάρκειαν (καθ' ἡμερομηνίας τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου) :

Ἰανουαρίου	1	1 ὄρ.	36'	1 ὄρ.	41'
»	16	1 »	34'	1 »	39'
»	31	1 »	32'	1 »	36'
Φεβρουαρίου	15	1 »	30'	1 »	34'
Μαρτίου	12	1 »	29'	1 »	33'
»	17	1 »	30'	1 »	34'
Ἀπριλίου	1	1 »	31'	1 »	36'
»	16	1 »	36'	1 »	41'
Μαΐου	1	1 »	41'	1 »	48'
»	16	1 »	48'	1 »	57'
»	31	1 »	54'	2 »	5'
Ἰουνίου	15	1 »	58'	2 »	11'
»	30	1 »	58'	2 »	10'

		Ἀθήναι	Κωνσταντινούπολις
Ἰουλίου	15	1 » 53'	2 » 4'
»	30	1 » 47'	1 » 55'
Αὐγούστου	14	1 » 40'	1 » 47'
»	29	1 » 35'	1 » 40'
Σεπτεμβρίου	13	1 » 31'	1 » 36'
»	28	1 » 29'	1 » 34'
Ὀκτωβρίου	13	1 » 29'	1 » 33'
»	28	1 » 30'	1 » 34'
Νοεμβρίου	12	1 » 32'	1 » 37'
»	27	1 » 34'	1 » 39'
Δεκεμβρίου	12	1 » 36'	1 » 41'
»	27	1 » 36'	1 » 41'

Εἰς χώρας δὲ βορειότερον ἡμῶν κειμένας, τὸ ἀστρονομικὸν λυκαυγές, πρὸ τε τῆς ἀνατολῆς καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, διαρκεῖ περισσό-
τερον, καὶ δυνατόν τὸ ἄθροισμα τῶν δύο τούτων νὰ ἔχῃ διάρκειαν
μείζονα τῆς τῆς νυκτός, ἥτις οὕτως ὀλοσχερῶς ἀφανίζεται, ἀντικαθι-
σταμένη ὑπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ ἑωθινοῦ λυκαυγυός, ὧν τὸ δεύτερον
διαδέχεται ἀμέσως τὸ πρῶτον. Τοῦτο, ἐν παραδείγματι, συμβαίνει ἐν
Πετροπόλει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ μαΐου μέχρι τῶν μέσων τοῦ αὐγού-
στου (ν. ἡμ.), τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν Παρισίοις περὶ τὰς θερινὰς
τροπὰς, τοῦ Ἡλίου μὴ ἀφικνουμένου, κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, εἰς
ἀπόστασιν 18° κάτωθεν τοῦ ὀρίζοντος.

* *

Ἔτερον ζήτημα, σχετιζόμενον ἀμέσως πρὸς τὸ προκείμενον, εἶνε τὸ
τῆς σταθερᾶς ἐπιμηκύνσεως τῆς ἡμέρας, καὶ, ἐπομένως, τῆς κατ' ἴσον
ποσὸν ἐλαττώσεως τῆς διαρκείας τῆς νυκτός, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῆς γήινης
ἀτμοσφαιρας διαθλάσεως τοῦ φωτός. Ἐν γένει ἡ διάθλασις ἀνυψοῖ
τοὺς ἀστέρας ὑπεράνω τῆς πραγματικῆς θέσεως εἰς ἣν οὗτοι εὐρίσκον-
ται, πλὴν τῶν εὐρίσκομένων ἐπὶ τοῦ κατὰ κορυφὴν σημείου (ζενιθ)
τὴν στιγμὴν τῆς παρατηρήσεως, οἵτινες κείνται εἰς ἣν θέσιν καὶ φαί-
νονται. Συνεπεία τούτου, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ σχῆμα τῶν παρουσιαζομέ-
νων ὑπὸ μορφὴν δίσκου ἀστέρων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης,
κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἢ τὴν δύσιν αὐτῶν, φαίνεται παραμεμορφωμένον
καὶ οὐχὶ τελείως κυκλικόν (ἰδίᾳ κατὰ τὸ πλησιέστερον τῷ ὀρίζοντι
τμήμα τοῦ δίσκου αὐτῶν, ὅπερ παρίσταται ὡς ἡμιέλλειψις ἀντὶ ἡμι-
κυκλίου), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιταχύνεται μὲν ἐν γένει ἡ στιγμὴ τῆς ἀνα-
τολῆς, τῶν ἀστέρων καὶ τοῦ Ἡλίου καθισταμένων ὀρατῶν πρὶν ἢ ἀ-
ληθῶς ὑπερβῶσι τὸν ὀρίζοντα, ἐπιβραδύνεται δὲ ἡ στιγμὴ τῆς δύσεως,

τῶν ἀστέρων καὶ τοῦ Ἡλίου ὀρατῶν ὄντων καὶ μετὰ τὴν πραγματι-
κὴν αὐτῶν ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα δύσιν.

Τὸ φαινόμενον τῆς διαθλάσεως ἐξηγεῖ πῶς δυνατόν ἐνίοτε (ὡς τοῦτο
συνέβη ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἔκλειψιν τῆς Σελήνης τῆς
23/4 νοεμβρίου 1892), κατὰ τινὰς σεληνιακὰς ἐκλείψεις, νὰ εἶνε
ὀρατὴ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ σελήνη ἀνατέλλουσα ἐν ἐκλείψει, ἀφ' ἑτέρου δὲ
ὁ Ἡλιος δύων. ¹

Ἐγκαταλείποντες τοῖς ἀστρονόμοις τὴν φροντίδα τῆς διορθώσεως
τῶν φαινομένων ὑψῶν τῶν ἀστέρων, κατὰ τὰς διαφόρους ὑπὲρ τὸν ὀρί-
ζοντα θέσεις αὐτῶν, περιοριζόμεθα εἰς τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ ἡμέτερον
θέμα ἀποτελέσματα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαθλάσεως ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω
σημειωθείσης ἐπιμηκύνσεως τῆς ἡμέρας, κατὰ τε τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ
τὸ τέλος αὐτῆς. Συμβουλευόμενοι τοὺς πίνακας τῆς ἀτμοσφαιρικῆς δια-
θλάσεως, εὐρίσκομεν ὅτι αὕτη ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος, ἦτοι εἰς ὕψος 0°, ἀ-
νέρχεται εἰς τὸ ἀρκούντως σημαντικὸν ποσὸν τῶν 33' 47'', 9 (εἰς
θερμοκρασίαν + 10° καὶ βαρομετρικὸν ὕψος 0,760 μ.), ὅπερ δηλοῖ
ὅτι τοῦ Ἡλίου, ἢ καὶ οἰουδήτινος ἄλλου ἀστέρος, εὐρίσκομένου ἀλη-
θῶς ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος, ἦτοι ἀνατέλλοντος ἢ δύοντος, ἡμεῖς βλέπομεν
αὐτὸν 33' 47'' 9 τῆς μοίρας ὑπεράνω τοῦ ὀρίζοντος, τοῦ μέσου δὲ
γωνιώδους μεγέθους τῆς διαμέτρου τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου ἀνερχομένου εἰς
32' 3'', 64, ἔπεται ὅτι κατὰ μὲν τὴν φαινομενικὴν τοῦ Ἡλίου ἀνα-
τολὴν, τὸ ἀνώτερον (δυτικὸν) τμήμα τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου δὲν ἄπτεται
ἔτι τοῦ ὀρίζοντος, καθ' ἣν στιγμὴν εἶνε παρ' ἡμῶν ὀρατὸς ὀλόκληρος ὁ
ἡλιακὸς δίσκος, κατὰ δὲ τὴν φαινομενικὴν τοῦ ἄστρου τούτου δύσιν,
τὸ ἀνώτερον (ἀνατολικὸν) τμήμα τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου εὐρίσκεται ἤδη
ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα, ἐνῶ ἡμεῖς ἐξακολουθοῦμεν βλέποντες ὀλόκληρον τὸν
ἡλιακὸν δίσκον. Ἐχομεν ἄρα πραγματικὸν κέρδος ἡμέρας, πλέον τοῦ
διπλασίου τοῦ εἰς τὸ τόξον τῶν 33' 47'', 9 ἀντιστοιχοῦντος χρόνου.
Ὁ χρόνος οὗτος, ἕνεκα τῆς διαφόρου πλαγιότητος τοῦ φαινομενικοῦ ἡ-
μερησιοῦ ἡλιακοῦ δρόμου πρὸς τὸν ὀρίζοντα, εἶνε κατὰ τύπους διάφορος,

¹ Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἦτο γνωστὸν παρὰ τοῖς ἑλλήσιν ἀστρονόμοις τῆς Ἀλε-
ξανδρινῆς ἐποχῆς καὶ ἡρμηνεύετο ἀκριβῶς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἐν τῇ ἀνω-
τέρω ὑποσημειωθείσῃ μελέτῃ τοῦ κ. Martin ἀναφέρεται ὅτι ὁ Κλεομήδης βεβαιοῖ
ὅτι οἱ μὴ ἀποδεχόμενοι τὴν ἀληθῆ ἐρμηνείαν τῶν ἐκλείψεων τῆς Σελήνης διὰ
τῆς σκιάς τῆς Γῆς ἀντέτασσον εἰς τὴν ἐρμηνείαν ταύτην παρατηρήσεις τινὰς ἐκ-
λείψεων αὐτῆς, ὀρατῶν ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος πρὸ τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου, προστίθει
ὅτι τινὲς μὲν τῶν ἀστρονόμων ἀπέριπτον τὰς παρατηρήσεις ταύτας ὡς ἀδυνάτους,
ἄλλοι δὲ ἡρμήνευον αὐτὰς διὰ τῆς κατακλάσεως ἢ διακλάσεως (κατὰ τὸν κ.
Martin ἀνακλάσεως) τοῦ φωτός τῶν δύο τούτων ἄστρον.

ελάχιστος μὲν εἰς τὰς χώρας τὰς ἐπὶ τοῦ γηίνου ἡμερινοῦ κειμένας, μέγιστος δὲ ἐπὶ τῶν πόλων, ἐν γένει δὲ μεγεθυνόμενος καθ' ὅσον ἀπὸ τοῦ ἡμερινοῦ προχωροῦμεν ἢ νοτιώτερον πρὸς τοὺς πόλους. Οὕτως ὑπολογίζεται ὅτι εἰς μὲν τὸν ἡμερινὸν ἢ ἐπὶ πλέον διάρκεια τῆς ἡμέρας, ἔνεκα τῆς διαθλάσεως, δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5 λεπτὰ τῆς ὥρας (ἀνὰ 2 $\frac{1}{2}$ λεπτὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν), εἰς τὰ ἡμέτερα πλάτη ἰσοῦται περίπου πρὸς 8 λεπτὰ (ἀνὰ 4 λεπτὰ πρωΐας καὶ ἑσπέρας), πολλῶ δὲ ἀνωτέρα ταύτης εἶνε ἢ αὐξήσις τῆς ἡμέρας καθ' ὅσον προχωροῦμεν εἰς παραλλήλους μᾶλλον τοῦ ἡμερινοῦ ἀπέχοντας.

* *

Ἡ διάρκεια τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ εἰς τοὺς διαφοροὺς τόπους τῆς γῆς, οὐδὲ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον δι' ὅλου τοῦ ἔτους. Μόνον κατὰ τὰς ἡμερίας (8ην δηλ. μαρτίου καὶ 11ην Σεπτεμβρίου) δυνατὸν νὰ εἴπη τις γενικῶς ὅτι πανταχοῦ γῆς αἱ ἡμέραι εἶνε ἴσαι πρὸς τὰς νύκτας, διότι τότε μόνον ὁ κύκλος τοῦ φωτισμοῦ συμπίπτει μετὰ τοῦ γηίνου ἄξονος καὶ διχοτομεῖ πάντας τοὺς παραλλήλους. Τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος ἐξαιροῦνται, ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ ἐπὶ τοῦ ἡμερινοῦ κείμενοι τόποι, οἵτινες ἔχουσι διηλεκτὴ ἡμερίαν, διότι (οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ θέσις τοῦ κύκλου τοῦ φωτισμοῦ) ὁ ἡμερινός, ὡς μέγιστος κύκλος τῆς γηίνης σφαίρας, διχοτομεῖται πάντοτε ὑπὸ τοῦ ἐπίσης μεγίστου κύκλου τοῦ φωτισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ γηῖνοι πόλοι, ὧν ἕκαστος (μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψεϊ τῆς ἔνεκα τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτὸς ἐπιμηκύνσεως τῆς ἡμέρας ἑκατέρου τῶν πόλων) ἔχει συνεχῆ ἡμέραν ἐξάμηνον, διαρκούσαν ἀπὸ τῆς μιᾶς μέχρι τῆς ἑτέρας ἡμερίας, ἢν διαδέχεται συνεχῆς νύξ ἐξάμηνος ἐπίσης, διαρκούσα πάλιν ἀπὸ τῆς ἡμερίας ταύτης μέχρι τῆς ἐπανόδου τῆς πρώτης. Εἰς πάσας τὰς λοιπὰς χώρας τῆς γῆς, ἢ διάρκεια τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς παραλλάσσει ἀναλόγως πρὸς τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τοῦ τόπου καὶ πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, ἐν γένει δὲ ἡ διάρκεια τῆς ἡμέρας εἶνε τοσοῦτω μεγαλύτερα ὅσῳ ὁ τόπος κεῖται εἰς μείζονα ἀπὸ τοῦ γηίνου ἡμερινοῦ ἀπόστασιν καὶ ὅσῳ ἡ ἐποχὴ εἶνε πλησιεστέρα πρὸς τὰς θερινὰς τροπὰς τοῦ τόπου τούτου. Οὕτως ἡ μέγιστη ἡμέρα πάντων τῶν ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ κειμένων τόπων, καὶ ἐπομένως, ἡ μέγιστη νύξ πάντων τῶν πρὸς νότον τοῦ ἡμερινοῦ κειμένων, συμπίπτει μετὰ τῆς 9/21 ἰουνίου, ἢ δὲ μέγιστη ἡμέρα πάντων τῶν ἐν τῷ ἡμισφαιρίῳ τῆς γῆς κειμένων τόπων, καὶ ἐπομένως, ἡ μέγιστη νύξ πάντων τῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ ἡμερινοῦ κειμένων, μετὰ τῆς 9/21 δεκεμβρίου. Ἀφ' ἑτέρου δὲ, ἐνῶ ἡ μέγιστη ἡμέρα τῶν Ἀθηνῶν (κειμένων εἰς πλάτος 37° 58' 8' —

Παρθενῶν), ἀνέρχεται, μετὰ τῆς εἰς τὴν διάθλασιν τοῦ φωτὸς ὀφειλομένης ἐπιμηκύνσεως, εἰς 14 ὥρ. 48', ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (κειμένης εἰς πλάτος 41° 8' 29', 8—Ναὸς Ἀγίας Σοφίας) εἶνε ἐπιμηκεστέρα ταύτης, ἀνερχομένη εἰς 15 ὥρ. 5', ἢ δὲ μέγιστη ἡμέρα τῶν Παρισίων (κειμένων εἰς πλάτος 48° 50' 11', 2—Ἀστεροσκοπεῖον) ἀνέρχεται εἰς 16 ὥρ. 7'. Ἐπίσης ἡ μέγιστη ἡμέρα καὶ ἡ μέγιστη νύξ τῶν ἐπὶ τῶν πολικῶν κύκλων κειμένων τόπων ἀνέρχεται εἰς 24 ὄλας ὥρας, ἦτοι, κατὰ μὲν τὰς θερινὰς τροπὰς (9ην ἰουνίου), οἱ ἐπὶ τοῦ βορείου πολικοῦ κύκλου κείμενοι τόποι ἔχουσι ἀδιάλειπτον ἡμέραν, ἐπομένως δὲ καὶ δύο (ἀνωτέραν, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν μεσημβρίαν, καὶ κατωτέραν, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ μεσονύκτιον) μεσημβρινὰς διαβάσεις τοῦ ἡλίου, ἐνῶ οἱ ἐπὶ τοῦ νοτίου πολικοῦ κύκλου τόποι ἔχουσι συνεχῆ εἰκοσιτετράωρον νύκτα, κατὰ δὲ τὰς χειμερινὰς τροπὰς (9ην δεκεμβρίου) τὰ αὐτὰ φαινόμενα συμβαίνουσιν ἀντιστρόφως.

Ἀξιοσημεῖωτα δὲ ἰδίᾳ εἶνε τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ μέγεθος τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς, ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν πολικῶν κύκλων καὶ τῶν οἰκειῶν πόλων κειμέναις χώραις. Τῷ ὄντι, ἡ συνεχῆς ἡμέρα διὰ τε τοὺς πολικοὺς κύκλους, ὡς καὶ διὰ τοὺς πόλους καὶ τοὺς μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων κειμένους τόπους, ἄρχεται ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ἡλιακὸς δίσκος, κατὰ τὸν φαινομενικὸν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκλειπτικῇ δρόμον, ὑπερβῆ τὸν ὀρίζοντα τῶν τόπων τούτων, ἦτοι ἀφ' ἧς στιγμῆς εὐρίσκειται ὁ Ἥλιος ἐν τῇ ἐκλειπτικῇ τόσας μοίρας πρὸς βορρᾶν ἢ πρὸς νότον τοῦ ἡμερινοῦ ὅση ἢ εἰς μοίρας ἀπόστασις τοῦ τόπου τούτου ἀπὸ τοῦ πλησιεστέρου πόλου, ὁπότε ἐξακολουθεῖ οὗτος ὧν ὄρατός, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, καθ' ὅλον τὸν περὶ τὸν ὀρίζοντα, ἐξ Α. πρὸς Ν. πρὸς Δ. πρὸς Β., ἀνιόντα καὶ κατιόντα ἡμερήσιον σπειροειδῆ αὐτοῦ δρόμον. Οὕτως, ἐν παραδείγματι, τοῦ μὲν βορείου, ὡς καὶ τοῦ νοτίου πόλου τῆς γῆς, ὁ ὀρίζων συμπίπτει, ὡς παράλληλος, μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἡμερινοῦ, ἐπομένως ἡ συνεχῆς αὐτῶν ἡμέρα ἄρχεται ἢ λήγει ἐν ἑκατέρῳ τούτων, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ κέντρον τοῦ Ἥλιου συμπέση μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἡμερινοῦ, ὅπερ, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, συμβαίνει κατὰ τὰς ἡμερίας. Ἐπίσης ἡ συνεχῆς ἡμέρα ἑκατέρου τῶν πολικῶν κύκλων ἄρχεται ἢ λήγει καθ' ἣν στιγμὴν τὸ κέντρον τοῦ Ἥλιου φθάσῃ ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ οὐρανίου ἡμερινοῦ (πρὸς βορρᾶν ἢ πρὸς νότον) ἴσην πρὸς τὴν ἔγκλισιν, ἦτοι πρὸς τὴν γωνιώδη ἀπόστασιν τοῦ πολικοῦ κύκλου ἀπὸ τοῦ οἰκείου πόλου, τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώθη, κατὰ τὰς τροπὰς· κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον εὐρίσκειται ὅτι ἡ συνεχῆς ἡμέρα τόπου τινὸς κειμένου, ἐν παραδείγματι,

ἐπὶ τοῦ 78ου παραλλήλου βορείου πλάτους (οἷον τὸ κέντρον τῆς νήσου Σπιτζ(βέργης), ἄρχεται ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ κέντρον τοῦ Ἡλίου φθάσει εἰς ἀπόστασιν 12° ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἰσημερινοῦ, ἦτοι πρὸς ἀπόστασιν ἴσην πρὸς τὰς μοίρας τοῦ μεσημβρινοῦ τὰς ἀπὸ τοῦ τόπου τούτου μέχρι τοῦ βορείου πόλου, ὅπερ συμβαίνει ἓνα περίπου μῆνα μετὰ τὴν ἑαρινήν, καὶ ἓνα περίπου μῆνα πρὸ τῆς φθινοπωρινῆς ἰσημερίας. Εὐχερῶς δὲ γεωμετρικῶς ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἀπὸ τοῦ ὀρίζοντος, κατὰ τὴν ἀνωτέραν μεσημβρινὴν διάβασιν, μέγιστον ὕψος τοῦ κέντρου τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου (μετρούμενον πρὸς νότον μὲν διὰ τοὺς ἐν τῇ βορείῳ κατεψυγμένῃ ζώνῃ κειμένους τόπους τῆς γῆς, πρὸς βορρᾶν δὲ διὰ τοὺς ἐν τῇ νοτίῳ) ἐξισοῦται πρὸς τὴν ἔγγλισιν (=23° 27' 16" περίπου) ἠὺξημένην κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πλησιέστερου πόλου γωνιώδη ἀπόστασιν τοῦ τόπου. Κατὰ ταῦτα, τὸ μέγιστον ἀπὸ τοῦ ὀρίζοντος ὕψος τοῦ ἡλιακοῦ κέντρου, ἐπὶ μὲν τοῦ βορείου πόλου τῆς γῆς, ἰσοῦται πρὸς 23° 27' 16" (=23° 27' 16" + 0°), κατὰ τὰς θερινὰς τροπὰς, τὸ ἀπὸ τοῦ ὀρίζοντος τοῦ βορείου πολικοῦ κύκλου ὕψος τοῦ ἡλιακοῦ κέντρου ἰσοῦται πρὸς 46° 54' 32" (=23° 27' 16" + 23° 27' 16"), τὸ δὲ μέγιστον ἀπὸ τοῦ ὀρίζοντος ὕψος τοῦ κέντρου τοῦ Ἡλίου ἐπὶ τοῦ 78ου παραλλήλου ἰσοῦται πρὸς 35° 27' 16" (=23° 27' 16" + 20°).

Ἄλλ' ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ μερικώτερον ἡμῶν ζήτημα καὶ ἀναλάβωμεν τὸν ὑπολογισμόν τῆς διαρκείας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς τόπου κειμένου μεταξὺ τοῦ πολικοῦ κύκλου καὶ τοῦ πόλου, οἷον τόπου κειμένου ἐπὶ τοῦ 78ου παραλλήλου. Τὴν 8ην μαρτίου, ὁ τόπος οὗτος ἔχει ἰσημερίαν, ἦτοι ἡμέραν δωδεκάωρον καὶ νύκτα ἐπίσης δωδεκάωρον. Τὴν 9ην ἀπριλίου περίπου, ἄρχεται ἡ συνεχὴς αὐτοῦ ἡμέρα, ἣτις ἐπεκτείνεται, κατὰ τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα, μέχρι τῆς 10ης αὐγούστου, ἦτοι ἐπὶ μῆνας 4· ἀπὸ τῆς 8ης ἄρα μαρτίου μέχρι τῆς 9ης ἀπριλίου, ἡ ἡμέρα αὐτοῦ αὐξάνει καί, κατὰ συνέπειαν, ἡ νύξ ἐλαττοῦται κατὰ 12 ὄλας ὥρας, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς μέσην ἡμερησίαν αὐξῆσιν 24 λεπτῶν· τὴν 11ην Σεπτεμβρίου, ὁ τόπος οὗτος ἔχει καὶ πάλιν ἰσημερίαν ἀπὸ τῆς 10ης ἄρα αὐγούστου μέχρι τῆς 11ης Σεπτεμβρίου, ἡ ἡμέρα αὐτοῦ ἐλαττοῦται καί, κατὰ συνέπειαν, ἡ νύξ αὐξάνει κατὰ 12 ὄλας ὥρας, ἦτοι κατὰ 24 λεπτά ἡμερησίως κατὰ μέσον ὄρον· τὴν 10ην ὀκτωβρίου, ἄρχεται ἡ συνεχὴς αὐτοῦ νύξ, διαρκούσα μέχρι τῆς 9ης Φεβρουαρίου, ἦτοι ἐπὶ μῆνας 4· τελευταῖον δὲ, ἀπὸ τῆς 9ης Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 8ης μαρτίου, ἡ ἡμέρα αὐτοῦ αὐξάνει κατὰ 12 ὥρας, ἦτοι κατὰ 24 λεπτά ἡμερησίως, καὶ ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης ἡμέρας ἐπανερχονται τὰ φαινόμενα κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν. Ἐννοεῖται βεβαίως ὅτι τὰ

ἀνωτέρω τροποποιῶνται ἐπαίσθητῶς ἐκ τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτός, ἣτις ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν μετάθεσιν τῶν ἀνωτέρων σημειωθέντων ὁρίων τῆς συνεχῆς ἡμέρας, πρὸς τὰς ἰσημερίας μὲν, κατὰ τὸ θερινὸν τμήμα τῆς περιόδου ταύτης, πρὸς τὰς χειμερινὰς δὲ τροπὰς, κατὰ τὸ χειμερινόν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ὑπολογίζεται ἡ διάρκεια τῆς ἡμέρας καὶ τὰ ὅρια ἐκατέρας τῶν συνεχῶν ἡμερῶν, δι' οἷονδῆποτε τόπον κείμενον ἐντὸς τῶν κατεψυγμένων ζωνῶν. Γενικῶς δὲ, ὡς συνάγεται τοῦτο ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημειωθέντων, ὅσα τόπος τις κεῖται πλησιέστερον τοῦ πόλου, τόσα καὶ ἡ συνεχὴς αὐτοῦ ἡμέρα εἶνε ἐπιμηκεστέρα· ὅσα δὲ πλησιέστερον πρὸς τὸν πολικὸν κύκλον, τόσα καὶ ἡ συνεχὴς αὐτοῦ ἡμέρα ὀλιγώτερον μακρά.

Ὁ ἐπόμενος πίναξ δεικνύει τὴν, ἀνεξαρτήτως τῆς διαθλάσεως, διάρκειαν τῆς μεγίστης ἡμέρας κατὰ τὰ διάφορα πλάτη.

Πλάτη.	Διάρκεια τῆς μεγίστης ἡμέρας.	Πλάτη.	Διάρκεια τῆς μεγίστης ἡμέρας.
0° 12 ὄρ. —	40° 14 ὄρ. 51'
5° 12 » 17'	45° 15 » 26'
10° 12 » 35'	50° 16 » 9'
15° 12 » 53'	55° 17 » 7'
20° 13 » 13'	60° 18 » 30'
25° 13 » 34'	65° 21 » 9'
30° 13 » 56'	66° 33' 24 » 0'
35° 14 » 22'		

Βόρεια πλάτη	Ὁ ἥλιος δὲν δύει ἐπὶ ἡμέρας περίπου	Ὁ ἥλιος δὲν ἀνατέλλει ἐπὶ ἡμέρας περίπου
66° 33' 1 1
70° 65 60
75° 103 97
80° 134 127
85° 161 153
90° 186 179

Προκειμένου περὶ νοτίων πλατῶν, δεόν ν' ἀνταλλάξωμεν τὰς θέσεις τῶν ἐν τῷ ἀμέσῳ ἀνωτέρω πίνακι ἡμερῶν καθ' ἃς ὁ Ἡλιος δὲν δύει πρὸς τὰς ἡμέρας καθ' ἃς ὁ Ἡλιος δὲν ἀνατέλλει ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ. Ἡ παρατηρουμένη δὲ ἐν γένει ὑπεροχὴ τῆς μεγίστης συνεχῆς ἡμέρας τῶν μεταξὺ 66° 33' καὶ 90° βορείου πλάτους παραλλήλων ἀπὸ τῆς μεγίστης συνεχῆς νυκτὸς, ἀποδοτέα εἰς τὴν ἀφ' ἐνὸς μὲν μείζονα τοῦ νοτίου ἕκτασιν τοῦ βορείου τμήματος τῆς ἐκλειπτικῆς (διότι ὁ Ἡλιος κατέχει τὴν ἐτέραν τῶν ἐστιῶν τῆς γῆνιης τροχίας,

επομένως δὲ αὐτὴ τέμνεται διὰ τῆς γραμμῆς τῶν ἡμεριῶν εἰς δύο ἄνισα, ὧν μείζον τὸ βόρειον, τμήματα), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐλάσσονα ταχύτητα τῆς περὶ τὸν Ἥλιον περιφορᾶς τῆς Γῆς ἕνεκα τῆς ἀπὸ τοῦ Ἥλιου μείζονος ἀποστάσεως αὐτῆς, κατὰ τὸ βόρειον τῆς ἐκλειπτικῆς τμήμα.

*

*

Τελευταῖον ζήτημα σχεδιαζόμενον πρὸς τὸ προκείμενον εἶνε τὸ τῆς διαφορᾶς τοῦ χρόνου τῶν διαφόρων τόπων τῆς γῆς, ἢ μερικώτερον τῆς διαφορᾶς τῆς μεσημβρίας. Τῆς Γῆς οὐσῆς σφαιρικῆς καὶ φωτιζομένης ὑπὸ τοῦ Ἥλιου, ἀναγκαιῶς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, πλὴν τῶν κειμένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γεωγραφικοῦ μεσημβρινοῦ, ἔχουσι διαφόρους ὥρας τοῦ νυχθημέρου, ἐν γένει δὲ ἡ στιγμὴ τῆς διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ φαινομενικῆς διαβάσεως τοῦ κέντρου τοῦ Ἥλιου, ἢ ὀρίζουσα τὴν μεσημβρίαν ἐκάστου σημείου τῆς γῆϊνης ἐπιφανείας, εἶνε διάφορος διὰ τὰ διάφορα ταῦτα σημεῖα, καὶ προηγείται μὲν ἡ στιγμὴ τῆς μεσημβρίας τῶν ἀνατολικώτερον κειμένων τόπων, ἔπεται δὲ φυσικῶς ἡ τῆς μεσημβρίας τῶν πρὸς δυσμὰς ἐκείνων κειμένων. Οὕτως ἡ μεσημβρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Ἁγίας Σοφίας) προηγείται, ὡς γνωστόν, τῆς μεσημβρίας τῶν Ἀθηνῶν (Παρθενῶνος), κατὰ 0 ὥρ. 20' 58'', 5, ἡ μεσημβρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως προηγείται τῆς τῶν Παρισίων (Ἀστεροσκοπεῖου) κατὰ 1 ὥρ. 46' 32'', 4, ἡ δὲ τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ 1 ὥρ. 25' 33'', 9.

Τὸ ζήτημα τῆς τροπῆς τοῦ χρόνου τόπου τινὸς εἰς χρόνον ἑτέρου, εἶνε σήμερον ἐκ τῶν ἀπλουστάτων, καθ' ὅσον εὐχερῶς ὑπολογίζεται ἡ μεταξὺ δύο τινῶν τόπων διαφορὰ τοῦ χρόνου, δεδομένης τῆς κατὰ μῆκος διαφορᾶς τῶν τόπων τούτων. Διότι, ἐπειδὴ ἡ διαδοχὴ τῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας ἐν τοῖς διαφόροις σημείοις τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς προκύπτει ἐκ τῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς περὶ τὸν ἑαυτῆς ἄξονα, ἡ δὲ περιστροφή αὕτη γίνεται ἰσοταχῶς, ἔπεται ὅτι ἐν διαστήματι 24 μῆσων ὡρῶν, ἅπαντες οἱ ἐπὶ τῆς Γῆς νοούμενοι ἡμήμεμβρινοὶ διέρχονται διαδοχικῶς διὰ τοῦ κέντρου τοῦ Ἥλιου, ἤτοι συμπληροῦνται ἐν τῷ διαστήματι τῶν 24 τούτων ὡρῶν ὀλόκληρος περιφέρεια ὑφ' ἐκάστου τῶν σημείων τούτων. Ἄρα ἡ εἰς 15° μῆκους ἀντιστοιχοῦσα διαφορὰ τοῦ χρόνου ἰσοῦται πρὸς 1 ὥραν ἢ 60', τοῦ ἀνατολικώτερου κειμένου τόπου ἔχοντος μεσημβρίαν 1 ὥραν πρὸ τοῦ ἑτέρου. Κατὰ παρόμοιον τρόπον εὐρίσκεται ὅτι εἰς 1° διαφορὰν μῆκους ἀντιστοιχεῖ 4' διαφορὰ χρόνου, εἰς 1' μοίρας διαφορὰν μῆκους ἀντιστοιχεῖ 4'' διαφορὰ χρόνου, καὶ εἰς 1'' μοίρας διαφορὰν μῆκους ἀντιστοιχεῖ 4''' διαφορὰ χρόνου, ἐξ οὗ

συνάγομεν ἀμέσως ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν λεπτῶν τῆς ὥρας εἶνε τετραπλάσιος τοῦ τῶν μοιρῶν τοῦ μῆκους, ὁ τῶν δευτερολέπτων εἶνε τετραπλάσιος τοῦ τῶν λεπτῶν τοῦ μῆκους, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν τριτολέπτων τῆς ὥρας εἶνε τετραπλάσιος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δευτερολέπτων τῆς μοίρας τοῦ μῆκους. Πρὸς ὑπολογισμόν ὅθεν τῆς διαφορᾶς τοῦ χρόνου ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ μῆκους, πολλαπλασιάζομεν διαδοχικῶς τὰ δευτερόλεπτα, λεπτὰ καὶ μοίρας τοῦ μῆκους ἐπὶ 4, ὀνομάζοντες τὸ μὲν πρῶτον γενόμενον τριτόλεπτα ὥρας, τὸ δεύτερον δευτερόλεπτα ὥρας, καὶ τὸ τρίτον λεπτὰ τῆς ὥρας. Ἀντιστρόφως δέ, πρὸς ὑπολογισμόν τῆς διαφορᾶς τοῦ χρόνου, διαιροῦμεν διαδοχικῶς τὰ λεπτὰ, δευτερόλεπτα καὶ τριτόλεπτα τῆς ὥρας διὰ τοῦ 4, καὶ καλοῦμεν τὸ μὲν πρῶτον πηλίκον μοίρας, τὸ δεύτερον λεπτὰ τῆς μοίρας, καὶ τὸ τρίτον δευτερόλεπτα τῆς μοίρας. Οὕτως, ἐν παραδείγματι, γινώσκοντες ὅτι ἡ διαφορὰ τοῦ χρόνου μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν ἀνέρχεται εἰς 20' 58'', 5, εὐρίσκομεν τὴν κατὰ μῆκος διαφορὰν ἀνερχομένην εἰς 5° 14' 37'', 5. Ἐπίσης γινώσκοντες τὴν μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Παρισίων ἀφ' ἑνός, Ἀθηνῶν δὲ καὶ Παρισίων ἀφ' ἑτέρου, διαφορὰν τοῦ χρόνου, ἀνερχομένην εἰς 1 ὥρ. 46' 32'', 4, διὰ τὴν πρώτην, καὶ 1 ὥρ. 25' 33'', 9, διὰ τὴν δευτέραν πόλιν, εὐρίσκομεν τὰς διαφορὰς τοῦ μῆκους ἐξισουμένας εἰς 26° 38' 6" καὶ 21° 23' 28'', 5.

Τὰ τελευταῖα ταῦτα ζητήματα ἀπλοποιῶνται ἐπαισθητῶς διὰ τῶν πινάκων τῶν δημοσιευμένων ἐν τοῖς ἀνωτέρω μνημονευθεῖσιν ἀστρονομικοῖς περιοδικοῖς, ἐν οἷς σημειοῦται πλὴν τῆς κατὰ μῆκος διαφορᾶς καὶ ἡ κατὰ χρόνον (τῶν ἀξιολογωτέρων τούλάχιστον σημείων τῆς γῆϊνης ἐπιφανείας), ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Παρισίων, ἀπλῆ δὲ ἀφαίρεσις μεταξὺ τῶν ἐν τοῖς πίναξι τούτοις ἀναγραφομένων ἀριθμῶν ἀρκεῖ πρὸς ἄμεσον λογισμόν τῶν διαφορῶν τούτων.

Ἐνεκα δὲ τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης καὶ ἐρμηνευθείσης διαφορᾶς τοῦ χρόνου εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς γῆϊνης ἐπιφανείας, ἡ ἡμέρα, καὶ κατὰ συνέπειαν, τὸ ἔτος, δὲν ἄρχεται τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀπανταχοῦ γῆς, ἐπομένως, ἐὰν παρατηρητὴς ἠδύνατο ἀκαριαίως νὰ μεταφερθῆ εἰς ἅπαντα τὰ σημεῖα τῆς γῆς, θὰ ἔδβαιουτο ὅτι, τὴν μεσημβρίαν τῆς 15ης φεβρουαρίου, ἐν παραδείγματι, κατὰ τὸν χρόνον Κωνσταντινουπόλεως, σημειοῦται: 15η φεβρουαρίου 1 ὥρα μ. μ., εἰς τὸν 15° πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεσημβρινόν· 15η φεβρουαρίου 2 ὥραι μ. μ., εἰς τὸν 30° πρὸς Α. 15η φεβρουαρίου μεσονύκτιον (ἤτοι τέρμα τῆς 15ης φεβρουαρίου), εἰς τὸν 180° πρὸς Α. τῆς Κων/λεως μεσημβρινόν. Ἄλλ' ἐὰν ὁ αὐτὸς παρατηρητὴς ἔβαινε

κατὰ τὴν ἐναντίαν διεύθυνσιν, ἤτοι πρὸς Δυσμὰς, θὰ ἰσχυροῦτο ὅτι, τὴν αὐτὴν στιγμὴν θὰ ἐσημειοῦτο : 15ῃ φεβρουαρίου 14 ὥραι π. μ., εἰς τὸν 15° πρὸς Δυσμὰς τῆς Κων/λεως μεσημβρινόν. 15ῃ φεβρουαρίου 10 ὥραι π. μ., εἰς τὸν 30° πρὸς Δ. 14ῃ φεβρουαρίου μεσονύκτιον (ἤτοι τέρμα τῆς 14ης φεβρουαρίου), εἰς τὸν 180° πρὸς Δ. τῆς Κων/πόλεως μεσημβρινόν. Ἐντεῦθεν ἔπεται τὸ παράδοξον τοῦτο ὅτι οἱ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ (180° πρὸς Α. καὶ 180° πρὸς Δ. τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς Κων/λεως) κείμενοι τόποι δέον νὰ καλῶσι τὴν αὐτὴν ἡμέραν 14ην καὶ συνάμα 15ην φεβρουαρίου, καθ' ὅσον οὗτοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ θαλασσοπόρων ἐλθόντων ἀπὸ δυσμῶν ἢ ἀπὸ ἀνατολῶν. Ὅ,τι δὲ συμβαίνει διὰ τοὺς ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ εἰς ἀπόστασιν 180° πρὸς Α. ἢ πρὸς Δ. τῆς Κων/λεως κείμενους τόπους, αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ διὰ πάντα τόπον κείμενον πρὸς Α. ἢ πρὸς Δ. τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ οἰοῦδή τινος ἄλλου σημείου τῆς γηίνης ἐπιφανείας, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι συναντῶνται ἐν αὐτῷ δύο ταξειδιῶται ἀναχωρήσαντες μὲν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου, βαίνοντες δὲ ἀντιθέτως πρὸς συνάντησιν ἀλλήλων.

Ἐὰν δὲ ὁ ταξειδιώτης περιπλεύσῃ τὴν Γῆν κατὰ διεύθυνσιν ἀπὸ Δ. πρὸς Α. καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως, θὰ εὐρέθῃ μετρῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὥρολογίων τῶν τόπων δι' ὧν διήλθε, μίαν ἐπὶ πλεόν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐν γένει τοῦ σημείου τῆς ἀναχωρήσεως) ἡμέραν, ἐνῶ, τοῦναντίον, θὰ μετρῇ μίαν ἐπὶ ἔλαττον ἡμέραν ἐκείνης, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι συνεπλήρωσε τὸν περίπλου τῆς γῆς κατὰ διεύθυνσιν ἀπ' Α. πρὸς Δ.

Οὕτω, λέγει ὁ κ. Rousselet, τὸν 17ον αἰῶνα, ὁ πατὴρ Ἀλφόνσος Sanctius, μεταβὰς ἀπὸ τῆς ἰσπανικῆς Manille (ἐπὶ τῆς μεγάλης τῶν Φιλιππίνων νήσων Luçon) εἰς τὴν πορτογαλικὴν ἀποικίαν Macao (ἐν Σινικῇ παρὰ τὴν Hong-Kong), ἠτοιμάσθη τὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ ν' ἀναγνώσῃ τὰς εὐχὰς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἑορταζομένου τὴν 2 Μαΐου (ν. ἡμ.) Μεγάλη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς καὶ ἡ ἀγανάκτησις αὐτοῦ, ὅταν οἱ πορτογάλλοι ἱερεῖς εἰδοποίησαν αὐτὸν ὅτι ἑορτάσασαν ἤδη τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τὴν προτεραίαν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ, καὶ ὅτι, τῆς ἡμέρας ἐκείνης, οὔσης 3ης μαΐου, ἔδει ν' ἀναγνωσθῶσιν αἱ εὐχαὶ τῆς ἐπομένης ἡμέρας.

Ἦδη δὲ παρουσιάζεται τὸ ἀρχικῶς τεθὲν ζήτημα : Εἰς ποῖον τόπον καὶ πότε ἀρχεται ἡ ἡμέρα ἢ καλουμένη, ἐν παραδείγματι, 15ῃ φεβρουαρίου ; — Ἡ ἀπόκρισις φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως εὐχερῆς : ἡ 15ῃ φεβρουαρίου ἀρχεται καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἥλιος διέρχεται διὰ τοῦ με-

σημβρινοῦ τοῦ κειμένου εἰς ἀπόστασιν 180° ἀπὸ τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ, ὅποτε εἶνε μεσονύκτιον ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τούτου, καὶ ἐπομένως ἀρχεται ἡ πολιτικὴ ἡμέρα πάντων τῶν ἐπὶ τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ κειμένων τόπων. Ἄλλ' ὡς γνωστόν, ἀπαντα τὰ ἔθνη δὲν συμφώνησαν εἰσέτι πρὸς παραδοχὴν τοῦ αὐτοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ, καὶ διὰ λόγους μᾶλλον φιλοτιμίας ἢ ἐπιστημονικῆς ἀνάγκης ὑπολογίζουσι τὰ γεωγραφικὰ μήκη ἀπὸ διαφόρου καὶ ἰδίου ἑκαστον μεσημβρινοῦ, οἷον οἱ Ἄγγλοι ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπίου τοῦ Greenwich (B. Π. 51° 28' 39" — Δ. Μ. 2° 20' 14" , 4 ἀπὸ Παρισίων), οἱ Ἀμερικανοὶ ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπίου τῆς Washington (B. Π. 38° 53' 39" — Δ. Μ. 79° 23' 16"), οἱ Ρῶσοι ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπίου τῆς Pulkowa (B. Π. 59° 46' 19" — Α. Μ. 27° 59' 26"), οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ ἀρχαιότεροι γεωγράφοι ἀπὸ τοῦ τῆς νήσου Φέρου (île de Fer — B. Π. 27° 46' 30" — Δ. Μ. 20° 14' 36"), κτλ. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι δι' ἑκαστον τῶν διαφορῶν ἐθνῶν, ἡ αὐτὴ μηνολογία ἀρχεται εἰς διάφορα σημεία τῆς γηίνης ἐπιφανείας, ἡ δὲ διὰ συνενώσεως τῶν σημείων τούτων σχηματιζομένη γραμμὴ τῆς διακρίσεως τῶν κατὰ μίαν μηνολογίαν διαφερουσῶν χωρῶν, γραμμὴ ἔχουσα ἀνώμαλον ἐπὶ τοῦ χάρτου σχῆμα, διέρχεται ἀνατολικῶς τῆς Νέας Ζέμβλας, εἶτα μεταξὺ τῶν νήσων Viti καὶ τῆς Νέας Καληδονίας καὶ τῶν Ἐβρίδων, εἶτα μεταξὺ τῆς Μελανησίας καὶ τῆς Μικρονησίας, εἶτα μεταξὺ τῶν Φιλιππίνων καὶ τῆς Βορνέου, παρακολουθοῦσα ἐν τέλει τὴν πρὸς ἀνατολὰς τῶν πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν παραλίον τῶν Ἰαπωνικῶν νήσων διεύθυνσιν.

Οὕτω κατωρθώθη νὰ μηδενισθῶσιν αἱ διαφοροὶ συγχύσεις καὶ πλαναί, αἵτινες δύνανται νὰ προκύψωσι κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς μηνολογίας τῶν διαφορῶν σημείων τῆς γηίνης ἐπιφανείας, ἕνεκα τῆς κατὰ τόπους διαφορᾶς τῆς μεσημβρίας.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἡλίας Γ. Βαλαμαάκης.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΡΟΥΒΙΝΣΤΑΙΝ¹

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ' ΑΡΘΟΥΡ
(Alexandre M' Arthur).

(Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ τῆς δεσποινίδος Χαρικλείας Ν.Μ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ἱερόν Μελοδράμα

Κατὰ τὸ 1882 ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Λειψίας Signale ἀνεδημοσιεύθη ἐκ συγγράμματος ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Ἰωσήφ Λεβίνσκυ καὶ φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν «Vor den Coulissen» ἐπιστολὴ τοῦ Ρουβινστάιν περὶ ἱεροῦ Μελοδράματος.

«Πολλάκις» — γράφει — «καὶ πολλαχόθεν μοὶ ἐγένετο ἡ ἐρώτησις τί διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἱεροῦ μελοδράματος ἐννοῶ, ἐπιγραφῆς ἣν ἔδωκα εἰς τὰ συνθέματά μου «Ἀπολεσθέντα Παράδεισον» καὶ «Πύργον τοῦ Βαβέλ.» Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην πολλάκις προφορικῶς ἀπεκρίθην, ἀλλὰ ὑπὸ πολλῶν μοὶ ἐζητήθη καὶ ἐγγράφως ἡ περὶ τοῦ ἀντικειμένου ἰδέα μου, ἐνῶ δὲ ἀνελογιζόμενη περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου τοιαύτης δηλώσεώς μου, καὶ δὲν εἶχον εἰσέτι ὀριστικῶς ἀποφασίσει ἂν προτιμότερον θὰ ἦτο νὰ πράξω τοῦτο διὰ φυλλάδιου, συγγράμματος ἢ διατριβῆς ἐν ἐφημερίδι, ἔλαβον τὴν ὑμετέραν τιμητικὴν πρόσκλησιν νὰ δώσω εἰς τὸ ὑμέτερον ἔργον «Vor den Coulissen» προϊόν τι τοῦ καλάμου μου. Ἐπωφελοῦμαι ὅθεν τὴν οὕτως παρεχομένην μοι εὐκαιρίαν ἵνα ἀπαντήσω, καίτοι συντόμως, ἐπὶ τινων σημείων τοῦ θέματος, καθότι καὶ ὁ τίτλος τοῦ ὑμετέρου συγγράμματος λίαν κατὰ τοῦτο πρόσφορος.

«Τὸ ἐκκλησιαστικὸν μελοδράμα (oratorium) εἶνε ἔκφανσις τῆς τέχνης, καθ' ἣς ἀνεκαθεν συνησθαινόμην συναίσθημα προκαλοῦν διαμαρτυρίας. Τὰ γνωστότατα ἔργα τοῦ κλάδου τούτου τῆς τέχνης με ἐνεποιοῦν πάντοτε, οὐχὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν μελέτης αὐτῶν, ἀλλ' ἀκροάσεως καὶ ἐκτελέσεως, ψυχρὰν εἰ μὴ καὶ δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Ἡ ἐν αὐτοῖς σκληρῶς τόσον τοῦ μουσικοῦ ὅσον καὶ τοῦ ποιητικοῦ τύπου μοὶ ἐφαίνεται

¹ Συνέχεια: ἴδε φυλλάδιον 8.

ὅπως ἀσύμφωνος πρὸς τὴν ἄκραν δραματικότητα τοῦ θέματος, ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ βλέπειν ἔξοχα πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης ἀναπαριστώμενα ὑπὸ ψαλλόντων κυρίων φερόντων μέλαν φράκον, λευκὸν λαιμοδέτην, κιτρίνας περιχειρίδας καὶ κρατούντων τετράδια πρὸ τῆς ρινός, καὶ ὑπὸ κυριῶν ἐν νεωτάτου συστήματος περιβολῇ καὶ ἔστιν ὅτε ὅπως ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον διεσκευασμένη, ἀλγεινῶς πάντοτε διέθετέ με ὥστε οὐδέποτε ἠσθάνθην τὴν ἐλαχίστην τέρψιν. Αὐθορμητῶς ἐπήρχετό μοι ἡ ἰδέα καὶ ἡ σκέψις πόσον μεγαλοπρεπέστερον καὶ δραστικώτερον θὰ ἦτο διὰ τὴν ἀντίληψιν ἂν πάντα ταῦτα παρίσταντο ἐπὶ σκηνῆς μετὰ τῆς πρεπούσης δράσεως, περιβολῆς καὶ διακοσμήσεως. Πρὸς ἐπιτεῦξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀναγκαῖα βεβαίως ἦτο ἡ τροποποίησις τοῦ κειμένου ἀπὸ διαλογικοῦ εἰς δραματικόν, τοῦθ' ὅπερ κατ' ἐμέ, οὐχὶ δύσκολον καὶ οὐδαμῶς ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν μουσικὴν.

«Τὴν ἐνστασιν ὅτι ἀγιογραφικὰ θέματα, ἕνεκα τοῦ ἱεροῦ χαρακτῆρος αὐτῶν, δὲν πρέπει ν' ἀναβιβάζωνται ἐπὶ σκηνῆς, δὲν παραδέχομαι. Οὕτω θὰ ἀνωμολόγεις ὅτι τὸ θέατρον εἶνε τι ποταπὸν καὶ φαῦλον καὶ οὐχὶ ὄργανον ὑψίστων μορφωτικῶν σκοπῶν. Ἐν ταῖς πινακοθήκαις, ἵνα μεταχειρισθῶμεν παραλληλισμὸν τινα, ἡ σιζίτινα Παναγία εἶνε τὸ μόνον ἔργον τὸ ἐκτεθειμένον εἰς ἰδιαιτέραν αἴθουσαν, ὅλαι δὲ αἱ ἄλλαι ἱεραὶ εἰκόνες τῶν διασημοτάτων καλλιτεχνῶν εἶνε πολλάκις ἀνηρητημένα παραπλεύρως εἰκονογραφικῶν ἀπεικονιζουσῶν σκηνᾶς ἐν καπηλείοις, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ παραβιάζεται ἐκ τῆς τῶν μὲν ἢ τῶν δὲ ἀντίληψις. Ἀπόδειξις τῆς τάσεως τοῦ λαοῦ πρὸς ἱερά ἐπὶ τῆς σκηνῆς θεάματα εἶνε σὺν ἄλλοις αἱ παραστάσεις τῶν μυστηρίων ἐν τῷ μεσαιῶνι. Πάντες δὲ γινώσκομεν τὴν κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους ἐφ' ὧν ἐπίδρασιν τῶν ἐν Ὁβερραμεργάου γινομένων κατὰ περιόδους παραστάσεων τῶν παθῶν τοῦ Χριστοῦ, καίτοι ἡ μελοποιία αὐτῶν ὅπως ἀπλοϊκῆ. Οἷα ὅμως θὰ ἦτο ἡ ἐπὶ τοῦ ἀκροατηρίου ἐντύπωσις ἂν τοιαῦτ' ἔργα τοῦ Μπάχ, τοῦ Χάντζελ, τοῦ Μένδελσον, διασκευαζόμενα, δραματικῶς ἐδιδάσκοντο! Ὡς παράδειγμα, ἐπέρχεται μοι εἰς τὸν νοῦν ἡ ὠραία καὶ μεγαλοπρεπῆς ἐντύπωσις ἡ προξενουμένη, ὑπὸ τῶν διαφανῶν εἰκόνων τῶν ἀνὰ πᾶσαν τετραετίαν παριστανομένων ἐν τῇ βερολινεῖῳ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν ἐν συνοδίᾳ τοῦ μουσικοῦ χοροῦ τοῦ μητροπολιτικοῦ Ναοῦ.

«Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ ἐπὶ σκηνῆς διδασχὴ τοιούτων θεμάτων θὰ ἦτο ἱεροσυλία, εἶνε λίαν διαδεδομένη καὶ δὲν δύναται ὀλοσχερῶς νὰ παροραθῇ, ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὴν ὀργάνωσιν ἰδιαιτέρου πρὸς τοῦτο κλάδου τέχνης καὶ ἰδιαιτέρου θεάτρου ἀποκλειστικῶς πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἱδρυομένου.

«Τὸν κλάδον τοῦτον τῆς τέχνης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν θύραθεν, ἠδύνατό τις ν' ἀποκαλέσῃ «Ἰερὸν μελοδράμα» καὶ τὸ Θέατρον «Ἰερὸν» ἔχον ἰδίους καλλιτέχνους καὶ ἰδίους μουσικοὺς χοροὺς, συνάμα δὲ ἴδιον κανονισμόν διὰ τὸ δημόσιον καὶ τρόπον τινα ἀποτελοῦν «Ναὸν τῆς Τέχνης.»

«Ὅπως θὰ παρεξηγεῖτο ἡ ἰδέα μου ἐάν τις ἀπέδιδεν αὐτὴν εἰς τὰς ἐξυπηρετήσεως, διαδόσεων ἢ ἐκπροσωπήσεως ἐκκλησιαστικῶν σκοπῶν ἢ συμφερόντων. Ἔχω ὑπ' ὄψιν ἀπλῶς καὶ μόνον ζήτημα τέχνης, ὅπερ μοι φαίνεται ὑψηλόν, ὠραῖον, ἄξιον πραγματώσεως ἀνεξαρτήτως παντὸς ἐκμεταλλευτικοῦ σκοποῦ. Καλῶς βεβαίως ἀναλογίζομαι τὰς δυσχερείας τοῦ ἔργου, ἀλλὰ δὲν εὐρίσκω αὐτὰς ἀνυπερβλήτους.

«Α'. — Τὰ πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ ἔργου ἀπαιτούμενα χρηματικά μέσα δὲν εἶνε δυσεῦρετα, διότι τὸ καινοφανές καὶ πρωτότυπον τῆς ἐπιχειρήσεως μετὰ βεβαιότητος θὰ προσπορίσῃ ἀφθόρους εἰσπράξεις.

«Β'. — Οὐδὲ τὸ τεχνικὸν μέρος παρουσιάζει ἀκαταγωνίστους δυσχερείας. Ἄοιδοὶ δυνάμενοι ἀποκλειστικῶς ν' ἀφιερῶσιν εἰς τὸν κλάδον τοῦτον δὲν ἐλλείπουσι, διότι εἰς πολλοὺς καὶ πολλὰς ἀοιδούς, ἀέργους, καίτοι ἄλλως διαπρεπεῖς, τὸ Ἰερὸν Θέατρον θὰ ἦτο σωτηρία, συνάμα δὲ ἕτεροι νέοι θὰ προήγοντο εἰς τὸ μέσον ἔχοντες ἰδιοφυίαν πρὸς τὸν κλάδον τοῦτον.

«Γ'. — Καὶ τὸ σκηρικὸν δὲ μέρος δὲν δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἀκαταγωνίστους δυσχερείας καὶ ἰδίᾳ ἕνεκα τῶν τεραστίων προόδων, τῶν γενομένων καὶ ὁσημέραι γινομένων ὑπὸ τῆς Μηχανικῆς καὶ τῆς Κοσμητικῆς τέχνης. Οὐχ ἦττον ὅμως ἀρχιτέκτων, μηχανικῶς καὶ διακοσμητικῆς τοῦ νέου θεάτρου, δεόν νὰ ἐργασθῶσι κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτῆρος τοῦ ἰδρύματος. Πῶς τοῦτο θὰ γίνηται, δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμὲ τὸν ξένον εἰς τὰ τοιαῦτα νὰ διδάξω, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιστάσει θὰ ἀπηγγεῖτο οὐσιώδης τροποποίησις τῆς τέως οἰκοδομήσεως θεάτρων, τῆς θέσεως τῆς ὀρχήστρας, τοῦ διὰ τὸ ἀκροατήριον χώρου κτλ. Καὶ ἐν τῇ διασκευῇ τῶν τῆς σκηνης θὰ ἦτο ἐπάναγκες νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλὰ τῶν θεμάτων ἀπαιτοῦσι τριμερῆ διαιρέσιν τῆς σκηνης πρὸς ἀναπαράστασιν τοῦ Οὐρανοῦ, τῆς Κολάσεως καὶ τῆς Γῆς.

«Δ'. — Αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὰ χορικά δυσχερεῖαι καὶ ἰδίᾳ τὰς πολυφώνους χορικός ὁδὸς (ὡς π. χ. τὰς ἀναδιπλώσεις), δὲν εἶνε ὀλίγαι, οἱ χοροὶ ὅμως καὶ ἐν τοῖς νῦν θεάτροις ὑπερπηδῶσι δυσχερείας οὐδαμῶς μικρότερας, ἄλλως τε καὶ ἡ πλήρωμη τῶν μελῶν δύναται νὰ εἶνε ἀνωτέρα τοῦ ἐν τοῖς νῦν θεάτροις, πρὸς δὲ διὰ τοῦ καὶ νῦν ἐφαρμοζομένου καὶ λιαν ἀξιοσυστάτου συστήματος τῆς χρησιμοποίησεως ὑπεραριθμῶν πρὸς

περιστολὴν εἰς τὸν ἐλάχιστον ὅρον τῆς ἀνάγκης δράσεως ὑπὸ τῶν ἀδόντων μελῶν τοῦ χοροῦ, ὑπερπηδᾶται ἡ μεγάλη δυσχέρεια τῆς ἐν ρυθμῷ μέλψεως καὶ ταυτοχρόνου δράσεως.

«Διὰ τῆς ἐξομαλίσεως τῶν τεσσάρων τούτων κυριωτέρων δυσχερειῶν τὸ ἔργον φαίνεται μοι τεχνικῶς εὐκατόρθωτον. Οὕτω φαντάζομαι θέατρον, ἐν ᾧ, ἐν χρονολογικῇ τάξει, δυνατὸν καθ' ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τέχνης νὰ διδαχθῶσι τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς τε Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης. Τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ τὰ ἐν ἀμφοτέροις ταῖς Διαθήκαις πρόσωπα εἶνε τόσον ἔξοχα καὶ ἐπιβάλλοντα, τόσον ὠραῖα καὶ ποιητικά, ὥστε ἡ σκηρικὴ καὶ προσπίπτουσα εἰς τὰς αἰσθήσεις ἀναπαράστασις αὐτῶν τῇ συμπράξει πάντων τῶν μέσων τῆς τέχνης, θὰ ἐπεσπᾶτο τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δημοσίου, τὸ ἐνδιαφέρον τῶν σκεπτικῶν καὶ θ' ἀφώπλιζε τὴν τάξιν ἐκείνην, τὴν φεύγουσαν τὸ θέατρον, διότι πρὸ τῶν ὀμμάτων αὐτῆς εἶνε τόπος ἀπωλείας· ἂν ἡ ἀναπαράστασις τῆς Ἀγίας Γραφῆς διὰ τῆς ζωγραφικῆς δὲν εἶνε ἱεροσυλία, διατί τοιαύτη νὰ εἶνε ἢ διὰ τῆς δραματικῆς τέχνης;

«Ἄν τοιαύτη τις ἐπιχείρησις ἐπραγματοῦτο καὶ ἐν ἀρχῇ τὸ θέατρον περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν διδαχὴν τῶν ἀριστουργημάτων (τροποποιουμένων ὡς ἀνωτέρω εἴρηται) τῶν ἡμετέρων κλασικῶν συνθετῶν, θὰ ὑπῆρχεν οὕτω πλοῦσιον ὑλικὸν καὶ ἐπαρκές εἰς πολλοῦ χρόνου διάστημα. Οὐχ ἦττον ὅμως εὐκατεῖον εἶνε ὅπως οἱ σύγχρονοι συνθέται ἐπιδιδῶνται, εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τῆς τέχνης καὶ παρασκευάζωσι τὸ δι' αὐτὸν ὑλικόν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ θέμα ὅπως δώσῃ εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν χαρακτῆρα Ἰεροῦ μελοδράματος, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ κατὰλληλον μουσικὸν ὕφος, π. χ. εὐρύτερον ἄσμα, πλειοτέρα πολυφωνία, μεγαλοπροπεστέρα ἀπαγγελία ἢ ἐν τοῖς θύραθεν μελοδράμασιν· ἄλλως τε καὶ αὐτὸ τὸ θέμα δεόν νὰ διαπλασθῇ κατὰ κανόνας διαφέροντας τῶν ἐν χρήσει ἐν ταῖς συνθέσεσι τῶν θύραθεν μελοδραμάτων καὶ ἐπιβάλλοντας οὐχὶ τόσον ζωηρότητα ἐν τῇ δράσει, ὅσον μεγαλοπρέπειαν ἐν τῇ φωνητικῇ ἐκφράσει. Μία εἰκὼν, μία δραματικὴ στιγμή ἀρκεῖ δι' ὀλόκληρον πρᾶξιν· ἢ δ' ἐπέκτασις τῶν δεήσεων, τῶν θρήνων, τῶν εὐχαριστιῶν, τῶν αἰνῶν, ἢ μεμπτεῖα ἐν τοῖς θύραθεν μελοδράμασιν, ἐν τοῖς ἱεροῖς θὰ ἦτο ἀπαραίτητος ὅρος. Ἐν αὐτοῖς τόπου, χρόνου καὶ δράσεως ἐνότης δὲν εἶνε νόμος· ἢ διέγερσις συναισθήματος, καὶ οὕτως εἰπεῖν, συναισθήματος ἱερᾶς τέχνης, εἶνε ἡ τάσις καὶ ὁ σκοπός.

«Ἐκ τῶν ἤδη ὑπαρχόντων μελοδραμάτων τῶν συντιθεμένων ἐπὶ βάσεως ἀγιογραφικῆς μόνον ὁ «Ἰωσήφ» τοῦ Méhul εἶνε ἴσως κατάλληλον δι' ἱερὸν θέατρον, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἄλλα· διότι ἡ μουσικὴ ἐκ-

φρασις αὐτῶν εἶνε λίαν κοσμική καὶ τὸ ὕφος τῶν θεμάτων αὐτῶν μάλ-
λον ἀρμόζει εἰς θύραθεν θεάτρον, καθότι παρεισάγονται π. χ. ἐρωτικά
σκηνὰ μὴ ἀπαντῶσαι εἰς Ἀγίας Γραφάς. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι κατ'
ἀρχὴν πρέπει ν' ἀποκλείωνται αἱ τοιαῦται, ἀλλὰ νὰ ἀναπαρίστανται
αἱ ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ ἀπαντῶσαι, ὡς π. χ. τῆς Ἰουδήθ καὶ Ὀλο-
φέρνου, Σαμφῶν καὶ Δαλιδάς, τοῦ Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων καὶ πολ-
λῶν ἄλλων, οὐχὶ δὲ νὰ παρενείρωνται κατ' ἐπίνοιαν. Πρὸς δὲ τούτοις
αἱ ὀρχήσεις ἐφ' ὅσον καὶ ἐν τῷ θέματι ὑπάρχουσι, δὲν πρέπει ν' ἀπο-
κλείωνται, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ δεόν νὰ συντίθενται οὐχὶ κατὰ ρυθμούς
στροβίλων ἢ ποικῶν κτλ., ἀλλὰ νὰ φέρωσιν ἀνατολικὸν χρωματισμόν.

«Τὰ θέματα τοῦ Ἱεροῦ Θεάτρου εἶνε μὲν περιορισμένα, ὡς ἐκ μιᾶς
καὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἀντλούμενα, ἀλλ' ἀπεριόριστον ἔχουσι τὸ στά-
διον τῆς μουσικῆς συνθέσεως, διότι ἐν αὐτοῖς δὲν ἀποκλείεται, ὡς ἐν
τοῖς θύραθεν θεάτροις, ἡ ἀνασύνθεσις ὑποθέσεως ἐφ' ἧς ὑπάρχει ἤδη
σύνθεμα καὶ δὴ ἐπιτυχῶς εἰργασμένον σύνθεμα. Τούναντιον, ἐπὶ τῶν
ιερῶν θεμάτων δύνανται πολλοὶ συνθέτῃ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ θέμα διαφορο-
τρόπως νὰ χρωματίζωσι καὶ τονίζωσιν ἄνευ φόβου ἀποτυχίας παρὰ τῷ
δημοσίῳ, ἔνεκα τῆς ὑπ' ἄλλου προηγουμένου συνθέτου μελοποιήσεως
αὐτοῦ. Ἐν τῷ ἱερῷ δράματι τὸ ἐνδιαφέρον δὲν συνδέεται μετὰ τῆς
νωπότητος τοῦ θέματος, ἀλλὰ τῆς διαπλάσεως καὶ τῆς μουσικῆς ἐκ-
φράσεως αὐτοῦ. Οὕτω θεωροῦμεν τὴν ἐν πάσῃ μεγάλῃ πόλει τοῦ κό-
σμου ὑπαρξίν ἱεροῦ θεάτρου, οὐ μόνον δυνατὴν, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίαν.
Ἐπάρχουσι ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει πανταχοῦ ἐκκλησιαστικὰ μελο-
δράματα, ἀπαιτεῖται μόνον ἡ μεταφύτευσις αὐτῶν ἀπὸ τῶν αἰθουσῶν
τῶν συναυλιῶν, εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου, ἵνα μὴ μόνον ἀπαγγέλ-
λωνται, ἀλλὰ καὶ παριστάνωνται.

«Ἡ ἰδέα αὕτη ἀπασχολεῖ με ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας καὶ ἐπέκεινα. Εἰς
πολλὰς ἀποπειράς πρὸς πραγμάτων αὐτῆς προέβην καὶ πολλὰς περὶ
τοῦ ἀντικειμένου ἀντήλλαξα ἰδέας μετὰ διαπρεπῶν καὶ ροπήν δυνα-
μένων νὰ ἀσκήσωσι προσώπων.

«Μεταξὺ ἄλλων σχεδίων ὑπέθαλπον καὶ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡδύνατό τις
τῶν ἡγεμονούντων πριγκίπων μικροῦ γερμανικοῦ κράτους νὰ ἐγκλωπῶθῃ
τὴν ἰδέαν, διότι παρὰ τοιοῦτοις ἀπαντᾷ πολλὰς λίαν ἐπωφελῆς
ἀγάπη καὶ φροντίς περὶ τῆς τέχνης, ἀλλ' ὁ Μέγας δούξ τοῦ Βαϊμάρ
μοὶ ἐξεφράσθη, ὅτι, καὶ ἂν ἔτι εἶνε δυνατὴ ἡ πραγμάτωσις τοιοῦτου
σχεδίου, μόνον ἐν μεγάλῃ τινὶ πρωτευσίῃ θὰ εὑρίσκε πρόσφορον ἔδα-
φος ἐπιτυχίας. Ἄλλοτε πάλιν μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα ἰδρύσεως τοιοῦτου
θεάτρου ἐν Βερολίῳ, ὡς μεγάλης ἐστίας πολιτισμοῦ καὶ τέχνης ἀνε-

κοίνωσα λοιπὸν τὴν ἰδέαν μου εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουρ-
γῶν φῶν Μύλλερ, διότι πᾶν ἀναγόμενον εἰς ἱερά πράγματα εἶνε τῆς
δικαιοδοσίας αὐτοῦ, καὶ μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι ἡ ἰδέα μου εἶνε ἐφαρμοσίμος
μόνον προκειμένου περὶ τῆς Παλαιᾶς, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς Νέας Διαθήκης,
καὶ ὅτι δὲν εἶνε ἔργον τοῦ Κράτους τοιαύτη ἐπιχείρησις. Κατόπιν
ἐσκέφθην ὅτι ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν ἧ πλειότερον ἢ ἐν Γερμανίᾳ εἶνε εἰς τὰ
ἔθιμα εἰσηγμένον τὸ ἐκκλησιαστικὸν μελόδραμα, θὰ εὑρίσκον τὸ πρὸς
πραγμάτων τῆς ἰδέας μου πρόσφορότερον ἔδαφος, ἀλλ' ὁ δέκανος
τοῦ Οὐεστμίνστερ Στάνλεϋ μοὶ εἶπεν, ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, μό-
νον παρὰ τῷ ὄχλῳ ἡδύνατο ἡ ἰδέα μου νὰ εὕρῃ ὑποστήριξιν καὶ τὸ
πρόσφορότερον πρὸς τοῦτο ἔδαφος θὰ ἦτο παράπηγμά τι ἐν μεγάλας
ἀγοραῖς καὶ πανηγύρεσι! Ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα πρὸς ἐξεύρεσιν
τρόπου ἐνάρξεως τοῦ ἔργου περιώρισα τὸ σχέδιόν μου εἰς μόνον τὴν Πα-
λαιᾶν Διαθήκην, ἀποκλείσας τὴν Νέαν καὶ ἀπετάθην τῇ Ἰουδαϊκῇ
Κοινοῦ τῶν Παρισίων. Οἱ διέποντες αὐτὴν ἐφάνησαν μὲν διατεθει-
μένοι νὰ ὑποστηρίξωσι χρηματικῶς τὸ σχέδιόν μου, ἐφοβοῦντο ὁμῶς ἡ-
θικῶς τὴν ἐπὶ τοῦ δημοσίου ἐντύπωσιν τοιαύτης τινὸς ἐκ μέρους αὐτῶν
πρωτοβουλίας. Ἐν τέλει ἐσκέφθην νὰ ἐφαρμόσω τὴν ἰδέαν μου ἐν Ἀμε-
ρικῇ παρὰ τοῖς ἐπιχειρηματίαις ὑπερωκεανίοις θεατρῶναις, τοῖς δυνα-
μένοις διὰ ἐκμεταλλεύσεως τοῦ σχεδίου μου νὰ εὕρωσιν εὐρύτατον
στάδιον κερδοσκοπίας. Ἐν Ἀμερικῇ ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἐπετύγχανεν,
ἀλλ' ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα ἡ πραγμάτωσις αὐτῆς ἐβaine καλῶς, ἡ ἐν τῇ
χώρᾳ ταύτῃ σπάνις καλλιτεχνῶν ἐματαιώσε τὰ πάντα. Ἐσκέφθην ἐπὶ
τέλους περὶ ἰδρύσεως καλλιτεχνικῆς ἐταιρίας, μελλούσης ν' ἀναλάβῃ
τὴν ἐπιχείρησιν, ἐργαζομένη πνευματικῶς, ὑλικῶς καὶ διοικητικῶς εἰς
τὴν ἐπίδοσιν τοῦ σχεδίου, ἀλλ' ἡ μεγάλη δυσχέρεια τῆς προσελκύσεως
πολλῶν καλλιτεχνῶν, προκειμένου περὶ νέας μουσικῆς ἰδέας, ἐπτώσῃ
με καὶ ἀπέτρεψέ με τοιαύτης ἀποπειράς.

«Ἐπὶ τοιοῦτων σκέψεων προαγόμενος συνέθηκα τὸν Ἀπολεσθέντα
Παράδεισον, ἐν πρώτοις ὡς ἐκκλησιαστικὸν μελόδραμα, κατόπιν δὲ
πάντοτε ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἰδέας ἐλαυνόμενος, ἐτροποποίησα καὶ ἔδωκα
αὐτῷ δραματικὸν χαρακτῆρα καὶ τύπον ἱεροῦ μελοδράματος. Τοῦτ'
αὐτὸ ἔπραξα καὶ κατὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ Πύργου τοῦ Βαβέλ.
Ἐπειδὴ δὲ καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἀπέβαλον τὴν πεποιθήσιν ὅτι θάττον
ἢ βράδιον πραγματοποιηθήσεται τὸ σχέδιόν μου, συνθέτω ἐπὶ τῶν αὐ-
τῶν βάσεων τὸν Κáιν καὶ Ἄβελ, τὸν Μωϋσῆα, τὸ Ἄσμα τῶν
Ἀσμάτων καὶ τὸν Χριστόν, ἀδιαφορῶν ἂν θ' ἀναβιβασθῶσι ποτε
ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἢ οὐ!» (ὑπογρ.) Ἀντώνιος Ρουβινστάιν.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Ρουβινστάιν πολλὴν ἐκπληξιν διήγειρε, καὶ πολυειδῶς ἐσχολιάσθη. Αἱ κυριώτεραι τῶν μουσικῶν ἐφημερίδων ἀνεδημοσίευσαν καὶ αὐστηρῶς ἐπέκριναν αὐτήν, διότι πάντες εἰς τὸ συμπέρασμα κατέληγον ὅτι ὄψεποτε τοιαύτη τις ἰδέα ἐπραγματοποιεῖτο, θὰ ἰσοδυναμῆι ὑστάτῳ ἀποχαιρετισμῷ διδομένῳ τῷ μεγάλῳ παλαιῷ τύπῳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μελοδράματος.

Ἄλλ' οὐδὲν τοιοῦτου συμπεράσματος ἀτοπώτερον. Τὸ ἱερὸν μελόδραμα οὐδέποτε δύναται νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ. Διατί δὲ νὰ συμβῇ τοιοῦτό τι, ἀφοῦ ὑπάρχει χώρος δι' ἀμφοτέρους τοὺς κλάδους τούτους τῆς τέχνης; Ὁ Ρουβινστάιν, ἐνθουσιῶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἰδέας ὡς πάντες οἱ μεταρρυθμισταί, οὐδαμῶς ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸ δυνατόν τῆς συγχρόνου ὑπάρξεως ἀμφοτέρων τῶν κλάδων, ὅπερ καὶ θὰ διηυκλόυνη τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἑαυτοῦ ἰδέας, ἀλλά, ὡς λέγει ἡμῖν, εὐρίσκει τὸ ἐκκλησιαστικὸν μελόδραμα ξηρόν, ἀνιαρὸν καὶ θέλει τὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἐξοστρακισμὸν αὐτοῦ, μὴ προσέχων ποσῶς εἰς τὰ συναισθήματα πολλῶν σεβόντων καὶ ἀγαπόντων αὐτό. Ἡ καταφορά αὕτη ἦτο σφάλμα, ἀλλ' ὁ Ρουβινστάιν δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἀναρπαζομένων ὑπ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ ἰδέας τινὸς καὶ προσεχόντων εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν λέξεων αὐτῶν.

Ἀφ' ἑτέρου καὶ οἱ ἐπικριταὶ αὐτοῦ ὑψοῦσι τρεμούσας ὑπὸ φρίκης χεῖρας κατὰ τῆς ἰδέας ἱεροῦ μελοδράματος. — «Ἱερά θέματα ἐπὶ τῆς σκηνῆς; φωνοῦσιν, εἰνέ τι φοβερόν!» — Ἐὰν δὲ τις ἠρώτα αὐτοῦ: «Διατί φοβερόν;» δὲν θὰ εὕρισκον σαφῆ καὶ λογικὴν ἀπόκρισιν.

Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ νῦν κατάστασις τῶν θεάτρων ἡμῶν εἶνε αἰσχος διὰ τὴν ἡμετέραν δεκάτην ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα καὶ τὸν δέκατον ἑνατον αἰῶνα τῆς Χριστιανωσύνης. Τὸ θέατρον, ἡ μεγάλη τῆς ἠθικῆς σχολῆ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ ναὸς αὐτῶν μέχρι τῆς παρακμῆς, τῆς μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ἀρξαμένης, παρ' ἡμῖν οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐπιχάρι συνεντευκτήριον ἐκλελυμένων καὶ ἐταιρουσῶν. Διατί τοῦτο; Ἐξετάσωμεν μᾶλλον τὴν ἰδέαν τοῦ Ρουβινστάιν καὶ ἐπωφεληθῶμεν αὐτῆς. Μεριμνήσωμεν περὶ τῶν ἡμετέρων θεάτρων καὶ μεταρρυθμίσωμεν αὐτὰ ἢ τινὰ αὐτῶν, ἵνα ἀποδώσωμεν αὐτοῖς τὴν πάλαι ἀγνότητα.

Ἡ ἐκ τούτου ὠφέλεια τῆς κοινωνίας ἐστὶν μεγίστη. Βεβαίως ἕκαστος ἔχει τὰς ὀρέξεις καὶ διαθέσεις του καὶ οὐδεὶς δικαιούται νὰ ἐπικρίνῃ αὐτόν. Πολλοὶ θὰ προετίμων τὴν οἰκίαν αὐτῶν ἢ νὰ μεταβῶσι πρὸς ἀκρόασιν ἀγιογραφικῶν παραστάσεων, ἀλλὰ πολὺ μεγαλειότερος εἶνε ὁ ἀριθμὸς ἐκείνων, οἵτινες θὰ συνέρρουσιν εἰς ἱερὸν μελόδραμα ἵνα

μάθωσι καὶ εὐχαριστηθῶσι. Διατί λοιπὸν οὗτοι νὰ στερῶνται τοιαύτης εὐκαιρίας χάριν τοῦ μὴ κλονισμοῦ τῆς θέσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μελοδράματος, ἀφοῦ μάλιστα ὑπάρχει ἐπαρκὴς χώρος δι' ἀμφοτέρους; τὸ ἱερὸν μελόδραμα δὲν προϋποτίθησιν οὐδ' ὀφείλει νὰ ἐπιζητήσῃ ἢ δύναται νὰ ἐπενέγκῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, καὶ ἐπομένως δὲν ὑφίσταται λόγος τῆς μὴ παραλλήλου ὑπάρξεως καὶ ἐπιδόσεως ἀμφοτέρων.

Ἡ ἐξέτασις τῆς ἰδέας ἱεροῦ μελοδράματος δὲν εἶνε ἀμοιρος ἐνδιαφέροντος, διότι ἀναμφήριστον εἶνε ὅτι ἐλεύσεται ἡ ἡμέρα τῆς πραγμάτωσεως αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν θὰ ὑπάρχῃ τότε ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ὁ συλλαβῶν τὴν ἰδέαν, ἵνα καθοδηγήσῃ αὐτὴν κατὰ τὰ πρῶτα κινδυνώδη βήματα.

Πρὸς διάπλασιν τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ δὲν ὑπάρχει μέσον προσφωρότερον τοῦ θεάτρου οὐδ' ἰσχυρότερον αὐτοῦ δυνάμενον νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν, εἴτε πρὸς τὸ καλόν, εἴτε πρὸς τὸν κακόν, καὶ ὅμως ἡ ἀναμφήριστος αὕτη ἀλήθεια δὲν αἶρει ἐκ τοῦ μέσου τὸ γεγονός ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν τὸ θέατρον μᾶλλον πρὸς τὸ κακὸν συντελεῖ. Οὐδεὶς ἀρνεῖται ὅτι ὑπάρχουσι τινες μηδενὶ τρόπῳ δυνάμενοι δι' ἰδίας σκέψεως ἢ διδαχῆς νὰ συλλάβωσι καὶ μορφώσωσιν ἠθικὰ συστήματα, ἀλλὰ πολὺ πλείοτεροι εἶνε οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ φθάσωσιν εἰς τοιαύτας ἀντιλήψεις εἰμὴ μόνον διὰ τοῦ ἀναπαραστατικοῦ τρόπου. Ἀπόδειξις δὲ τούτου οἱ τύποι τοῦ Μεθοδισμοῦ, αἱ φωναὶ τοῦ Στρατοῦ τῆς Σωτηρίας, αἱ χιλιάδες σκληροκαρδῶν συγκινομένων ὑπὸ εἰκόνων ἀναπαριστανουσῶν τὴν ἀγωνίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἐν ταῖς τρώγλαις τοῦ Λονδίνου ὑπάρχουσι μυριάδες οἰκτρῶν ἀνθρωπίνων, ὄντων γεννωμένων, βιούντων καὶ θνησκόντων δίκην κυνῶν καὶ ἄνευ ἄλλης τινὸς ἰδέας, εἰμὴ τῆς ὑπὸ τῆς πείνης, τῆς καταβιβρωσκούσης τὰ σπλάγχνα αὐτῶν ὀξυνομένης ἀρπακτικῆς τάσεως καὶ, καθ' ὅλον τὸν ἐλεεινὸν αὐτῶν βίον, οὐδέποτε συλλαβόντων ἐννοίαν τινα περὶ μελλούσης ζωῆς, περὶ Χριστοῦ ἢ Θεοῦ. Διὰ τὰ ὄντα ταῦτα θὰ ἦτο σωτήριόν τι Ἐκκλησία τέχνης, ὡς ἂν θέλει ὁ Ρουβινστάιν καὶ ὡς ἂν δύναται νὰ ἐπιδράσῃ καὶ εἰσδύσῃ, ἔθθα οὐδέποτε δύναται νὰ φθάσῃ ἢ ἐξ ἀμβωνος καὶ ἢ διὰ συγγραμμάτων διδασκαλία. Τὸ μᾶλλον προσεγγίζον εἰς τὴν περὶ ἱεροῦ μελοδράματος ἰδέαν τοῦ Ρουβινστάιν εἶνε τὸ καὶ νῦν κατὰ δεκαετίαν παριστανόμενον ἐν Ὁθεραμεργάου ὑπὸ τὸν τίτλον τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ δι' ἐπιχάριτος μὲν, ἀλλ' ἀπλοῦ καὶ τῷ ὅποιου ὁ συγγραφεὺς τοῦ μεσοῦ ἐνδιαφέροντος δοκιμίου Τέχνη ἐν τοῖς ὄρεσι δίδει τὴν ἐπομένην περιγραφὴν.

«Καίτοι γινώσκωμεν, ὅτι δι' ὁσωνδήποτε εἶπομεν οὐδαμῶς θὰ μεταβάλλωμεν τὴν γνώμην τοῦ πλείστου μέρους τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν θεωρούντων τὰ παριστάμενα ἐν Ὁβερραμεργάου «Πάθη τοῦ Χριστοῦ» ὡς τι ἀνόσιον καὶ βέβηλον, μὴ παρασυρόμενοι ὑπὸ τῶν ἀτομικῶν ἡμῶν ἐντυπώσεων, θὰ ἀναγράψωμεν ἀπλῶς τὴν ἀλήθειαν, τὴν πηγάζουσαν ἐκ προσωπικῶν διαβεβαιώσεων πολλῶν προσώπων, ἅτινα εἶπον ἡμῖν ὅτι ἢ πρὸ τῶν ὁμμάτων αὐτῶν ἀναπαράστασις τῶν γεγονότων τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀφῆκεν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν βαθυτέραν ἐντύπωσιν ἢ οἰαδήποτε ἄλλη καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτῶν διδαχῆ.»

Οἱ λόγοι οὗτοι εἶνε βεβαίως ἰσχυρὸν ἐκ μέρους αὐτόπτου μάρτυρος ἐπιχειρήμα ὑπὲρ τοῦ Ἱεροῦ μελοδράματος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πλήρης συνηγορία πρὸς Ἱδρυσιν τοιούτων, ἐνῶ ἕτερος συγγραφεὺς κληρικὸς καὶ ἀνταποκριτὴς τοῦ Χρόνου, ὁ Αἰδ. Malcolm M'Coll, ἄνευ περιστροφῶν γράφει ἐν ἀνταποκρίσει του ὅτι «οὐδέποτε εἶδε κατασκευαστικότεραν παραστάσεις τῆς ἐν Ὁβερραμεργάου καὶ μᾶλλον συντελεστικῆς εἰς διέγερσιν ἀρίστων καὶ ἀγνωστῶν συναισθημάτων τῆς καρδίας· παρακατιῶν δὲ προστίθησι: — ἀληθμονοῦμεν συνήθως ὅτι αἱ βαθύταται καὶ διαρκέσταται τῶν ἐντυπώσεων εἶνε κατ' ἐξοχὴν αἱ διὰ τῶν ὁμμάτων πλήττουσαι τὸν νοῦν. Ἐπιτυχὴς φωτογραφία ἀπόντος φίλου δίδει περὶ αὐτοῦ ἐναργεστέραν ἰδέαν πάσης, ἔστω καὶ ἀκριβεστάτης προφορικῆς περιγραφῆς. Τοῦτο δ' ἔτι μᾶλλον ἐφαρμόζεται ἐπὶ κατηγοριῶν τινῶν ἀνθρώπων, ὧν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἀντιληπτικὴ δύναμις δὲν εἶνε ἐξησκημένη εἰς τὸν διὰ μόνου τοῦ λογικοῦ σχηματισμὸν ἰδεῶν. Δι' εἰκόνων ὁμως τιθεμένων πρὸ τῶν ὁμμάτων αὐτῶν, τὸ πνεῦμά των ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἀντιλαμβάνεται σειρὰς γεγονότων, ἅπερ ἄνευ τοιαύτης δι' εἰκόνων παραστάσεως, ἢ ἀντίληψις αὐτῶν δυσκόλως θὰ ἐπεδέχετο ἔστω καὶ διὰ πολυμήνου καὶ πολυετοῦς ἔτι περιγραφῆς. Ἀλλά, καὶ οὕτως, ἢ ἐντύπωσις μὴδὲ κατὰ τὸ ἥμισυ θὰ ἦτο τόσον ζωηρὰ καὶ διαρκῆς, ὅσον ἢ προσγινομένη διὰ τῶν αἰσθήσεων. Οὕτω λοιπὸν ἐνταῦθα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἢ ἱστορία καὶ ἡ τύχη τῆς ἀνθρωπότητος ἐχαράχθη ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῇ καρδίᾳ χιλιάδων θεατῶν καὶ ἐχαράχθη διὰ τρόπου ἀνεξαλείπτου. Δὲν λέγω, καίτοι θεωρῶ τοῦτο πιθανώτατον, ὅτι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ ἢ γραπτῆ ἢ προφορικῇ διδαχῇ, ἀλλ' ἄνευ δισταγμοῦ λέγω ὅτι δὲν θὰ κατῴρθου τοῦτο ἄνευ παρελεύσεως ὀλοκλήρων ἐτῶν. Οὐδόλως αἰσχύνομαι νὰ δημολογήσω ὅτι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἐμέ, συνησθάνθη ἐνταῦθα μετὰ ζωηρότητος, ἥς ὁμοίαν δὲν συνησθάνθη ποτέ, τὴν θαυμασίαν ἐνόητα τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης».

Ἄν ἡ ἄξεστος παράστασις ἐν Ὁβερραμεργάου τοιαύτην παρήγαγεν ἐντύπωσιν ἐν τῷ πνεύματι ἱερέως τοῦ Εὐαγγελίου, ὅποια δὲν θὰ ἦτο ἢ ἐπίδρασις «Ἐκκλησίας Τέχνης», οἶαν ἤθελεν ὁ Ρουβινστάιν, ἐπὶ τῶν ἀμεριμνοβίων καὶ ἀδιαφόρων, ἐπὶ χιλιάδων νέων τῶν ἡμερῶν ἡμῶν καθοδηγουμένων ὑπὸ ἐπιστημόνων καθηγητῶν εἰς τὰς τρίβους τοῦ σκεπτισμοῦ καὶ τῆς ἀμφιβολίας ἢ κάλλιον τῆς ἀμεριμνομερίμνης τοῦ ἀπολαυστικοῦ βίου;

Θὰ εἶχομεν οὕτω τὸ ἀντίδοτον κατὰ πάντων ταύτων· θὰ εἶχομεν μέσον ἐπίδρασεως πρὸς καθοδήγησιν τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῆς καλῆς ὁδοῦ, ἣν καὶ εἰς Σωπενάουερ δὲν δύναται νὰ μὴ προτιμήσῃ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς, ἣν ὁ χριστιανισμὸς θεωρεῖ ὡς μακαριότητα καὶ οἱ φιλόσοφοι ὡς τὸ ὑψιστον ἀγαθόν.

Ἐὰν τὸ ἱερὸν δράμα ἢ τὸ ἱερὸν μελόδραμα ἦτο νεωτερισμὸς τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, βεβαίως θὰ κατελαμβάνομεθα ὑπὸ δισταγμοῦ τινος· ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ χριστιανισμοῦ τῶν πρώτων χρόνων κατήγγελλον μὲν τὰ ἑλληνικὰ καὶ ρωμαϊκὰ θεάτρα, οὐχὶ ὁμως καὶ τὸ θέατρον ὡς τοιοῦτο, καίτοι κατὰ τοὺς τότε χρόνους εἶχον ταῦτα ἀποβάλλῃ πολὺ τῆς πρώην τελειότητος καὶ διετέλουν ἐν οἰκτρᾷ καταπτώσει, εἰς ἣν κατ' ἐξοχὴν συνετέλεσεν ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ἡ ἐξοχος σαρκαστικὴ αὐτοῦ δεινότης, διότι ἀπέβλεπεν εἰς τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ δημοσίου δαπάνῃ παντὸς εὐγενοῦς καὶ μεγάλου.

Αἱ ἐν τῷ Μεσαιῶνι παραστάσεις τῶν Μυστηρίων κατέπεσον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

Ἡ ἱστορία διδάσκει ἡμῖν τὴν ἐπίδρασιν τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ παρουσιάζει ἡμῖν τὸ αἰνίγμα πάσης ἐποχῆς, τὴν καταδίκην τοῦ Σωκράτους παρασκευασθεῖσαν διὰ τῶν Νεφελῶν τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ εἰς ἐγγυτέρω ἡμῖν ἐποχᾶς δεικνύει ποία ἢ ἐπίδρασις τοῦ Βωμαρσέ καὶ τοῦ «Φιγαρῶ» αὐτοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Ἀλλά μὴ ἀπαιτοῦνται λόγοι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἐπίδρασεως τοῦ θεάτρου ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων; Ὁ Ρουβινστάιν φαίνεται μὴδαμῶς ἀποβλέπων εἰς πάντα ταῦτα· τὸ ὅλον δι' αὐτὸν ζήτημα εἶνε ἢ τέχνη, ἀλλ' ὑπεράνω τοῦ ζητήματος τούτου ὑπάρχει ἕτερον μείζον καὶ τοῦτο ἀποβλέπει οὐ μόνον εἰς τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὠφέλειαν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΕΚ ΤΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΤΟΥ ΛΟΙΔΙΜΟΥ Α. ΚΟΡΑΗ ΕΙΣ ΤΟ ΞΕΝΟΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΕΝΥΔΡΩΝ ΤΡΟΦΗΣ

1. Καὶ αἱ βούγλωσσοι τοῦ τῶν πλατέων ἰχθύων γένους εἰσὶν, ὅθεν καὶ soleae (γαλλ. soles) ὑπὸ τῶν ῥωμαίων καλοῦνται, ὃ ἐστὶ σανδάλια, διὰ τὸ πλατύ. Ἔστι δ' ἡ βούγλωσσοσ ἣν νῦν ἀπλῶς γλῶσσαν ὀνομάζομεν.

2. Ψῆπται δὲ εἰσι τὰ παρ' ἡμῖν λεγόμενα ψησσία οὐδετέρως, καθάπερ δηλοῖ καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος ἐν τῷ Κατὰ ἠγουμένων, σ. 99,

Καὶ μὴν θωρῆς τοὺς βαθρακοὺς, τὰς ἰσχας, τὰ ψησσία.

3. Πολλὰ ὀνίσκων εἶδη· εἰς μὲν, ὃν οἱ Γάλλοι merluche ὀνομάζουσιν, ἕτερος δέ, ὃν merlan, ἄλλος δέ, ὃν hadou, καὶ τέταρτος, ὃ μέγιστος, ὃς ἐστὶν ἡ καλουμένη morue, ὥστε δυσχερές ἐστι τῷ ἐντυγχανόντι τῷ ὀνόματι ἐν ταῖς τῶν παλαιῶν βίβλοις συνιδεῖν περὶ τίνος ὀνίσκου ὁ λόγος ἐστίν. Ἐπιτείνει δὲ τὴν ἀπορίαν καὶ ἡ τοῦ θαλασσίου ὄνοσ συνωνυμία· οἱ μὲν γὰρ τὸν αὐτὸν οἴονται εἶναι τὸν ὄνον τῷ ὀνίσκῳ, οἱ δὲ ἕτερον· καὶ ὄνον φασὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τινῶν καὶ γάδον.

4. Ὁ πάγουρος, ὃν ἡ συνήθεια παγούριον καλεῖ, τῶν μαλακοστράκων ἐστὶ.

5. Μῦραινα (γαλλ. Murène) ἡ παρ' ἡμῖν νῦν, ὡς καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν πάλαι, καλουμένη σμύραινα.

6. Μελάνουρος, ὅπερ ἡ συνήθεια μελανούριον καλεῖ.

7. Πέρκη, ἔσωσαν τοῦνομα καὶ οἱ νεώτεροι· καλεῖται γὰρ perca ἰταλ., perche γαλλ., perch ἀγγλ., parsch ἢ barsch γερμ., ἐν δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς φωνῇ καὶ πέρκη καὶ περκίδα.

8. Τριχίς μὲν θηλυκῶς καὶ ἀρσενικῶς τριχίας ἡ sarda, θρίσσα δὲ ἡ sardina.

9. Βελόνας καὶ ραφίδες, διὰ τὸ εἰς ὀξύτατον ἀπολήγειν τὴν κεφαλὴν βελονίδα καὶ βελονίδας ἡ συνήθεια καλεῖ.

10. Βόακες ἀρσενικῶς, βούπαι παρ' ἡμῖν θηλυκῶς. Παραπλήσιον εἶνε λέγει Σπεύσιππος (παρ' Ἀθην. σ. 313) τὸν βόακα τῇ σμαρίδι.

11. Παρ' ἡμῖν τανῦν ὁ ἴουλος ἢ ἡ ἰουλὶς καλεῖται γίλος ἢ σγουρέλλα (ἰταλ. zigurelle).

12. Οἱ σαῦροι, ἡ συνήθεια σέσφακε τὸ παλαιὸν ὄνομα σαυρίδια λέγουσα. Ἀλλὰ σαῦρος καὶ τράχουρος καὶ ἡ νῦν καλουμένη λακέρδα, αὕτη δὲ ῥωμαϊκὸν ἐστὶν ὄνομα, lacerta, σημαῖνον τὸν χερσαῖον σαῦρον, τὸν καὶ σαύραν θηλυκῶς λεγόμενον. — «Σαῦρος (φησὶν Ἡσύχιος), τὸ ἔρπετόν ζῶον καὶ ἰχθύς μέγας.» Ὁ δὲ τοῦ Ὀππιανοῦ (Ἄλιευτ. Α, 99) σχολιαστὴς τὸν τράχουρον ὁμοίον εἶναι φησὶ τῇ παλαμύδι.

13. Χάννη θηλυκῶς παρ' Ἀριστοτέλει, χάννος δ' ἀρσενικῶς παρ' Ἀθηναίῳ, ὃ καὶ νῦν χάννος (γαλλ. seran).

14. Ἐρυθρίνος (γαλλ. pageau), ἔσωσεν ἡ συνήθεια τοῦνομα ὑποκορίσασα εἰς τὸ οὐδέτερον ἐρυθρίνιον, χυδ. λυθρίνι.

15. Ξιφίας νῦν ξιφιδὸς ὀνομάζεται (γαλλ. espadon), ὡς κολιδὸς παρὰ τὸ κολίας.

16. Ὁ Θύννος (γαλλ. thon), ἔσωσε καὶ παρ' ἡμῖν τὸ ἀρχαῖον ὄνομα. Παρ' Ἀθην. σ. 383 λέγεται, «ἔστι δὲ γενναῖος Βυζαντίῳ, ἐν τε Καρύστῳ».

17. Κολιδὸν καλοῦμεν νῦν τὸν κολίαν, σκομβρίον δὲ τὸν σκόμβρον (γαλλιστὶ maquereau).

18. Ὀρκυνος, πηλαμύς, ἔσωσεν ἡ συνήθεια τὸ ὄνομα, τοῦ μὲν μεταθέσει στοιχείων ὄρκυνον, τὴν δὲ παλαμύδα καλοῦσα. Ἀλλὰ κατὰ τινὰς τῶν παλαιῶν θύννος καὶ ὄρκυνος καὶ πηλαμύς οὐ διαφόρου εἶδους, ἀλλὰ διαφόρου ἡλικίας, ἐστὶν ὀνόματα, ὥστε τὸν αὐτὸν ἰχθύν ἐξ ὧν μὲν ἐξίοντα καλεῖσθαι αὐξίδα, ἐπὶ ποσὸν δὲ μεγέθους προελθόντα πηλαμύδα, μείζω δὲ γενόμενον θύννον, ἔτι δὲ μείζω ὄρκυνον.

19. Χελιδόνες, ἄσπερ ἡ παρ' ἡμῖν συνήθεια χελιδονόψαρα καλεῖ.

20. Κύων, τούτου εἶδη τὸ νῦν σκυλόψαρον καὶ ὁ καρχαρίας (γαλλ. requin).

21. Σαργός, ἔσωσεν ἡ συνήθεια τὸ ὄνομα, ὡς καὶ τὸ τοῦ παρεμφεροῦς σπάρου.

22. Ἀμῖαι ἢ γόμφοι τὰ νῦν γουφάρια, ὃν μνημονεύει καὶ Πτωχοπρόδρομος ἐν τῷ Κατὰ ἠγουμένων, σ. 425,

Ἐκεῖνα τὰ γουφάρια, τὰς ἰσχας, τὰ ψησσία.

Εἰκὸς δὲ τὰς ἀμῖας γόμφοις ὀνομάσθαι διὰ τὸ διάφορον τῶν ὀδόντων τοῦ ζῶου· — τοιοῦτους γὰρ φέρει τοὺς ὀδόντας ἡ ἀμῖα (γαλλιστὶ

boniton), ἀρίστη δ' ἢ ἐν Βυζαντίῳ, ὧν Ἀρχίστρατος παρ' Ἀθην. σ. 278 λέγει,

ἔστω δ' αὐτῇ σοι Βυζαντίου ἐξ ἐρατεινοῦ,
εἴπερ ἔχειν ἀγαθὴν ἐθέλεις.

23. Σάλπαι, αἱ τῷ αὐτῷ καὶ νῦν ὀνόματι καλούμεναι σάλπαι καὶ παρ' ἐνίοις σάρπαι.

24. Λάβρακες, καὶ τούτων τοῦνομα καθ' ὑποκορισμὸν ἢ συνήθεια διέσωσε λαβράκια καλοῦσα.

25. Ὀρφός, ἔσωσε καὶ παρ' ἡμῖν τὸ ἴδιον ὄνομα μεταθέσει τῶν στοιχείων ροφός—καὶ ἐτέροις ὀνόμασιν εἰσὶν οἱ τῶν ἡμετέρων καλοῦσιν αὐτόν, πετροψαρον, ὡς ἀριστον τῶν πετραίων ἰχθύων φημιζόμενον, καὶ χελούδαν, ἴσως διὰ τὴν παχύτητα τῶν χειλέων.

26. Γέρουλαν ὀνομάζει τὴν μαινίδα ἢ παρ' ἡμῖν συνήθεια παρὰ τὸ τῶν Ἰταλῶν girolo (γαλλ. girelle), ἔστι δὲ παρεμφερὴς τῇ σμαρίδι.

27. Τὸ ξυρίχι ὅτι παρ' αὐτό ἐστι τὸ ὀξύρρυγχος περιττὸν καὶ λέγειν, τούτου δὲ τοῦ ὀξύρρυγχου τὰ φά ταριχευθέντα ἀποτελεῖ τὸ παρ' ἡμῖν χαβιάριον.

28. Χρῦσοφρυς, οὗ ὄνομα παρ' ἡμῖν τσιπούρα.

29. Κεστρεῖς, ὧν ἢ παρ' ἡμῖν συνήθεια τοὺς μὲν μείζους κεφάλους, τοὺς δ' ἤττονας κεφαλόπουλα καλεῖ.

30. Λευκίσκοι, οὐδενὶ τῶν κεφάλων διαφέροντες ἢ τῷ μεγέθει καὶ τῇ χρῶα λυκουρίνια παρ' ἡμῖν καλοῦνται καὶ βοῦροι.

31. Ρόμβος (γαλλ. turbot) τὸ συάκιον, ὃ σῦαξ ἀρσενικῶς ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντιῶν, παρεμφερὴς τῇ ψύττα, τὸ παρ' ἡμῖν ψησσίον (ἄλλως πησσί).

32. Σκορπίος καὶ νῦν οὔτω.

33. Συναγρίς, καὶ ἢ παρ' ἡμῖν συνήθεια συναγρίδαν καλεῖ ἀπ' εὐθείας συναγρίδα.

34. Τρίγλη καὶ τρίγλα, ἐπιφανεστάτη ὄψις, σέσωσται καὶ παρ' ἡμῖν ἐνιαχοῦ τοῦνομα οὐδετέρως τριγλίον (γαλλ. rouget-barbet), ἀλλ' οἱ παρ' ἡμῖν ἰταλοχυδαίζοντες χαίρειν ἐάσαντες τὸ ἀρχαῖον ὄνομα βαρβοῦνι καλοῦσιν αὐτὴν παρὰ τὸ barbone, ὃ τὸν πωγωνοφόρον σημαῖνον εἰς προσηγορικὸν τῆς τρίγλης ὄνομα μετηνέχθη. Καὶ πάλαι δὲ πωγωνοφόρος ἐκαλεῖτο, καὶ παρὰ Ξενοκράτει (λς') ὡς γενειᾶτις, ὡς παρ' Ἀθηναίῳ σ. 284, ὃ δὲ Πτωχοπρόδρομος ἐν τῷ Κατὰ ἠγούμενων, σ. 178, τὰς τρίγλας τριγλία μουστακάτα καλεῖ.

35. Φάγρος, ἔστιν ὃ παρ' ἡμῖν νῦν οὐδετέρως λεγόμενος φαγρίον ἢ φαγγρίον.

36. Γόγγρος καὶ παρ' ἡμῖν γογγρίον καὶ χυδαιέστερον μουγγρίον, μουγγρί.

37. Φάλαινα, βαλαίνας νῦν ὀνομάζομεν αὐτὰς κατὰ Μακεδόνων διάλεκτον, καθ' ἣν καὶ Βίλιππος ὁ Φίλιππος ἐκαλεῖτο. Καὶ τοῖς ρωμαίοις δὲ πάλαι ἢ διὰ τοῦ β ἤρесе γραφὴ balaena, ὅπερ καὶ τοῖς νεωτέροις ἄπασιν ὡς εἰπεῖν ἔθνεσι. Σημειωτέον μέντοι ὡς ἢ παρὰ τοῖς νῦν baleine γενικὸν ἐστὶν ὄνομα διαφόρων μεγίστων κητῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ φυσητήρ, physeter, cachalot.

38. Δελφίνες, καὶ παρ' ἡμῖν τῷ αὐτῷ ὀνόματι ἔτι καὶ νῦν καλοῦνται δελφίνια, ὑπ' ἐνίων δὲ καὶ γουρουνόψαρα διὰ τὸ πιμελές. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα δελφίν ταυτόν σχεδὸν ἐστὶ τῷ δέλφακι τῷ τὸν χοῖρον ἐμφαίνοντι «δελφάκιον χοιρίδιον» φησὶν Ἡσύχιος· ὡσαύτως καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις, οἱ μὲν Ἰταλοὶ porco marino, οἱ δὲ Γερμανοὶ meerschwein, θαλάσσιον χοῖρον, καλοῦσι τὸν δελφίνα.

39. Κνίδαι. Ἀπὸ τοῦ φυτοῦ, τῆς κνίδος ἦν ἢ χυδαία φωνὴ τσικνίδαν (γαλλ. ortie) καλεῖ, ὀνομάσται ἢ θαλασσία κνίδη (γαλλ. ortie de mer), ἦν νῦν καλοῦμεν κολλητσοῦνον, παρὰ τὸ κολλᾶ, διὰ τὸ ἰσχυρῶς προσφύεσθαι καὶ οἶον προσκολλᾶσθαι ταῖς πέτραις. Οὔτω γὰρ καὶ κολλητσοῦνιδαν, ἕτερον τῆς κνίδος φυτόν, ὀνομάζομεν τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ξάνθιον (γαλλ. glouteron).

40. Ὀστράκια καλεῖ ἃ κοινότερον ὀστρακόδερμα λέγεται. Ταῦτα διαιρεῖται εἰς τε τὰ σκληρόστρακα καὶ τὰ μαλακόστρακα, οἷα ἀστακοί, κάραβοι, καρίδες, πάγουροι.

41. Βάλανος, εἰ χρὴ Βελλωνίῳ (περὶ ἐνύδρ. σ. 396) πιστεῦειν, ἢ τῶν ἀρχαίων βάλανός ἐστιν ἢ παρ' ἡμῖν νῦν καλουμένη καλόγνωμη, ἐμπερὴς τοῖς θαλασσίοις μυσὶ τοῖς κοινῶς καλουμένοις μυδίοις (γαλλ. moules).

42. Κόγχας οἱ ἀρχαῖοι καὶ χήμας ὀνομάζον τὰ ὑφ' ἡμῶν νῦν παρὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα καλουμένης χηβάδας, ὡς περ παρὰ τὸ ἀρχαῖον μυζᾶω ἐσηματίσαμεν βυζάνω.

43. Ἐχῖνοι, καὶ ἐν τῇ νῦν συνηθείᾳ διεσώθη, τὸ ὄνομα παρεφθαρμένως ἐχῖνοί, ἀχῖνοί.

44. Κτένες τὰ ἐν τῇ νῦν συνηθείᾳ κτένια. Τοὺς ἐν Μιτυλήνῃ κτένας ἐπαινεῖ Ἀρχίστρατος παρ' Ἀθην. σ. 92.

45. Λεπάδες, πεταλίδας ἡμεῖς τὸ ὀστρακόδερμον τοῦτο καλοῦμεν, περὶ οὗ Αἰλιανός φησιν (περὶ ζ. ιδιοτητ. σ', 55) «οὐκ ἂν ἀποσπάσαις αὐτάς, οὐδ' ἐν λάβοις δακτύλοις τοῦ Μίλωνος.»

46. Μύακες, οὔτω καλοῦνται ἐπιτατικῶς οἱ μέγιστοι τῶν μυῶν,

τῶν παρ' ἡμῖν νῦν ὀνομαζομένων μυδιῶν, κατὰ συγκοπὴν τοῦ ὑποκοριστικοῦ μυιδίῶν.

47. Ὀστρεα, ἀττικώτερον ὄστρεα κατὰ Φώτιον, ὅθεν τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ καθ' ὑποκοριστικὸν τύπον ὄστρεΐδια.

48. Πίνναι, καὶ ἐν τῇ νῦν συνηθείᾳ διεσώθη τὸ ὄνομα.

49. Κογχύλιον καὶ κόγχη οὐ μόνον γένος ἐξαιρετον ὄστρακοδέρμων ἐδήλου, ἀλλὰ καὶ ἀπάντων ἀπλῶς τῶν ὄστρακοδέρμων αὐτὸ τὸ ὄστρακον, ἀντιδιηρημένως πρὸς τὸ σαρκῶδες τοῦ ζῆου. Καὶ οἱ Γάλλοι μετενεγκόντες εἰς τὴν ἰδίαν φωνὴν coquilles (κογχύλια) καλοῦσι τὰ τῶν ὄστρακοδέρμων καλύμματα, τὰ δὲ τῶν φῶν καὶ τῶν καρῶν coquilles καὶ coque (κόγχας).

50. Στρόμβοι ἐν γένει καλοῦνται τὰ κοχλιώδη ὄστρακοδέρμα, ἀπερ οἱ Γάλλοι toupies καὶ trompes ὀνομάζουσι, τὸ μὲν διὰ τὸ βέμβικι εἰκέναι, ὃν ἡ συνήθεια σβούραν ἢ ἀσγαβίδαν ὀνομάζει, τὸ δὲ διὰ τὸ ἀντὶ σάλπιγγος χρῆσθαι τοὺς ἀρχαίους τοὺς στρόμβους. Ἔσπεσε δ' ἡ συνήθεια τοῦνομα στρομβάκιον καλοῦσα ἐκείνο τοῦ θαλασσίου στρόμβου τὸ εἶδος, τὸ ὑπὸ τοῦ Λιναίου strombus gallus ὀνομαζόμενον, στρόμβος δ' ὡσαύτως καλεῖται νῦν καὶ ὁ κατὰ τὸ ἄκρον σχοινίου ἢ τινος ἄλλου κόμβος.

51. Σωλῆνες. Ἐφύλαξε τοῦνομα ἡ συνήθεια, τὸ γένος μόνον ἐναλλαξασα, τὰς σωλῆνας γὰρ θηλυκῶς καὶ οὐ τοὺς σωλῆνας λέγει. Ἐκαλοῦντο δὲ κατ' Ἀθηναίον σ. 90 καὶ αὐλοὶ καὶ δόνακες καὶ ὄνυχες.

52. Τευθίς ἐστὶ τὸ νῦν παρ' ἡμῖν λεγόμενον καλαμάριον, ἡ δ' ἐπισημοτάτη αὐτῆς σκευασία τευθίς σακτὴ ἢ ὠνθυλευμένη πάλαι ἐλέγετο διὰ τὰ ὠνθυλεύματα, ἡδύσματα, ὅτι ἔσαττον, ἐγέμιζον αὐτήν. «Ὦνθυλευμένον τὸ διασεσαγμένον ἀρτύμασι» φησὶν Ἡσύχιος.

53. Τήθεα, οὐδετέρως εἰσὶν αἱ παρ' ἡμῖν νῦν λεγόμεναι φοῦσκαι, ὅπερ ὄνομα πρόδηλον ἔχει τὸ ἔτυμον παρὰ τὸ φύσκη, ἐμπεφουσημένον γὰρ ἐστὶ τὸ ὄστρακον καὶ μαζοειδές, ὅθεν ἔοικε τυχεῖν καὶ τοῦ ὀνόματος τήθεα παρὰ τὴν τηθῆν, τουτέστι τὴν θηλαζούσαν, πανάρχαιον δὲ τὸ ὄνομα, καὶ γὰρ παρ' Ὀμήρῳ φέρεται (Ἰλ. Β, 746):

Εἰ δὴ που καὶ πόντῳ ἐν ἰχθυόντι γένοιτο,
πολλοὺς ἂν κορέσειεν ἀνὴρ ὄδε, τήθεα διφῶν.

54. Κύβια ἐκαλοῦντο τῶν ταριχηρῶν παλαμύδων καὶ ἄλλων τὰ τεμάχη ἀπὸ τοῦ σχήματος, ἐμπεροῦς ὄντος τοῖς κύβοις, πάντων δὲ τῶν ταριχηρῶν ἔκπαλαι μήτηρ τὸ Βυζάντιον, ὅθεν καὶ παρ' Ἀθηναίῳ σ. 116 φέρεται :

θύνων δ' ὠραίων¹ Βυζάντιον ἔπλετο μήτηρ
καὶ σκόμβρων βυθίων,

ἐνθα ταριχηροὶ σκόμβροι οἱ νῦν τσῆροι, ὧν καὶ Πτωχοπρόδρομος μνημονεύει ἐν τῷ Κατὰ ἠγουμένων, σ. 201,

Σκόρδα κεφάλια δώδεκα καὶ τσῆρους δεκαπέντε.

55. Δυκόστομοι αἱ καλούμεναι ξενικῶ ὀνόματι ἀντσούϊαι (ἰταλ. aciuga, γάλλ. anchois), οὕτω δ' ἐκαλοῦντο, ὡς φησὶν Αἰλιανὸς (περὶ ζ. ιδιοτητ. Η, 18), διὰ τὸ μέγιστον ἔχειν στόμα ὡς πρὸς τὸ λοιπὸν σῶμα, καλοῦνται δὲ νῦν ἐνιαχοῦ καὶ χαψία, οἰοῦνται καψία, παρὰ τὸ κάμπτω, διὰ τὸ οὕτω μικρὰς εἶναι, ὥστε μιᾶ κάψει, ἐνθήσει, ἐκάστην αὐτῶν ἐσθίεσθαι.

¹ Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Μ. Κεφάλιας.

ΑΙ ΕΝ ΤΗΝΩ ΔΥΤΙΚΑΙ ΜΟΝΑΙ

Ἦτο ἡ ἐβδόμη πρωϊνὴ ὥρα, ὅτε ἐπὶ θαλάσσης ἡρεμούσης ἀνοιξέως, ἐξήλθομεν τοῦ ἀμφιθεατρικοῦ τῆς Σύρου λιμένος, κατευθυνόμενοι διὰ ταχυπλόου ἀτμοκινήτου πρὸς τὴν νῆσον Τήνον, ὅπου μετὰ πλοῦν πέντε τετάρτων τῆς ὥρας ἀφικνούμεθα.

Ἡ πετρόγειος τῆς Τήνου νήσος παρουσιάζεται πρὸ ἡμῶν ὡσεὶ μηδεμίαν φυτικὴν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ζῶν φιλοξενοῦσα, καὶ μόνον αἱ ὡς χιῶν λευκαὶ αὐτῆς καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων μικρῶν χωρίων οἰκίαι καὶ ναῖσκοι παρέχουσι τῷ θεωμένῳ συναίσθημά τι εὐχάριστον, ἀσθενές ὅμως τόσον, ὥστε διστάζει τις νὰ τὸ ἐξομολογηθῇ.

Ἀποβιβαζόμεθα ἐν τούτοις καὶ ἐπειγόμενοι νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσαν τῶν Οὐρσουλινῶν γαλλικὴν σχολήν, τρεπόμεθα τὴν πρὸς τὸ χωρίον Λουτρά ἄγουσαν, ὅπου αὕτη ἰδρύθη, ἐπὶ ἡμίονων φερόμενοι ἀναρριχωμένων θαυμασιῶς ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων τῆς πόλεως πετρωδῶν ἀνωφερειῶν. Ἐπὶ ὥραν οὕτω βαδίσαντες, ἀνήλθομεν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου τῆς ὁδοῦ ἡμῶν σημείου, ὅπόθεν ὄρατὸν ἐγένετο καὶ τὸ ἀντίθετον τῆς νήσου ἔδαφος, πετρώδες μὲν πάντοτε καὶ ἀνώμαλον, ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὸ τῆς πόλεως ὑπερκείμενον ἐκ στάχτων πανταχόθεν κεκαλυμμένον, ἐστολισμένον δ' εἰς διάφορα αὐτοῦ

¹ Ἐαρινῶν, ὥρα γὰρ κατ' ἐξοχὴν τὸ ἔαρ (ἰδ. Ἡσύχ. λεξ. ὠραίων).

σημεία ὑπὸ πολυχρώμων τῆς ἀνοίξεως ἀνθέων, καὶ μόλις ὑποπρασινίζοντων δένδρων φοβουμένων εἰσέτι νὰ ἐπιδείξωσι τὰ φυλλώματά των ἐκ τῆς ἀσυνήθους ἐπιμονῆς τοῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο χειμῶνος,

Μὴ δυνηθέντες μ' ὅλα ταῦτα τὰς πρώτας ἡμῶν ξηρὰς ἐντυπώσεις καθ' ὀλοκληρίαν ν' ἀποβάλωμεν, ἠκολουθοῦμεν τὴν πετρώδη ἀτραπὸν, ἐρωτήσεις μόνον τινὰς ἀποτείνοντες εἰς τοὺς ἀγωγιάτας περὶ τῶν ὀνομασιῶν, τῶν τοποθεσιῶν καὶ τῶν διεσπαρμένων κατὰ μικρὰς ἀποστάσεις ἀπειραριθμῶν χωρίων· διασχίσαντες δὲ τὸ χωρίον Ξυνάρα μετὰ τέταρτον ὥρας, ἀφικνούμεθα εἰς Λουτρά, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ διαμείνωμεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας.

Εἶνε δὲ τοῦτο χωρίον ὑπὸ τριακοντάδος ἀποτελούμενον συμπεπυκνωμένων οἰκιῶν, ὧν οἱ κάτοικοι ἅπαντες συντηροῦνται ἐργαζόμενοι καὶ ὑπηρετοῦντες ἐν τοῖς κτήμασι τῆς μόνης τῶν Οὐρσουλινῶν, καὶ τῆς παρ' αὐτῆ τῶν Ἰησοῦιτῶν. Μικρὸν καὶ οὐδὲν τὸ ἰδιάζον ὡς χωρίον ἔχον, πλὴν ὠραίου σχετικῶς ναοῦ εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου ἀφιερωθέντος, πυκνοὺς δέχεται ἐν τούτοις ἐκ τε τῆς ἐλευθέρως καὶ τῆς δούλης Ἑλλάδος ἐπισκέπτας, σπεύδοντας ἐκεῖ πρὸς συνάντησιν τῶν θυγατέρων αὐτῶν, τὴν μὲν ὀρφωσιν τῶν ὁποίων ταῖς Οὐρσουλίαις ἐνεπιστεύθησαν.

Στιγμὰς τινὰς μόνον ἐν τῇ παρά τὴν Μονὴν οἰκίᾳ τῆς ἀξιολόγου Σταματικῆς παραμείναντες, καθαροτάτης καὶ πάντα τὰ χρειώδη τοῖς ξένοις παρεχούσης, δεχομένης δὲ τοὺς ἐπισκέπτας μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ ἀγαθῆς συμπεριφορᾶς, ἀγνώστου καθ' ὅλου εἰς τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι τοὺς ξενοδόχους ἐπαγγελλομένους, γλυκείας δὲ μᾶλλον φιλοξενίας ἐμπνεούσης συναίσθημα, κρούομεν τὸν κώδωνα τῆς Μονῆς διελθόντες μικρὸν τι προαύλιον, εἰς ὃ φθάνει τις ἀφ' οὗ διέλθῃ μικρὰν ἐκ σιδηρῶν κιγκλίδων θύραν καὶ διασκελίζει πέντε ἢ ἕξ ἐκ μαρμάρου βαθμίδας, καὶ ὀπόθεν δεξιᾶ μὲν ἐκτείνεται κατὰφυτος καὶ ἀνθοστεφῆς κῆπος, ἀριστερᾶ δὲ κεῖται ἡ θύρα τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς, πρὸ τοῦ ὁποίου σειρὰ κυπαρίσσων προσδίδει ἀγιότητα μυστικὴν, διαθέτουσαν τὴν ψυχὴν εἰς εὐφροσύνην διπλασιαζομένην ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἐκεῖ γλυκείας ἡρεμίας, μηδαμῶς τὴν συμβίωσιν τῶν ἐντὸς τῆς Μονῆς ὑπάρξεων προδίδουσας.

Συνεσταλμένως τέλος ἀνοίγεισης τῆς θύρας, ἐπεφάνη ἡ ἀγαθωτάτη μορφή μεσήλικος μοναχῆς, τὴν ὑποδοχὴν καὶ ἀναγγελίαν τῶν ἐπισκεπτῶν ἀναλαβούσης, ἥτις ἀφ' οὗ μὲ πρῶτατον μεδίαιμα ἠρώτησεν ἡμᾶς ποῖοι εἴμεθα καὶ τί ζητοῦμεν, μᾶς προσεκάλεσεν ἐπιχαρίτως νὰ ἀκολουθήσωμεν αὐτὴν εἰς τὴν τῆς ὑποδοχῆς αἴθουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν

ἐφθάσαμεν, βαδίζοντες ὑπὸ τὴν αὐτὴν σιωπὴν, κρυφίαν προκαλοῦσαν συγκίνησιν καὶ ὑπολανθάνον ἐν τῇ ψυχῇ συναίσθημα γαλήνης ἀναγεννώσαν, τὸ ὁποῖον ἐπέτεινεν ὁ ἀπλοῦς διάκοσμος τῆς μυροβόλου ἐκ τῶν τοῦ κήπου ἀνθέων αἰθούσης, ἦν ἡ ἀποστίλβουσα καθαριότης καὶ ἡ τάξις καθίστων πλουσιωτέραν ἄλλων πολυτελέστερον νῦτρεπισμένων.

Μετὰ τινων στιγμῶν ἀνυπόμονον προσδοκίαν προσῆλθεν εἰδοποιηθεῖσα ἡ Ἠγουμένη, γυνὴ μᾶλλον εὐσωμος, τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῆς, ὡς ἐφαίνετο, ὑπερβάσα. Ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῆς, ὑπὸ ἀδιαλείπτου στολιζομένῳ σοβαροῦ μειδιάματος, ὑπερτέρα τις τῆς συνήθους τοῦ νοῦς ζωγραφεῖται δύναμις καὶ θέλησις· ἀφ' οὗ δὲ τὰς συνήθεις ἀντηλλάξαμεν φιλοφρονήσεις, ἔσπευσε νὰ διατάξῃ ὅπως ὀδηγήσῃ πρὸς ἡμᾶς τὰς πρὸ ἐξαετίας ἐν τῇ μονῇ ἐκπαιδευμένας συγγενεῖς δεσποινίδας. "Ὅτε δ' αὐταὶ μετ' ὀλίγον προσῆλθόν, ἡ μὲν Ἠγουμένη ἀπῆλθεν εὐγενῶς μόνους ἡμᾶς μετ' αὐτῶν ἀφήσασα, ἵνα συνομιλήσωμεν κατ' ἰδίαν, μοναχῇ δὲ τις ἄλλη προσέφερεν ἡμῖν καφέ καὶ ἄλλα ἀναψυκτικά, πλὴν σιγάρων, αὐστηρῶς τοῦ καπνίσματος ἀπαγορευομένου.

"Ὡραν σχεδὸν διήλθομεν μετὰ τῶν δεσποινίδων, διαρρεύσασαν ταχέως τόσον, ὅσον ἀστραπιαίως παρέρχονται εὐτυχεῖς στιγμαί. Ἐπιφανεῖσα δὲ κατόπιν ἡ Ἠγουμένη καὶ παρακληθεῖσα ἐπέτρεψεν ἡμῖν τὴν μετὰ τῶν δεσποινίδων ἐκτὸς τῆς Μονῆς διήμερουσιν, συστήσασα αὐταῖς μεθ' ἀβρότητος νὰ μᾶς ὀδηγήσωσιν εἰς τὸν τῆς Μονῆς κῆπον, τοῦθ' ὅπερ ἀμέσως ἐπωφελήθημεν, εἰσελθόντες διὰ τῆς ἐν τῷ προαυλίῳ μικρᾶς θύρας εἰς αὐτόν, ἐκτεινόμενον κυκλοτερῶς ἐφ' ὅλης τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς αὐτῆς, ἐπὶ ἐκτάσεως 6—7 στρεμμάτων ἀνωμάλου ἐδάφους κατωφεροῦς, τεχνητῶς ἰσοπεδωθέντος.

Ὑπὸ σκιαδᾶς βαδίσαντες ἐκ σειρῶν δένδρων ὀπωροφόρων καὶ μὴ καὶ διὰ μέσου μυροβόλων ἀνθέων, στολιζομένας εἰς διάφορα αὐτῶν σημεία ὑπὸ βωμῶν ἀληθῶς ποιητικωτάτων, τοῦ μὲν φέροντος ὠραῖον τῆς Παναγίας ἀγαλμάτιον, ἰστάμενον ὑπὸ τὸν θόλον τεχνητοῦ βράχου, τοῦ δὲ κειμένου ὑπὸ τὸ κοίλωμα συμμετρικωτάτου μικροῦ κτιρίου προσδιδόντος εἰς τὴν μαγεῖαν τοῦ κήπου, καὶ μάλιστα ἐν ὥρᾳ ἀνοίξεως, μυστικὴν τινα ἀγιότητα, συναίσθημά τι ἀγνωστον, ξένου ἄλλου κόσμου, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν δυτικὴν τοῦ κήπου ἄκραν, ἔνθα εὐρέθημεν πρὸ καλλιτεχνικωτάτου καὶ ἐκ φιλοκάλου πολυτελείας ἀπαστράπτοντος ναΐσκου, ἀφιερωμένου τῷ ἁγίῳ Μιχαήλ, προστατεύοντος δὲ τὸ πρὸ αὐτοῦ ἀνθοστόλιστον μικρὸν νεκροταφεῖον, ἥρεμον τόσον, ὅσον ἀγνός καὶ ἥρεμος φαίνεται ὁ διὰ λευκῶν ἀνθέων ἐπιστεφόμενος, ἐκεῖ, πρὸ τῶν

ἐκ λευκοῦ μαρμάρου πολυτελῶν τοῦ ναοῦ βαθμίδων, κείμενος τάφος τῆς πρὸ δύο ἐτῶν ταφείσης νεωτάτης μοναχῆς, ἡδέως ἐκεῖ ἀναπαυομένης, ὑπὸ τὰ ἀρμονικὰ τῶν ἀηδόνων ἄσματα.

Ἐξελθόντες μετὰ μικρὸν καὶ μεταβάντες εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου δεῖπνον καλὸν ἀνέμενον ἡμᾶς παρατεθειμένον εἰς ἐπιτραπέζια σκευὴ καθαρότητος ἀγνώστου καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τοὺς χωρικοὺς τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, μετὰ δῖωρον ἐκεῖ ἀνάπαυσιν, ἦν διήλομεν εὐχάριστα διαλεγόμενοι, μετέβημεν χάριν περιπάτου καὶ εἰς τὸν ἕτερον τῆς Μονῆς κήπον, Θαβώρ ἐπικαλούμενον, τέταρτον δὲ τῆς ὥρας τοῦ χωρίου ἀπέχοντα. Πλούσιος ἐξ ὀπωροφόρων δένδρων καὶ λεμονεῶν καταφόρτων ἐκ καρποῦ ὁ κήπος οὗτος, χορηγῶν ἅπαντα τὰ εἶδη τῶν λαχανικῶν τῶν διὰ τὴν Μονὴν ἀπαιτουμένων, καὶ παρέχων ἐπίσης χόρτον διὰ τὰς ἀγελάδας καὶ αἰγας, ἐξ ὧν τὸ γάλα ἀφθόνως πορίζονται, διασχίζόμενος κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν αὐτοῦ ὑπὸ χειμάρρου μικροῦ, κεκαλυμμένου ὑπὸ συσκίων δένδρων, δροσερὸν διατηρούντων τὸ δι' αὐτοῦ ρέον διαυγὲς ὕδωρ, προσφιλῆς κατέστη περίπατος διὰ τὰ ἐν τῇ Μονῇ κοράσια, συχὰ ἐκεῖ ὀδηγούμενα καὶ μάλιστα ἐν ὥρᾳ ἕαρος καὶ θέρους.

Ἄφ' οὗ ἐπ' ἀρκετὸν ἐν τῷ κήπῳ ἀνεπαύθημεν, ἀνυπομονοῦντες γὰρ γνωρίσωμεν τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ἀποτελούντων τὴν Μονὴν οἰκοδομῶν διαίρεσιν, ἐπανελθόντες ἐπεσκέφθημεν αὐτὰς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτῆς τῆς Ἡγουμένης, εὐγενῶς τὴν παράκλησίν μας ἀποδεχθείσης.

Τρεῖς εἶνε αἱ κυρίως τὴν Μονὴν ἀποτελοῦσαι οἰκοδομαί, αὐτοτελεῖς μὲν, ἀλλὰ συνεχόμεναι καὶ μίαν ἀποτελοῦσαι μεγίστην, ὑπὸ ὄρους ἀνεγερθεῖσαι ἀρίστους διὰ τὸν πρὸς τὸν ὠρίσθησαν σκοπὸν. Ἡ πρώτη τριώροφος, ἢ πρὸ τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς εἰσέρχεται τις εἰς τὴν Μονὴν, ὁ κατὰ μῆκος τῆς ἀρκτικῆς αὐτῆς πλευρᾶς ναὸς καὶ ἡ πρὸς ἀνατολὰς ἀμφοτέρων μεγίστη ἐπίσης οἰκία, ἣτις καίπερ διώροφος, κειμένη ὅμως ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐδάφους, φαίνεται ὑψηλότερα τῶν λοιπῶν. Πέριξ τούτων εἰς διάφορα ἀπόκεντρα τοῦ κήπου σημεῖα ὑπάρχουσι τὰ πλυντήρια, οἱ κλιβανοὶ καὶ οἰκίσκοι διὰ τοὺς ἐν τοῖς κτήμασι τῆς Μονῆς ἐργαζομένους.

Θαυμασία ἀληθῶς εἶνε ἡ ἐσωτερικὴ τῶν κτιρίων ἀπάντων διαίρεσις, ὡς ἐπίσης ὠραῖος εἶνε κατὰ τε τὸ μέγεθος, τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ καλλιτεχνικωτάτην διακόσμησιν ὁ ναὸς. Δι' ἐκάστην τάξιν ὑπάρχουσι διπλαῖ καὶ εὐρύχωροι αἴθουσαι παραδόσεων, χάριν τῆς ἀνανεώσεως τοῦ ἀέρος πανταχοῦ ἐπικρατεῖ καθαρότης παραδειγματικὴ, τόσον δὲ πολυτελῆ καὶ ἀφθονά εἰσι τὰ πρὸς ἐκπαίδευσιν ἐργαλεῖα, ὥστε ἐξ αὐτῶν καὶ μόνον τῆς μαθήσεως νὰ ἐρασθῆ δύναται τις, καὶ μάλιστα μεταδιδόμενης εἰς τὰς μαθητριάς διὰ τοῦ ἀγνοῦ ἐ-

κείου καὶ χριστιανικοῦ ἀδιαλείπτου μειδιάματος καὶ τῆς ὑπομονῆς τῶν διδασκουσῶν μοναχῶν.

Εὐρεῖς εἰσιν, εὐάεροὶ καὶ εὐήλιοι οἱ κοιτῶνες, φωτιζόμενοι διὰ πολλῶν μεγάλων παραθύρων ἕκαστος αὐτῶν διαιρεῖται εἰς δύο σειρὰς θαλαμίσκων, ἐμπεριεχόντων κλίνην, νιπτῆρα καὶ ἅπαντα τὰ διὰ τὰ κοράσια χρήσιμα ἐν ἀπαστραπτούσῃ τάξει καὶ καθαριότητι, οὕτω δὲ καίτοι πολλαὶ μαθητριάς ἐν τῇ αὐτῇ αἴθουσῃ, ἐκάστη ἐν ταύτῃ ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ αὐτῆς δωματίῳ διαιτᾶται μετ' ἀνεσεως, μετὰ πάντων τῶν ὄρων τῆς ὑγιεινῆς, ὑπὸ τὴν ἀδιάλειπτον ἐπίβλεψιν τῆς ἀντικρῦ ἐκάστης σειρᾶς θαλαμίσκων ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ αὐτῆς θαλάμῳ διαμενούσης μοναχῆς.

Ἐπιτεταίει σειρὰ θαλάμων, ὧν ἕκαστος περιέχει κλειδοκύμβαλον διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μουσικῆς, ἢ αἴθουσα τῶν ἀσπρρορούχων, ἢ τῶν ἐργοχείρων, ἐν ἧ ἀπεθαυμάσαμεν τελείας τέχνης ἐργόχειρα, φαρμακεῖον καλῶς ἐφωδιασμένον ὑπὸ μοναχῆς χειριζόμενον, μικρὸν κομψὸν θέατρον, αἱ τοῦ δεῖπνου αἴθουσαι, πάντα ταῦτα οἰκοδομηθέντα ὑπὸ τοὺς ἐπιστημονικωτέρους, σχετικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν, ὄρους.

Ἄπασα σχεδὸν κατὰ μῆκος ἡ ἰσόγειος ἀρκτικὴ πλευρὰ τῆς πρώτης τριώροφου οἰκίας, διασκευασθεῖσα καταλλήλως, διατίθεται ὑπὲρ τῶν ἀπόρων ἢ μικρὰ καταβαλλόντων δίδακτρα κορασιῶν, ἀλλ' ἐπίσης μετὰ πάσης ἐπιμελείας ἐκπαιδευομένων· καίτοι δὲ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ζῶσι καὶ ταῦτα στέγην, εἰς οὐδεμίαν ὅμως ἔρχονται ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἐπὶ πληρωμῇ ἐκπαιδευομένων.

Ἀποθαυμάσαντες τέλος τὴν διάταξιν καὶ ἐξαιρέτους ἀποκομίζοντες ἐντυπώσεις, ἐπανήλομεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἡ Ἡγουμένη εὐρησθήθη νὰ χορηγήσῃ ἡμῖν τὰς ἐξῆς πληροφορίας, περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ διοικήσεως τῆς Μονῆς.

Ἡ ἴδρυσις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν πρὸ αὐτῆς Ἡγουμένην, Ἰγνατίαν ὀνομαζομένην, πρὸ ἐπτὰ περιόπου ἐτῶν τελευτήσασαν. Θυγάτηρ οὖσα αὕτη εὐγενοῦς διπλωμάτου, ἐπίζηλον ἐπὶ πολὺ σχόντος θέσιν καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικὴν πρεσβείαν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀναλαβοῦσα κατὰ τὸ 1862 ἔτος καὶ ἀποχωρισθεῖσα τῆς μητρὸς της, ἀφιέρωσε πᾶσαν τὴν πατρικὴν κληρονομίαν ὑπὲρ τῆς μονῆς. Κατὰ δὲ τὸ 1868, συμβοηθούς ἔχουσα τὴν νῦν Ἡγουμένην καὶ τὰς δύο μετ' αὐτὴν μοναχὰς ἀδελφὴν St Augustin καὶ ἀδελφὴν St Xavier (διότι αἱ μοναχαὶ αὗται ἀναλαμβάνουσαι τὸ μοναχικὸν σχῆμα προσλαμβάνουσι καὶ τὸ ὄνομα ἀγίου τινὸς ἐκάστη, οἰονεὶ τιθέμεναι ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ προστασίαν), ἀποτελοῦσας

ἤδη τὸ ἀνώτερον διοικητικὸν τῆς Μονῆς προσωπικόν, δι' ἐργασίας ὑπερανθρώπου καὶ μετὰ θείας αὐταπαρνήσεως ἀνύψωσαν τὴν Μονὴν εἰς τοιοῦτον ἐπίζηλον σημεῖον, ὥστε πλείστοι κάτοικοι διαφόρων μεγάλων τῆς Γαλλίας πόλεων, εἰς αὐτὰς κατὰ προτίμησιν τὰς αὐτῶν θυγατέρας ἐμπιστεύονται, καὶ τοῦτο διότι ἐναρέτως ἀληθῶς βιώσασαι καὶ ἄφθονα ἀποκτήσασαι τὰ μέσα, τὰς ἀρίστας ἐκλέγουσι μεταξὺ τῶν μοναχῶν τοῦ τάγματός των, διὰ τε τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν κορασιῶν καὶ τὰς λοιπὰς τῆς Μονῆς ἀνάγκας. Δύναται τις ἀδιστακτικῶς νὰ εἴπῃ ὅτι ἐκάστη τῶν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ μοναχῶν εἶνε μία προσωπικότης. Ἐκάστη αὐτῶν διακρίνεται δι' ἕξοχα πλεονεκτήματα. Εὐτυχῆσαντες κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς ἀναχωρήσεώς μας ἡμέραν νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀδελφὴν Ste Cécile διδάσκουσαν μετὰ τῆς ἀδελφῆς της Enfant Jésus τὴν Μουσικὴν, ἀπεθαυμάσαμεν ἐν αὐτῇ τὴν αὐταπάρνησιν τῶν γυναικῶν τούτων, αἵτινες ἀφιέρωσαν τόσα φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα πλεονεκτήματα, ὑπὲρ μόνον τῆς εὐτυχίας τῶν ἄλλων.

Πόσον αἱ γυναῖκες αὗται προσεγγίζουσι πρὸς τὸ θεῖον διὰ τῆς ἐξόχου ὑπὲρ τῶν κοινωνιῶν αὐταπαρνήσεώς των!

Ἡ δευτέρα μετὰ τὴν Ἡγουμένην μοναχή, ἣν ἀτυχῶς δὲν ἐγνωρίσαμεν, ἀδελφὴ St Augustin ὀνομαζομένη, εὐγενοῦς καὶ λαμπρὰς καταγωγῆς, ἔχει ἀδελφὴν ἐπίσης μοναχήν, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ νοσοκόμος ἡ νοσηλεύσασα τὸν θανόντα Αὐτοκράτορα Φρειδερίκον, πατέρα τῆς συζύγου τοῦ ἡμετέρου διαδόχου, ἡ δὲ τρίτη ἀδελφὴ Εἰσβερία, ἐκτάκτου μορφώσεως, ὑπὸ τοιοῦτου κοσμεῖται ψυχικοῦ κάλλους, ἐκφραστικώτατα ἀποτυπουμένου ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτῆς, ὥστε ἀρκεῖ νὰ τὴν ἴδῃ τις μίαν μόνην στιγμὴν ἵνα μὴ ποτε τὴν λησμονήσῃ.

Τὸ πᾶν ἐν τῇ Μονῇ, διοικουμένη ἀνεξαρτήτως, λειτουργεῖ ὑπὸ τὰ νεύματα τῆς Ἡγουμένης, συμπράττοντος μετ' αὐτῆς συμβουλίου ἀπὸ ἐξ ἀποτελουμένου μοναχῶν.

Ἀπῆλθομεν συναποφέροντες αἴσθημα σεβασμοῦ καὶ ἐντυπώσεως βαθείας, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ παρῆρθεῶμεν κατὰ τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν εἰς τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μονῆς λειτουργίαν.

Τὴν ἐπιούσαν ὀδηγοῦμενοι ὑπὸ τοῦ ἀββᾶ Ἀντωνίου, τὸν ὁποῖον ἠτύχησαμεν νὰ γνωρίσωμεν καὶ τοῦ ὁποῖου τὴν καλωσύνην καὶ φιλοξενίαν μετ' εὐγνωμοσύνης πάντοτε θὰ ἐνθυμώμεθα, μετέβημεν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐν τῇ Μονῇ τῶν Ἰησοῦϊτῶν βιούντων, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου κειμένη.

Εὐρεθέντες πρὸ ἀνθρώπων τῶν ὁποίων τὸ πολὺ γλωττον καὶ ἡ πολυμθεῖα εἶνε ἀσυνήθως ἐκτακτος, κατεμαγεύθημεν ὑπὸ τῆς ἀπερίττου

ἐκείνης ἀπλότητος καὶ ἀφελείας, μεθ' ἧς ἐδέχθησαν ἡμᾶς ἐν τῇ ἀπλουστάτῃ αὐτῶν αἰθούσῃ. Τέταρτον τῆς ὥρας δὲν εἶχε παρέλθει, καὶ εὐρισκόμεθα πρὸ φίλων, καὶ ἔθεωροῦμεν αὐτοὺς ὡσανεὶ ἀπὸ πολλῶν χρόνων γνωρίμους. Ὅποια ἀληθῶς μαγεία ἢ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, πόσον δὲ ὑπὸ τὴν ἀφελείαν τῶν τρόπων καὶ τὴν προσήθειάν των, καθίστανται ἐπιβλητικοί, διὰ τῆς διανοητικῆς των ὑπεροχῆς, τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης, τὰ ὅποια ἅπαντα καταναλίσκουσι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς μόνον αὐτὸν τὸν σκοπὸν. Ὑπὸ ὁποῖου σεβασμοῦ καταλαμβάνεται τις ἀπέναντι αὐτῶν, ἀναλογιζόμενος ὅτι τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὰς διακρίσεις, ἃς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἤθελον ἀπολαμβάνει ὡς ἐκ τῆς πνευματικῆς των ὑπεροχῆς, θυσιάζουσι ἐκουσίως, προτιμῶντες καὶ ἀφοσιούμενοι εἰς ζωὴν στερήσεων, μακρὰν τῶν κοινωνιῶν, τὰς ὁποίας ἐπισκέπτονται τότε μόνον ὅτε πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσωσιν αὐτάς.

Παντοῦ ὅπου οὗτοι βιοῦσιν, ἐκεῖ ἠθῶν ἐξημέρωσις, ἐκεῖ πρόοδος, ἐκεῖ εὐγένεια χαρακτῆρος, ἐκεῖ φιλοπονία, ἐκεῖ τέλος διανοητικῆ ἀνάπτυξις, πάντα ταῦτα ἔργα τῶν χειρῶν των, θεμελιούντων τὸ θρησκευτικὸν φρόνημα, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν.

Εὐτυχῆσαντες νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Ἑλλάδα σχεδὸν ἅπασαν, δὲν ἐφαντάσθημέν ποτε ὅτι εἰς τὴν λησμονημένην ἐκείνην τῆς νήσου Τήνου γωνίαν, ἠθέλομεν συναντήσῃ τὴν πρόοδον καὶ φιλοπονίαν, τοιαύτην ἐξημέρωσιν χαρακτῆρος καὶ μόρφωσιν.

Ἐδαφος ἄγονον καὶ πετρῶδες, μετεβλήθη διὰ τῆς φιλοπονίας τῶν κατοίκων εἰς γῆν εὐφορωτάτην· πρέπει νὰ μεταβῇ τις ἐκεῖ διὰ νὰ θαυμάσῃ τὴν φιλεργίαν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν, δι' ὑπερανθρώπου ἐργασίας, πετρῶδεις κατωφέρειαι, εἰς ἐπιπέδους μετεβλήθησαν καὶ εὐφόρους ἀγρούς διὰ τοιχωμάτων, ἀπιστεύτους ἀπαιτούντων κόπους, τὴν ἡμερότητα τῶν ἠθῶν, τὴν γλυκύτητα τοῦ χαρακτῆρος, τὸν σεβασμὸν τῆς ξένης ἰδιοκτησίας, ἄγνωστα καθ' ὅλου εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Κατερχόμενοι εἰς τὸ παράλιον ἡμέραν τινα πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἐν τῷ ὀρμισκῷ Κολυμβήθρα νεοδημητοῦ τῆς Μονῆς ὠραίας οἰκίας, χρησιμευούσης ὡς θερινῆ τῶν μαθητριῶν διαμονή, καὶ χάριν τῶν θαλασσιῶν λουτρῶν ἐκεῖ κτισθείσης, φθάσαντες εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐκ τῶν πέριξ βουνῶν σχηματιζομένης κατασπάρτου κοιλάδος, ἐμείναμεν ἐκπληκτοὶ πρὸ τῆς συντελεσθείσης αὐτόθι ὑπερανθρώπου σχεδὸν ἐργασίας, ἀνελογίσθημεν δὲ ὅποια θὰ ἦτο ἡ Ἑλλάς ἐὰν κατῳκεῖτο ὑπὸ τοιαύτης φιλοπονίας. Μετάβητε ἐκεῖ σεῖς οἱ ἐπαγγελλόμενοι τοὺς ἀναμορφωτάς τῆς ἡμετέρας χώρας, οἱ ἀποροῦντες καὶ μὴ γνωρίζοντες ποῦ ἀποδοτεῖα ἢ τόση ἐν Ἑλλάδι ἐγκληματικότης, ὅπως ἴδητε, τί δύναται ἡ ἐνίσχυσις

τοῦ θρησκευτικοῦ χριστιανικοῦ φρονήματος εἰς ἓνα λαόν, πράγμα ὅπερ οὐδέποτε σεῖς συναισθανθέντες, ἀφίνετε νὰ τὸ ἐξυπηρετῶσιν οἱ ἀγριότεροι τῶν κοινωνιῶν ἄνθρωποι.

Δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὸν δῆμον Περαιῆς, ἐκ πλείστων χωρίων καὶ κωμοπόλεων ἀποτελούμενον, οὔτε χωροφύλακες, οὔτε ὄπλα φονικά, οὔτε κλητῆρες μαχαιροφόροι. Εἰς ἕκαστον αὐτοῦ χωρίου εἰς καὶ μόνος ὑπάρχει φρουρός, ἄοπλος, καὶ ὅμως εἰς πάντα ἐπιβαλλόμενος καὶ τὰ πάντα ἐξασφαλίζων, εἶνε δὲ οὗτος εἰς... παππᾶς !...

Πρὸς τίνα δὲ ταῦτα πάντα ὀφείλονται;

Πρὸς τὰς Οὐρσουλῖνας μοναχάς, αἵτινες ἐκπαιδεύουσι τὰ κοράσια, εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὁποίων ριζοῦσι τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν, πρὸς τοὺς Ἰησοῦίτας, διὰ τῶν διδασκῶν τῶν ὁποίων καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως κρατύνεται τὸ θρησκευτικὸν φρόνημα, καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ χωρίῳ Ξυνάρα ἐντὸς τοῦ μεγάρου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐκκλησιαστικὴν σχολήν, ἣτις μορφώνει ἱερεῖς καὶ διδασκάλους δι' ἕκαστον τοῦ δήμου χωρίον.

Δὲν ὑπάρχει χωρίον ἐν χωρὶς νὰ ἔχη ἓνα τοῦλάχιστον μέγιστον σχετικῶς ὠραῖον ναόν, ἐκεῖ δὲ ἐν πάσῃ οἰαδήποτε στιγμή εἰσερχόμενός τις, εὐρίσκει γονυκλιεῖς πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ καὶ προσευχομένους, διότι εἰς αὐτὸ ἐδιδάχθησαν, εἰς αὐτὸ συνείθισαν διὰ τῆς ἀνατροφῆς νὰ ἐπιζητῶσι τὴν ἀνακούφισιν, καὶ τὴν παρηγορίαν, ἐπὶ τῶν ἀτυχημάτων καὶ παθῶν των, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ ψεῦδος, τὸν φόνον, τὴν κλοπὴν, καὶ ἐν γένει τὸ κακούργημα.

Ἡ σπουδὴ ἐπὶ τῶν ἀθανάτων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος φιλοσόφων, ποιητῶν, ρητόρων, ἱστορικῶν εἶνε αἱ βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ Ἰησοῦίται οὗτοι θεμελιόνοσι τὰς ἀρχὰς των, τὰς σκέψεις των. Ἐκαστος αὐτῶν εἶνε κάτοχος τῆς φιλολογίας πολλῶν ξένων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἀνέγνωσαν δὲ ἡμῖν συγχρόνως ὁ μὲν πατὴρ Μιρέννα, νεώτατος ἔτι, ἐπιγράμματα εἰς ὀμηρικὴν γλῶσσαν γραφέντα, ὁ δὲ πατὴρ Δέστρο ἐν καθαρῳτάτῃ καθομιλουμένῃ ἐπιτυχιστάτας ποιήσεις.

Ὅποια δὲ κατέλαβεν ἡμᾶς ἐκπληξίς ὅτε ἐρωτήσαμεν αὐτοὺς ἐτοιμοὺς ὄντας πάντοτε, εὐθὺς ὡς διαταχθῶσι νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ ἀγριώτερα τῆς γῆς μέρη, τί ἀπέναντι τόσων θυσιῶν καὶ ἀρετῶν ἀπολαμβάνουσι καὶ ἀπήντησεν ἡμῖν ὁ πατὴρ Μιρέννα μετ' ἀφελείας: — Ἡμεῖς, κύριοι, δὲν ἔχομεν τίποτε εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, οὔτε ὄβολόν. Εἰς ἐμέ, ἂν χρειασθῶ ὀλίγον καπνὸν ἢ τι ἄλλο, τὸ ζητῶ καὶ τὸ λαμβάνω ἀπὸ τὸν προεστάμενον. Εἶνε ὄντως ἄξιοι θαυμασμοῦ οἱ ἄνθρωποι οὗτοι. Τόσον εὐρεῖαν πολυμάθειαν, τόσα ἐξοχα πλεονεκτήματα, μετ' αὐταπαρνήσεως ὑπερανθρώπου ἀφιερῶσιν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς προόδου αὐτῆς, ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν των πεποιθήσεων. Ἐγνωρίσαμεν μεταξὺ αὐτῶν ὀδοσηκοντούτη μοναχὸν ἐκ τῶν τοῦ δευτερεύοντος τῆς Μονῆς προσωπικοῦ, ἀμαῖον εἰσέτι καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν μὴ ἐξεληθόντα αὐτῆς, ἐν τῷ κήπῳ ἐργαζόμενον, καὶ εὖρομεν αὐτὸν τόσον εἰλικρινῶς ἀφωσιωμένον εἰς τὴν ἰδέαν ἣν περὶ Θεοῦ ἔχομεν, ὥστε μετὰ πόθου, ἀνυπομονεῖ νὰ ἴδῃ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν τὸν θάνατον, ἵνα ταχύτερον μεταβῇ εἰς τὴν πραγματικὴν ἐπουράνιον ζωὴν.

Ἡ μόνη αὐτῶν τρυφὴ καὶ ἀπόλαυσις εἶνε ἡ μελέτη. Ἡ φιλομαθεῖα των εἶνε ἀξιοθαύμαστος. Ἀπερχόμενοι τῆς Ἰταλίας χωρὶς οὐδὲ λέξιν νὰ γνωρίζωσιν ἐκ τῆς καθομιλουμένης ἑλληνικῆς, μετὰ μῆνας μόνον ἀπροσκόπτως καὶ εὐληπτότατα ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος διδάσκουσι, λαμπροὺς ὑπὸ πᾶσαν ἐποὺν ἀπαγγέλλοντες ἑλληνιστὶ λόγους.

Μὴ εὐτυχήσαντες νὰ γνωρίσωμεν τὸν προσετώτα πατέρα Ρωμάνου ἀπουσιάζοντα καὶ εὐγενῶς προσκληθέντες παρὰ τῶν πατέρων Δέστρου, Μιρέννα καὶ Λόγγου ἵνα παρακαθίσωμεν εἰς τὸ δεῖπνόν των, ἐγνωρίσαμεν ἅπαν τὸ λοιπὸν προσωπικὸν τῆς Μονῆς ἐκ δέκα ἐν ὄλῳ ἀποτελούμενον μοναχῶν, τῶν ἐξ ἀποτελούντων τὸ δευτερεῦον αὐτῆς προσωπικόν.

Μικρὰ ἔχοντες εἰσοδήματα, μόλις ἐξαρκούντα διὰ τὴν συντήρησιν των ἐκτὸς τοῦ μεγάλου ναοῦ των, ὅστις εἶνε μεγαλοπρεπῆς, κεκοσμημένος ὑπὸ πολυχρῶμων μαρμάρων καὶ ὑπὸ εἰκόνων ἐξάρχου ζωγραφικῆς τέχνης, κατὰ τὰ ἄλλα ζῶσιν ἐν μεγίστῃ ἀπλότῃ ἐντὸς εὐρυχώρου καὶ ἀπλουστάτης οἰκοδομῆς. Ἐπισκεφθέντες τέλος τὰς πλουσίας αὐτῶν βιβλιοθήκας, κάλλιστα ταξινομημένας, καὶ τὸν πλούσιον ἐξ ὀπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανικῶν κήπον, τὸ μόνον αὐτῶν κτῆμα, ἀπήλθομεν ἀποκομίζοντες εἰλικρινῆ πρὸς αὐτοὺς σεβασμόν.

Τὴν ἐπομένην, ἡμέραν Κυριακὴν, παρευρέθημεν κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μονῆς τῶν Οὐρσουλινῶν, τελεσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Μιρέννα. Ἀπασαί παρῆσαν κατ' αὐτὴν αἱ μοναχαὶ καὶ τὰ κοράσια ἀκροώμενα μετ' εὐλαβείας ἐμπνευομένης ἐκ τῆς κατανύξεως τῶν μοναχῶν. Ἰσταντο πρὸ τῶν ἑδωλίων αὐτῶν κατὰ μῆκος τῶν δύο πλευρῶν τοῦ ναοῦ: συγκίνησιν δ' ἐνέπνεεν ἡ μελωδία τῶν ὑπ' αὐτῶν ψαλλομένων τῇ συνοδίᾳ τοῦ ἀρμονίου, ἱερῶν ἄσματων καὶ ἡ πλουσία διακόσμησις τοῦ ναοῦ, φέροντος λατινικοῖς γράμμασιν ἄνωθεν ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφὴν:

«Inflama cor nostrum amore tui
Cor Jesu, flagrans amore nostri».

Ἐξεληθόντες τοῦ ναοῦ, διετελοῦμεν ὑπὸ τὸ κράτος ψυχικοῦ τινος ἁγίου συναισθήματος, τὸ ὁποῖον μειδιῶσαν ἐκράτει ἐπὶ πολὺ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς τὴν ψυχὴν ἡμῶν.

X. E. Κανελλόπουλος.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

Ἀπρίλιος—Μάιος

Συνεκροτήθησαν κατὰ τοὺς μῆνας τούτους τέσσαρες συνεδριάσεις. Γενομένων τῶν ἀρχαιρεσιῶν διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου ἀρχόμενον ΚΘ' ἔτος τοῦ Συλλόγου ἐξελέχθησαν οἱ ἐξῆς:

Πρόεδρος ὁ κ. Ν. Γ. Πολίτης, ἀντιπρόεδροι οἱ κκ. Ἄρ. Ρούκης, Δ. Α. Κορομηλάς καὶ Π. Ταμπακόπουλος. Γενικὸς Γραμματεὺς ὁ κ. Μ. Π. Λάμπρος. Εἰδικοὶ γραμματεῖς οἱ κκ. Γ. Ι. Πίσσας καὶ Κ. Χρηστοφῆς. Ἐφορος ὁ κ. Ἰφ. Κοκίδης. Ταμίας ὁ κ. Κ. Κουτσαλέης. Ἐπιμελητὴς τῆς Βιβλιοθήκης ὁ κ. Π. Παπαδάκης.

Ἐφορος τῆς Σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν ὁ κ. Κ. Βάμβας καὶ κοσμητόρες οἱ κκ. Β. Ἀντωνόπουλος, Ι. Λαμπρίδης, Δ. Π. Λάμπρος, Μ. Στελλάκης, Σ. Κωνοφάος, Σ. Δαμασκηνός, Ι. Θεοφίλας, Κ. Γαρδικής.

Μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς οἱ κκ. Γ. Ἀναγνωστόπουλος, Ν. Κουρῆς καὶ Α. Γιαννόπουλος. Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ οἱ κκ. Π. Ι. Φέρμπος, Τ. Ἠλιόπουλος, Ι. Μοσχάκης καὶ Ε. Ἐμπειρικός καὶ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τῶν βιβλίων οἱ κκ. Δ. Παπαμιχαλόπουλος, Ν. Γερμανός, Α. Καράλης καὶ Γ. Ι. Δουρούτης.

Ἐψηφίσθη ἡ συναφὴ σχέσεων τῇ αἰτήσῃ αὐτῶν μετὰ τῆς ἐνταῦθα Ἐταιρείας ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ τοῦ ἐν Πειραιεῖ γυμναστικοῦ Συλλόγου Ὀλύμπια.

Ὁ κ. Α. Καρακάρης ἐκ Τεργέστης ἀπέστειλε πρὸς τὸν γενικὸν γραμματεῖα τοῦ Συλλόγου 50 μετοχὰς τοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου ἵνα διαθέσῃ αὐτάς ὡς βούλεται ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῶν Ἀπόρων Παιδῶν. Ὁ γενικὸς γραμματεὺς διεβίβασε τὴν δωρεὰν εἰς τὴν κοσμητεῖαν τῆς Σχολῆς, ἥτις ἀπεφάσισεν ὅπως αὐταὶ χρησιμεύσωσιν ὡς βραβεῖα τῶν ἀριστευόντων παιδῶν.

Ἐψηφίσθησαν μέλη οἱ ἐξῆς: Ἐπίτιμον ὁ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀρχιμανδρίτης κ. Εὐθ. Πατλάκος, παρέδρον ὁ κ. Ν. Τριανταφυλλάκος καὶ ἀντιεπιστάλοντα οἱ κκ. Δ. Βαρδουλιώτης ἐν Ἄργει, Ν. Χαϊκιάλης, Γ. Γρυπάρης καὶ Δ. Ταμπακόπουλος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Ἀχιλλεὺς Σεργεῖ καὶ Λουδ. Μαγγάιμερ ἐν Τεργέστη.

Ἐψηφίσθησαν τακτικὰ μέλη μετατεθέντα ἐκ τῆς τάξεως τῶν παρέδρων οἱ κκ. Βασ. Νάζος, Μιχ. Δαμηράλης, Ν. Βαφειαδάκης καὶ Σταμ. Βαφειαδάκης.

Τὴν 2 Μαΐου ἤρξαντο αἱ ἐξετάσεις τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων παιδῶν Ἀθηνῶν, τὴν δὲ 9 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐγένετο ἡ τελετὴ τῆς διανομῆς τῶν βραβείων.

Κατ' ἀμφοτέρας τὰς τελετὰς παρῆσαν αἱ ἀρχαὶ τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς Σχολῆς, πολλὰ τῶν μελῶν καὶ ἐκ τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως, ὁ Νομάρχης, ὁ Δήμαρχος καὶ ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων.

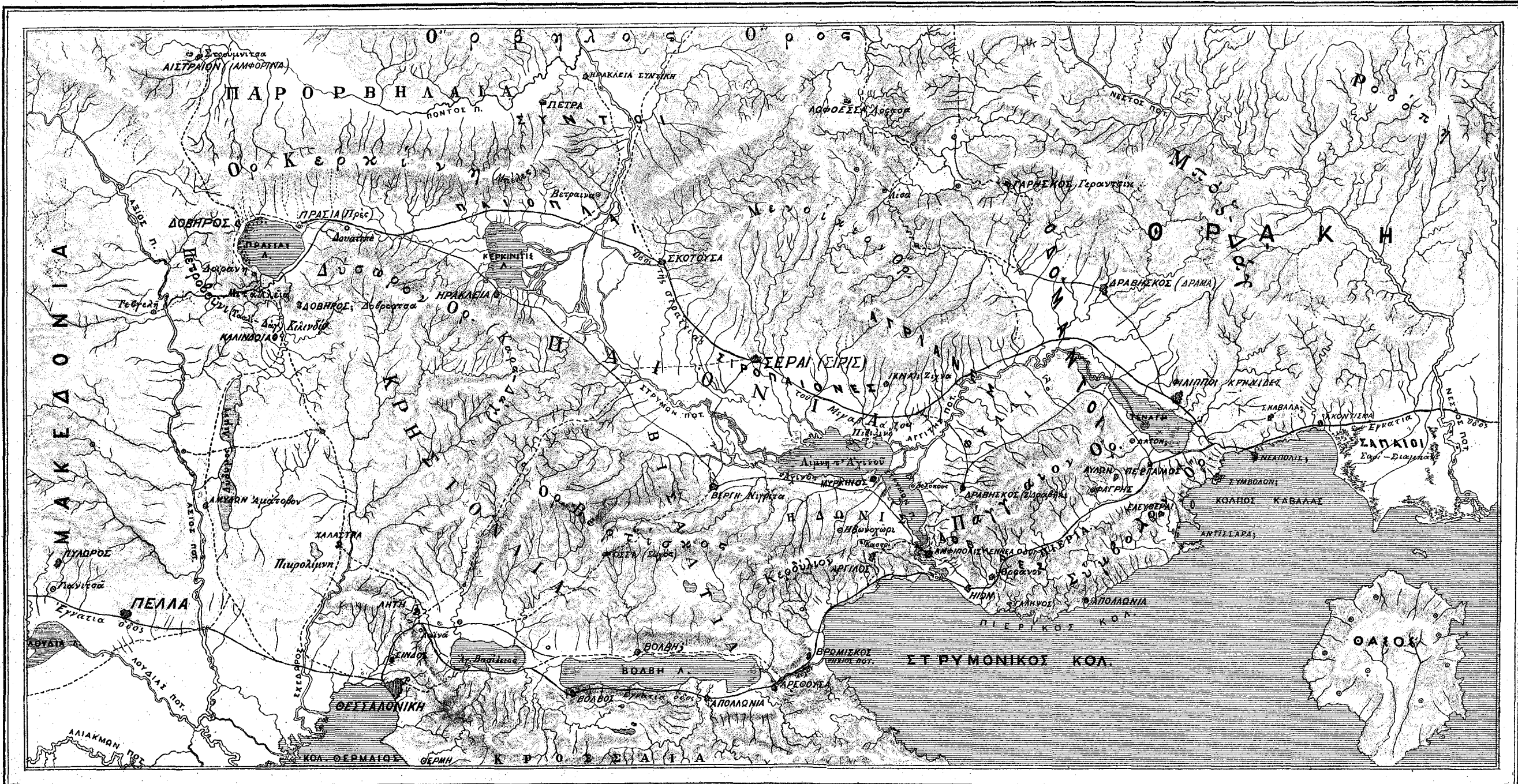
Εἰς τὰς ἐξετάσεις προσήλθον 335 μαθηταὶ ἐξ ὧν προήχθησαν 281 καὶ 54 ἀπερρίφθησαν.

Κατὰ τάξεις τὰ πρῶτα βραβεῖα ἔλαβον οἱ ἐξῆς παῖδες :

- Ε' τάξεως Π. Βάρλας, ἐκ Λακεδαιμόνος, ἐφημεριδοπώλης.
- Δ' » Γ. Λινάρδος, ἐκ Μεγαλοπόλεως, ὑποδηματοκαθαριστής.
- Γ' » Φίλιππος Ἰωάννου, ἐκ Καστορίας, ἐμβαλωματής.
- Β' » Δ. Πούπαλος, ἐκ Χίου, τέκτων.
- Α' » α' τμήμα Α. Χριστοφῆς, ἐκ Κύπρου, ὑπηρέτης.
- » Β' τμήμα Α. Καμπουράκης, ἐκ Κρήτης, ὑπηρέτης.
- » Γ' τμήμα Γ. Καλογεργῆς, ἐκ Κορίνθου, ὑπηρέτης.

Αἱ κυρίαὶ Εὐανθία Κατζιλιέρη καὶ Ἑλένη Γεωργαντοπούλου προσήνεγκον χρηματικὰ βραβεῖα ἐκ Δρ. 50 καὶ 25 διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΡΩΔΟΤΟΝ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΑΔΟΣ ΛΙΜΝΗΣ

ΥΠΟ Μ. Θ. ΧΡΥΣΟΧΟΥ

Αθήναι τῆ 26 Φεβρουαρίου 1893